

SÕDUR

SÕJAASJAN-
DUSE AJAKIRI
XVAASTAKÄIK

P.LUTTEIN

27-28

Vastutav toimetaja kol.-leitn. V. KULAOTS

Kõnetr. Kaitseväe nr. 40

Tegev toimetaja kolonelleitnant A. LAATS

Kõnetr. Kaitseväe nr. 163

Kodune kõnetr. Kv. nr. 372

Väljaandja: „SÕDUR“ Tallinn, Toomkooli nr. 7

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli nr. 7

Kõnetr. Kaitseväe nr. 163

Talitus avat. k. 0800—1500

Toim. kõnet. k. 0800—1500

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr.

Veerandaastas 1 kr. 50 s.

Üksiknumber 20 s.

SISUSTIK:

Ohvitserkond ja politika Rootsis. *Ho.*

Eesti laulis... *A. La—.*

Ajaloolised sündmused 75 aasta eest Mahtas.
A. La—.

Läti president Tallinnas. *E. T.*

Läti kaitseliidu häälekandja „Aizsargs“ 10-aastane. *E. T.*

Kaitseväe elu:

5. jal. rügement kordamisõppustel.

Tagavaraväelaste kordamisõppused 9. üks. jal. pataljonis.

Kolonel Jaan Kruus 10 aastat 7. jal. rüg. ül.

Kolonel Jaan Lutsari kahekordne juubel.

Kõrgem Sõjakool külastas Soome K. Sõjakooli.

Kolonel K. Laurits õppima Prantsuse Kõrgemasse Sõjakooli.

Ohvitseride ratsasõidu-instruktorite kursuse esinemine.

Teadaanded allveelaeva kapitalist.

Tartu vabadusesümbolile pandi nurgakivi.

Nissis avati Vabadusesõja mälestusesammas.

Tallinna Ohuasj. Ühing omandas kaks Eestis ehitatud lennukit.

Reservohvitseride elust ja olust:

Kesksektsooni koosolekust. —t.

Kaheteistkümnendal tunnil. *Res.-kpt. Kabanov.*

1. jal. rüg. res.-ohv. sektsiooni tegevuskava 1933. a. peale.

Tagavaraväeohv. sektsiooni asutamise koosolek Pärnus. *E—dt.*

Taktika alalt.

Taktikaline ülesanne nr. 2.

Kaitseväe õppealalt:

Veel noorte väljaõppest kaadripataljonides. *Ltn. E. Bauming.*

Mõnda noorte väljaõppest kaadripataljonides. *K. J.*

Saaremaa sõjaliselt enne ja nüüd. *Kol.-ltn. M. Tuisk.*

Sõjakäik Saaremaale.

Ratsaväe teotsemisest öösi (järgneb). *Kpt. J. V. Tll.*

Uusi tendentse N. Venes inseneriväes. *Major J. Tomson.*

Sv. majandusühisuse tegevusest. *Ühisuse liige.*

Väeosade rinnamärkidest. —st.

Sõjaväelisi teateid välisriigest:

Maailmasõjas langenute sõdurite kalmistu Itaalias.

Sõjakirjandust.

Bibliograafia ja male.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

XV AASTAKAIK

Nr. 27/28 — 08.07.33

Ohvitserkond ja politika Rootsis.

„Ny Militär Tidskrift“ nr. 9 avaldab juhtkirja, mis käsitleb ohvitserkonna osavõttu politikast.

Ikka enam ja enam tuleb — seletab „N.M.T.“, Rootsi politika elus ilmsiks sündmuste mõju ida- ja lõunapool Läänemerd. Võitlus poliitiliste vastaste vastu omandab järjest teravama kuju, mis tuleb peale muu ilmsiks „võitlusorganisatsioonide“ ja „võitlusgruppide“ tekkimises, nii hästi pahemal kui paremal pool.

Sõja-ajakirjana ei ole „N.M.T.“ kohane võtta asja harutusele poliitiliselt. Küll aga on tarvilik selgitada küsimust, milliseid järeldusi tooks selline mitmekesiste ühiskonnagruppide poliitilise aktiveerimise jätkamine riigikaitsele.

Kõige pealt tekib küsimus:

Kas on üldse soovitatav, et maal tekiks poliitilised koondised, mis on organiseeritud ja esinevad sõjaväelisel kujul?

Teiseks, kas on riigikaitsele sobiv, et kaitseväge käskkonna, eeskätt ohvitserkonna liikmed, võtavad osa sedalaadi poliitilistest organisatsioonidest?

Vaevalt on kahtlust, et mõlemale küsimusele tuleb vastata eitavalt.

Üheks põhitingimuseks, et riigikaitse võiks demokraatlikus riigis oma ülesannet täita, on nõue, et tal oleks rahva suure enamuse üldusaldus. Kes tõendab vastupidist, ei ole selgitanud endale neid psüühilisi ja füüsilisi nõudeid, mis nüüdisajal sõda esindab kõigile seltskonnakihtidele.

Ta ei ole ka mõistnud, et kui rahuaegne väljaõpe on seisnud usaldusliku koostöö alusel käskkonna ja teenistuskohustusliku noorsoo vahel, võib loota saada mobiliseerimise korral võitlustublid ja usaldusväärsed väeosad. See nõuab eeskätt, et riigikaitset peetaks demokraatlikus riigis kogu rahva asjaks. Kahjuks ei ole Rootsis seda tõde

alati tuntud ja teatud seltskonnagrupid on kujunenud ekslik vaade, nagu oleks riigikaitse vaid teatud poliitiliste erakondade ja mitte kogu rahva ühine asi. Seepärast ei jää kahtlust, et rahva riigikaitse meel saab kannatada, kui poliitilised organisatsioonid, mis oma programmiga küll toetavad riigikaitse mõtet, püüavad organiseerida teatud osa oma erakonnaliikmeid sõjaväe kujul ja tegevteenistuses seisvate ohvitseride juhatusel. Seepärast tuleb ka erilisel kahetseda, et see poliitiline koondis — parempoolne — mis alati enam kui teised avaldanud iseseisvat, erakonnapolitikast vaba ja asjalikku arusaamist riigikaitse küsimuses, näib tundma end sunnitud olevat võtma tarvitusele võistluses rahvusmeelse noorsoo pärast sellised organisatsiooni kujud.

On suur vahe ühelt poolt nende vabatahtlike kaitseorganisatsioonide vahel, mis seisavad sõjaväelise juhatuse all, on täiesti ilma poliitilise iseloomuta ja mille sihi on, koostöös riigikaitse korraldusega, kaasa mõjuda viimase kõvendamisele, ja teiselt poolt poliitiliste organisatsioonide vahel, mis võtavad endale sõjaväelised kujud. Viimaste tagajärjeks võib kergesti olla, et need kodanike grupid, mis on tähendatud organisatsiooni vastased, hakkavad enam või vähem teadlikult neid samastama riigikaitse korraldusega ja seeläbi päris loomusunniliselt tundma vaenulikkust riigikaitse korralduse vastu.

Veel suurem hädaoht seisab, võib olla, selles, et poliitilise elu militariseerimine võib kergesti viia riigikaitse korralduse politiseerimisele. Eriti võib see tulla ilmsiks, kui tegevteenistuse ohvitserid moodustavad uniformeeritud poliitilisi võitlusgruppe juhtivaid jõudusid.

Riigikaitse küsimus on poliitiline probleem, alguslikult ainult välispoliitilist laadi,

kuid mõningate asjaolude tõttu ka sisepoliitilise loomuga. Üksiku kodaniku seisukoht ses küsimuses ei saa iialgi vältida tema üldise poliitilise arusaamise mõjutust. Riigikaitse tegelikud teostajad, eeskätt ohvitserkond, moodustavad siin teatud piirini erandi.

Ohvitserkonnalt tuleb nõuda, et ta — hoolimata oma liikmete sisepoliitilisist vaateist ja nende hinnangust riigivõimu poolt maksima pandud riigikaitse korralduste kohta — täidaks loiaalselt nõuded, mis ühiskond talle ses asjas seab. Muidugi käib see nõue kõigi riigiteenijate kohta, kuid kaitsepersonaali suhtes peab selle erilise iseloomu tõttu loaialteedi nõue saama imperatiivi laadi. See asjaolu tõstab vahetevahel mõtte esile, et ohvitserkond tuleks üldse jätta poliitilises elust osavõtust kõrvale. Välismaal leidubki seks eeskujusid. Kui meil see mõte on kõrvale heidetud, siis on seks olnud oma mõjuvad põhjused. Meie seesmise elu stabiilsus on teinud sellised drakoonilised määrsed üleliigseks. Peale selle ei lepi demokraatlik vaim, mis valitseb meie rahvas, mõne kodanikugrupi poliitiliste õiguste kitsendamisega.

Sellest hoolimata on riigikaitse seisukoht halt soovitav, et üksikud ohvitserid hoiduksid liiga aktiivsest osavõtust politikast. Juba harilikul, rahulikul ajal oleks soovitav käia selle nõude järgi, seda enam aga ajajärgul, kus poliitilised vastolud on teravad. Ohvitserkonnale on seepärast äärmiselt tähtis teha endale juba nüüdses seisukorras selgeks, milliseid tagajärgi võiks tema seisukoht tähendatud küsimuses riigikaitsele tuua. Liiga agara poliitilise tegevuse läbi võib sõjaväe personal kergesti esile kutsuda vastolusid, mis võivad teha riigikaitsele kahju.

Kuid asjal on ka teine külg. Ohvitserkonna kaitseorganisatsiooni muude personaalgruppide rahuliseks arenguks on vajalik, et sel personaalil oleks tunne, et riigivõim teda toetab tema ülesannete täitmisel. Kui lubatakse kommunistlikul ja riigikaitse nihilistlikul propagandal rahulikult jätkuda, kui võetakse riigiametnikke vastutusele selle eest, et nad riigi huvide eest välja astunud ja jätakse välispoliitilise pinevuse hetkel riigikaitse algelisemad vajadused hooletusse, siis õonestatakse sellega käskkonna loaialseuse alused.

Politiitilises vaidluses on neil päevil mitmelt poolt toonitatud vajadust kindlustada „demokraatia kaitsmist“ niihästi seesmistest kui ka väliste vägivallameeste vastu. See nõue on vastuvaidlemata õige. Kuid samuti tähtis on pidada meeles, et kui demokraatia ei taha olla kriitilisel hetkel maha jäetud kaitse

poolt, peab riigikaitse personal võima täita oma ülesandeid teadmises, et demokraatia ei jäta ka teda maha. —

Küsimus, millest kõneleb siin „Ny Militär Tidskrift“, sai alguse see läbi, et Rootsi rahvuslik noorsooühing — Nationella Ungdomsförbundet — ei leppinud selle võitluse viisiga, mis „högerfront“ — parempoolne rinne — viimasel ajal liiga aktiivseks minevate kommunistide vastu, teatud määral ka sotsialistide vastu, tarvitusele võttis. See võitlusviis tahtis jääda puht rootsi rahvuslikule demokraatlikule alusele, hüljates fashistliklaadilisi eeskujusid. Noorte ühing aga tahab olla aktiivsem ja otsustas asutada võitlusgrupid selle diktatuurivaimu alusel, nagu tuleb ilmsiks peamiselt Itaalias ja Sakamaal.

Ometi näib demokraatluse vaim olevat Rootsis nii tugev, et isegi kõik parempoolne ajakirjandus ei kiida noorte püüdeid heaks.

Nõnda kirjutab „Nya Dagl. Allehandan“: „Peame ütleva, et kui Rahvuslik noorsooühing tahtis edendada rahvuslikku ühtlusmõtet ja luua ühist rootsi fronti ühiskonna-vaenuliste ja mahakiskuvate olluste vastu, siis võis ta küll vaevalt valida sobimatut meetodi kui nüüd sündinud.“

Vabameelne ajakirjandus suhtub loomulikult asjasse eitavalt. Näiteks ütleb „Göteborgs Posten“ järgmist: „Iseendast ei ole ju sellest midagi, et ohvitser võtab poliitilises elust osa, nagu iga teine kodanik. Tõepoolest leidub küll tugev vool ohvitserkonnas — vool, mis mahutab endasse ohvitserkonna esikohal seisvaid liikmeid — mis arvab, et sõjaväelased ei tohi teha poliitikat. — Kuid lugu on nende uniformeeritud võitlusgruppidega veidi teisiti. Nemad on kuulutanud sõja mitte üksi marxistide vastu, nõnda siis kommunistide ja Rootsi suurema erakonna, sotsiaaldemokraatliku tööliserakonna vastu, vaid ka „rahva vaenlaste vastu kodanlaste keskel.“ — Oleks soovitav, et härrad kaptenid ja leitandid mõtleksid järele, kas on kohane astuda sellistele kohtadele ajal, kus on küllalt põhjust loota, et töölisklass asub uuele seisukohale Rootsi kaitseküsimuses.“

Ka Stokholmi tuntud vabameelne leht „Dagens Nyheter“, kõneledes „Ny Militär Tidskrifti“ artiklist, leiab, et riigikaitse selle all kannatab, kui ohvitserid hakkavad politikast liiga aktiivselt, poliitiliste võitlusgruppide eesotsas, osa võtma.

Sotsiaaldemokraatlikud lehed suhtuvad asjasse muidugi palju teravamalt. Muu seas tähendab „Ny Tid“ kaunis rahulikult, et

Lendur-kapten Mihkel Parsmann †

Ei tahaks nagu uskuda, et meie lendurite perest on jäädavalt lahkunud kapten M. Parsmann. Mees, kes lennukit juhtinud üle tuhande tunni, kes välja õpetanud rea nooremaid lendureid, kes tundis lennukit ja selle juhtimise kunsti peensuseni, — see mees pidi nüüd lendurisurma leidma keset paremaid ja lootusrikkamaid eluaastaid!

Sündinud 1899. a. Viljandimaal, lõpetas kapten M. Parsmann noores eas Põllutöökooli; võttis Vabadusesõjast vabatahtlikuna osa, kuni langes 2. aprillil 1919. a. haavatuna enamlaste kätte vangi. Põgenenud sõjavangist, tuli tema 1919. a. oktoobris uuesti Eestisse, kus ilmus 9. jalaväe rügementi.

1920. a. viidi tema üle Sv. Tehnilistele kursustele (hiljem Sv. Tehnika kool), mille lõpetas 1923. a., omades ühtlasi nooremleitnandi aukraadi. Peale lühikeseajalist teenistust Sv. käsivõimuristade ladus ja Meriväe Ekippaazis, viiakse tema oma soovi kohaselt üle Lennuväe Rügementi, kus lõpetas hästi lendurite klassi ja omandas lenduri kutse 1925. a. juulis. Hiljem, 1928. a. lõpetas kaitseväe lendur-instruktorite kursuse. Selle järele teenis poolteist aastat eskadrillis nr. 9 instruktorina, hiljem rühmaülemana. Lennuväe Rügemendi likvideerimisega 1930. a. viiakse üle Lennukooli salgaülema kohale, kus olles ühtlasi lendur-instruktor ja mootoriteaduse lektor, teenib oma traagilise surmani. Ülendatud kapteniks 1931. a.

Kapten M. Parsmann omas Vabadusesõja mälestusmärgi ja Läti Vabariigi iseseisvuse 10-aasta mälestusmedali. Leinama jäi abikaasa 5-aastase tütrekesega.

Kadunu oli üks vilunumaid lendureid meie kaitseväes ja omas õige tüseda lennustaashi. Oles ise lendamise tagajärjel tervise pooldest murtud, igatses tema sellele vaatamata armsaks saanud lennuki järele. Nõrgaks jäänud tervise tagajärjel järgnenud arstlise komisjoni lennukeeld oli temale suureks hoobiks. Kapten M. Parsmanni suurimaks püüdeks oli nüüd vajalikku tervist tagasi saada. Hoolsa ravitsemise ja suurte kulude abil paranebki tervis niivõrt, et kapten M. Parsmannile lubatakse uuesti jätkata lendamist. Temale omase andumusega õpetab ta välja 1-ks juuliks s. a. veel ühe grupi lenduriõpilasi, kavatseb sellejärele minna puhkusele ja lähebki...

Ootamata tuli meie lennuväelaste perele see puhkus. Kapten M. Parsmanniga on Eesti len-

Lendur-kapten Mihkel Parsmann †

nuvägi kaotanud tubli ohvitseri, asjatundja ning vilunud lenduri ja instruktori, hea sõbra ja kohusetruu kaasvõitleja töös ja väljaspool tööd.

Olgu temale kerge kodumaa muld oma langenud kolleegide kõrval! Argu kustugu mälestus temast ja säragu iga eesti lenduri silmis alati tema tahe olla õhuvalitseja looduse ürgjõudude kiuste; olla ühtlasi ka truu teener oma isamaale ja rahvale kuni surmani. Kapten M. Parsmanni ei ole enam meie keskel, kuid tema vaim ja mälestus temast jääb loitma kui heledam täht eesti lendur-sõduri varjude riigist!

H. J.

„rahvuslik noorsooühing“ on teinud algust ofensiivsete sõjaväeliste ühikute organiseerimisega. Loomulikult seavad teised grupid ka oma salgad vastasrindele üles. Nõnda on uute raskuste loomine seltskonnale ja tema korrapärasele täiel hool käimas.

Osa parempoolseid lehti ei ole „Ny Militär Tidskrifti“ seisukohaga sugugi rahul. Kõige pealt seletab rahvuslike noorte leht „Nationell Tidning“, et nemad jätkavat oma kava teostamist ja isegi tulevane „demokraatlik“ ülemjuhataja ei saavat siin midagi muuta.

„Norrbottens Kur“ arvab, et „Ny Militär Tidskrifti“ artikkel ei ole muud midagi, kui „selle kommunismi-vastase võitluse tõusu hukkamõistmine, mis Rootsis viimasel ajal nootre ühingu tegevuses ilmsiks tulnud.“

Ja „Lunds Dagbladet“ ei mõista, kuidas võiks see teha rahvusliku kaitsetahte süvenemisele kahju, kui riigikaitseõbralisel poliitilised organisatsioonid organiseeruvad sõjaväelisel kujul ja antakse tegevtegevustes olevate ohvitseride juhatause alla.

Selles mõttes, poolt ja vastu, avalduvad

veel paljud lehed. Ka vabameelsed ja radikaalsed lehed ei eita agarama töö tarvidust eeskätt kommunistlike püüete vastu, mis, saades väljaspoolt tugevat toetust, katsuvad tekitada Rootsi rahva keskel nüüdsel majandusliku kitsikuse ajal võimalikult palju segadusi ja rahulolematust. Nad toonitavad aga ühel meelel, nagu ka osa parempoolseid, et ühelgi rahval ei puudu üldhuvide, mis seisavad väljaspoolt kõiki erakondlike huvideid. Sõjavägi peaks seisma ainult nende üldhuvide teenistuses, väljaspoolt aktiivset poliitilist tegelemist, sest et riigikaitse mõte võib muidu raskesti kannatada.

Küsimus ei ole Rootsis veel lõpulikult otsustatud, ei suuda seda teha ka hiljuti maksma pandud poliitiliste uniformide keeld. Ho.

Ho artikli puhul

„Ohvitserkond ja politika Rootsis.“

Ka meil Eestis on poliitilistel organisatsioonidel tekkinud „uniformitud rühmitusi“, milliste esinemine on kutsunud välja mitmesuguseid mõtteavaldusi, peamiselt erakondlik-poliitilist laadi.

Mis puutub tegeliku teenistuse kaitsevälaste, eriti ohvitserkonna osavõtusse tähendatud rühmituste tööst, siis meil maksimate seadustega on see täielikult piiratud.

Meie Kaitseväeteenistuse seaduse § 31 lausub:

„Alalises kaitseväes teenivatel kaitsevälastel on samad kodaniku õigused ja kohustused, kui kõigil teistel Eesti Vabariigi kodanikel, välja arvatud järgmised erandid:

1. Kaitsevälased on kohustatud alistuma kaitseväe seaduste, määruste ja teenistuse nõuetele;

2. Neile on keelatud igasuguste poliitiliste erakondade, ühingute ja rühmituste juhtivate ja kontroleerivate organite liige olla ja aktiivselt osa võtta poliitilistest miitingutest, koosolekutest ja kihutustööst.“

Meie kaitseväe Sisemäärustiku § 4 ütleb:

„Kaitsevägi moodustab ühise, kindla, lahkkelideta pere. Sellesse ühisesse peresse kuuluvad väeliigid on üheõiguslikud.“

Kaitseväe teguvõime oleneb tema üksikute osade korrapäralisest ja sõbralikust koostöötamisest.

Ühisesse peresse kuuluvus peab väljenduma igalpool kaitseväe elusolus; sellekohast meeoleolu ja tundeid tuleb alaliselt süvendada kaitseväe vastava kasvatusesega.

Ühistunde kasvatamise huvides on kaitsevälastel poliitilisest tegevusest osavõtmine piiratud kaitseväeteenistuse seadusega (§ 31 p. 2), s. o. neile on keelatud igasuguste poliitiliste erakondade, ühingute ja rühmituste juhtivate ja kontroleerivate organite liige olla ja aktiivselt osa võtta poliitilistest miitingutest, koosolekutest ja kihutustööst.“

Ettetoodud normidest nähtub selgesti, et meil alalises kaitseväes teenivad kaitsevälased ei või teotseda poliitilistes rühmitustes, järelikult ka nende „uniformitud gruppides“, juhtidena. Tungides nimetatud normide sisusse, ei saa neid mõista teisiti, kui et alalises kaitseväes teenivad kaitsevälased ei või üldse aktiivselt võtta osa tähendatud rühmituste tööst, olgu see ka kas või teatava eriala instruktorina või mõnel muul teel. Oma tegudes kaitsevälane peab jääma erapooletuks.

Omaette küsimus on, kas on riigikaitse mõttes soovitav, et poliitilised organisatsioonid organiseerivad „uniformitud ja kaitsevälalise korra järgi esinevaid rühmitusi.“

Poliitiliste organisatsioonide uniformitud rühmitused taotleavad eeskätt puht erakondlike sihte. Neisse koondatakse liikmeid, kes kas on juba vastava erakondliku mõttelaadiga või selleks, et neid sellele mõttelaadile kasvatada, eriti sääraustes organisatsioonides, kes kodanikke koondavad oma ridadesse juba alaealistena, enne kaitseväeteenistusse astumist. Vormirietus ja kaitsevälalise korra järgi esinemine, mida on rühmitused hakanud harrastama eriti noorte liikmete juures, on välised tunnused ja avaldused, mis peavad aitama kaasa, ja kahtlemata ka aitavad kaasa, erakondade põhimõtete kindlamale ja teravamale süvendamisele oma liikmeskonnas.

Kuid kahtlemata, mida teravamalt teatav kihtkond ka väliselt eraldub teisest, seda teravamad on nende vahel ka sisemised vastolud.

Meie riigikaitse on aga iga kodaniku kohuseks. Kõik meeskodanikud peavad, jõudes teatavatesse aastatesse, teenima koos ära sundaja, ja katsumise korral peavad kõik meeskodanikud astuma kaitseväe ridadesse, et ühisel jõul kaitsta oma kodu. Seejuures meie kaitsevägi peab olema, nagu seda nõuab Sisemäärustiku § 4, ühine, kindel, lahkkelideta pere. Temal erakondi ei või olla. Ta peab kaitsma maksvat korda ja kodu vaatamata sellele, missugune poliitiline erakond või erakonnad võimul.

Sellest seda enam selgub Kaitseväeteenistuse seaduse § 31 mõte kitsenduste suhtes, mis tähendatud paragrahv esitab kaitseväe

lastele nende osavõtu kohta poliitilisest tegevusest. Kuid ühtlasi selgub ka see suur pahe, mida erakonnad oma teravate lahkheidel näol võivad kanda üle kaitsevæele.

Seepärast, riigikaitse seisukohast välja

minnes, meil maksva demokraatliku korra juures tuleb tõsiselt kahelda, kas meil talitatakse õieti, kui eriti alaealisi kodanikke koondatakse poliitiliste organisatsioonide „uniformitud rühmitustesse“.

—r.

Eesti laulis . . .

Juubelilaulupidu külastas liiduriigi president Alberts Kviesis ühes kaitseministri kindral Janis Balodisega.

Laulukooridest on pärit meie kaitsevæe distsipliin, mis viis meid võidule Vabadusesõjas.

23., 24. ja 25. jaanikuu õierohketel päevadel leidis aset Tallinnas, Eesti Vabariigi pealinnas, X Eesti rahvuslik üldlaulupidu. Kümned tuhanded kogunesid selleks puhuks vana ajaloolise Tallinna kaunile mereran-

loojeneva päikese mängivatel kiirtel vaatas üle laululava värvirikast peegel-selget merd, pealinna võrdlematu silueti kaisus, kus ankrus seisid valvevalmis meie sõjalaevad. Pilt on unustamatu.

Aukülalisi laulupeol.

Esiplaanil: President, Riigivanem ja nende abikaasad.

nale, kolossaalsele Laulupeo-väljale, mida piirab ühelt poolt Lasnamäe kõrge kallas ja teiselt poolt imposantne laululava. Tahaksin korduvalt ikka ja alati elada läbi seda tunnet ja mõju, seda unustamata pilti ja heli, mis sulasid kokku üheks suureks isamaa uhkuse tundeks vist igal eestlasel. Vaimustus oli kahtlemata eriti suur sellel, kes esimest kord viibis Tallinnas ning nägi merevõlu, kui ka kõrgelt Lasnamäe kaldalt

Möödunud juubelilaulupidu oli kolmas Vabas Eestis ning juba teist korda võtsid osa Eesti kaitsevæelased, mitte ainult külastena-kuulajatena, vaid võrdlemisi suurel arvul tegelastena nii laulu- kui pasunakoorides. See näitab, et kaitsevægi tahab laulda, ka tema vajab nagu rahvaski rõõmu ning töötab, et tahab kaitsta seda Vaba Maad, kus elame.

Nii mõlgutades mõtteid tõstvas, ülevas

X Üldlaulupeo ühend- kooride juhte.

Vasakult paremale: Üldpuhk-
pillidekoori juht — R. Kull,
Üldlaulukooride juhte —
T. Vettik, J. Aavik (Lauljate-
liidu esimees), J. Simm ja
V. Nerep. T. Vettik ja V. Ne-
rep on lõpetanud Tallinna
konservatooriumi.

meeleolus, massisugestiooni mõjul, sulades kokku suure lainetava rahvamerega, peatud sõjamehena ja küsid, mis võim paneb pea-aegu ühele diviisile võrduva rahvahulga häälitsema, isegi hingama ja silmitsema ühe väikse taktikepi liigutuse järele. Näed selles koguni marssalikepi võimu, mis paneb liikuma suured väed ning küsid, kus on need teised juhid, koorijuhid-ohvitserid? Ka need sajad, kes praegu on sulanud üldkoori, kerkivad silmade ette, kui pilgu viid vaimus külla, alevisse ja linna ning näed koorijuhite-koolmeistreid, köstreid ja teisi isikuid laulutöös, kelle ümber on tekkinud lauljate koondised. Ja neis koondistes kihab töö, kuhu rühitakse igapäevase raske töö peale vaatamata, isegi mitmete kilomeetrite tagant. Siin on kahtlemata suureks teguriks see aade ja sisu, mida tahetakse saavutada laulupidudega, kuid siin on suureks teguriks ka veel see distsipliin ja juhi autoriteetsuse tunnustamine, mis peituvad juba algrakukestena igas eestlases ja mis on eriti välja arenenud eesti rahvas tänu just laulupidudele. See on seesama distsipliin ja juhi autoriteetsuse mõiste, mis viis meie väikse ja värske kaitseväe võidule Vabadusesõjas. Nii näeme laulukooride r a k e n d u s l i k u tegevuse tulemusi ka kaitseväes, kus nagu laululavalgi tuhanded seisjad, ea, arenemise ja ühiskondliku seisu intervallidest hoolimata, haaratuna riigikaitse vajaduse aatest, tormavad massisugestiooni mõjul ja väejuhi kepi liigutuse kohaselt lahingusse.

Jäab soovida, et X juubellaulupeole järgneksid teised juubellaulupeod ning süve-

neks rahvuslik distsipliin, mida vajame selleks, et elada meie vabal pinnal. Just selles mõttes tuleb möödunud laulupidu lugeda täiesti hästi kordaläinuks.

Unustamatut massilaulu, mis kõlas võidu merelainete mühaga ning haaras kuulajas-

Miina Hermann pasunakooride üldjuhi R. Kulliga. Miina Hermann helitööd vallutasid kõigi südamed. Teda kanti kätel ja avaldati suuri ovatsioone.

*Võru-Petseri garnisonide orkestri juht
kapelmeister Ed. Tamm.*

Ainuke kaitseväe orkestrijuh, kelle helitööd esinesid möödunud juubellaulupeo pasunakooride ettekannete kavvas ja said suure menu osalisteks. Neist väärivad tähelepanu „Pidulik Eesti Marss“, mida kanti ette esimesena pasunakooridelt laulupeol; avamäng „Kalev ja Linda“, mis kirjutatud M. Hermannil „Veel kaitse kange Kalev“ ja „Viimase veretilgani“ viisidel, ja esimest korda kanti ette autori enda juhatusel 7. jal. rüg. lipu annetamise aktusel, ja „Eesti Rapsodia“, kirjutatud 1932. a. ja kanti ette esimest korda E. L. L. pasunakooride septsiooni korraldusel Ringhäälingus.

konda hingesügavusteni, olid ilmunud kuulama liiduriigi president Alberts Kwiesis ühes kaitseministri kindral Janis Balodisega ja teiste kõrgemate riigi- ja seltskondlike tegelastega, suurel arvul teisi külalisi naabermaailt ja väliseestlasi Ameerikast ja teistest maailmajagudest. Huvi äratasid Läti, Soome ja Norra laulukoorid. Esimesed olid rahvariietes, kuna norralased kandsid omapäraseid musti mantleid ja vormimütse pika tutiga.

ja elurõõmsad read, nii rohelise mundri kandjaid maa-, kui taevahallides mundrites õhu- ja must-valge riietuses mereväelasi.

Paljud laulukoorid kandsid oma vormimütse, enamikult valgeid üliõpilaste üldmütsi taolisi, kuid oli ka värvilisi, milledest eriti torkas silma Tallinna noorsoo koori värvimütsid. Kaitseliidu ja kodukaitse koorid ilmusid oma vormis, kuna Tallinna Vabadusesõjalaste Liidu koor esines mustades barettides.

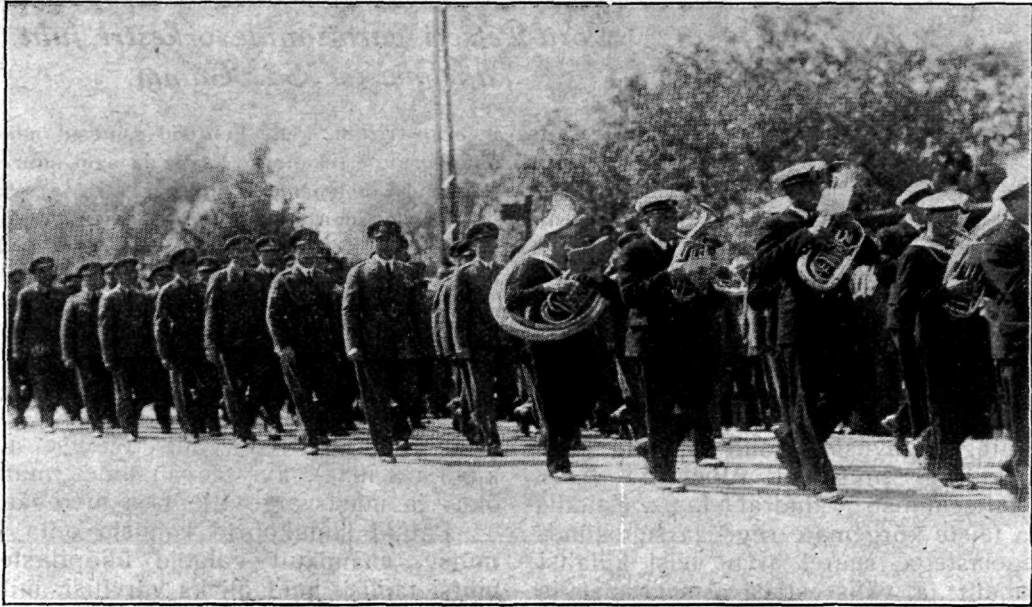
Norra naisüliõpilaste laulukoor, kes esines juubel-üldlaulupeol.

Üheks kaunimaks sündmuseks oli lauljate ja mängijate rongikäik läbi linna Lauluväljale. Ligemale kahekilomeetripikkune rongikäik kütkestas kõigi meeli. Eriti kütkestavalt mõjusid mitmevärvilised lipud, milledest olid paljud juba õige vanad. Arvult oli lippe 300 ümber.

Rongikäigule andsid erilise maalilise ilme rahvariied. Kodumaa rahvariietusega paistsid eriti silma Saare- ja Hiiumaa, Lihula, Vigala ja Tarvaste koorid. Värvirikkaste kooride kolonnides paistsid eriti meeldivalt silma meie kaitseväe kooride sirged

Rongikäik, saluteerides lippudega, möödus Riigivanemast, kes koos Läti presidendiga ja teiste kõrgete isikutega võttis vastu suurparaadi Kadriorus selleks ehitatud tribüünilt. Vabadusesõjalased tervitasid Riigivanemat ja aukülalisi möödumisel käetõstmisega.

Kui lavale jõudis rongikäigu viimane ots, algas pidu, milleks koor laulis A. Kappi koraali „Ilu häälel ilusal“. Selle järele lauljate liidu esimees prof. J. Aavik ütles X üldlaulupeo avasõna, tervitades lauljaid, kuulajaid ja kõrget külalist Läti presidenti,

Kaitseväelaste laulukoore rongikäigus marssimas Lauluväljale.

mille järele palus Riigivanemat avada laulu-
pidu.

Käteplagina saatel asus kõnetooli Riigi-
vanem:

Riigivanem lausus kokkuvõttes järgmist:

Mitmetuhandepäine rahvahulk on kogunenud
siia oma tundepehangute mõjutusel. Eesti üld-
laulupeod on suureks teguriks meie rahva aja-
loos. Nad on kasvanud välja rahva sügavamast
elutahtest.

See oli 19. sajandi teise poole möödumisel,
kui algasid Ida-Euroopas puhuma uued tuuled.

*73-aastane laulja J. Laas Tartust, kes pole
jätnud vahele ühtki laulupidu.*

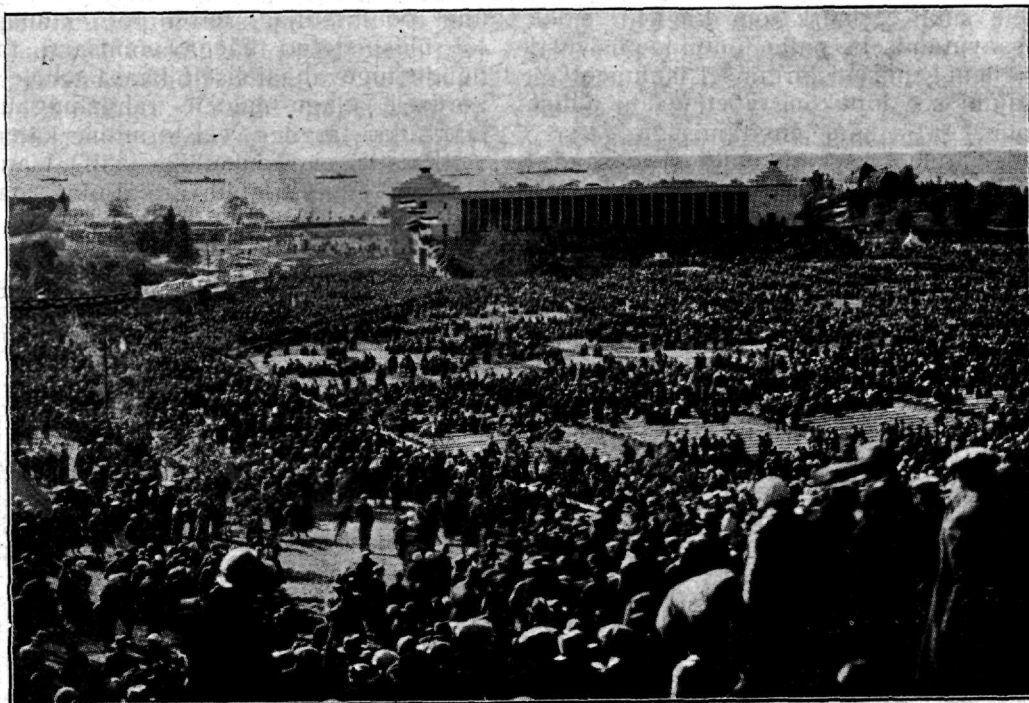
Vene isevalitseja vabastas vene talupojad ja ka
Eesti ja Läti rahvas võisid asuda veidi vabamalt
oma elu korraldamisele. Johann Voldemar
Jannsen tegi esimest tööd, et koondada üle maa
kõiki lauluarmastajaid kokku. 1869. aastal tulid
laulupeole ainult meeskoorid. Jakob Hurt pidas
seal suure kõne, kus ta nõudis haridust rahvale
ja ühtlasi nõudis haritlastelt, et need ei pea mi-
nema kaotsi oma rahvale. Sellest laulupeost
said äratust mitmed rahvuslikud algatused, nagu
Eesti Aleksandri kool ja kirjameeste selts. Järg-
nesid veel teisedki laulupeod.

Nüüd, kus viibime juubelilaulupeol, on ka
paljudel meeled ärevil raskuste pärast. See
üldine rahvapidu paneb aga uuesti mõtted lii-
kuma, annab hoogu tööks. Küll me siis jõuame
teha rohkem, kui kartlikud arvavad. Selles tead-
mises, et laul ja mäng kutsuvad meid ühisele
tööle ühises vaimustuses, kõlaga ühiselt „Mu
isamaa, mu õnn ja rõõm“.

Riigivanema kõne järele lauldi ühiselt
hümni. Sel puhul lasti lendu ka kümme
valget kirjatuvi, kes tegid ilusa ringi laulu-
peoliste kohal.

Käteplagin laululaval ja publikupinkidel
tõusis tormiliseks, kui juhiorõdule sammus
liiduriigi Läti president Alberts Kvie-
sis. Ning üllatus oli üldine, kui president
luges tugevasti ja selgesti eestikeelse tervi-
tuse. Peagu mingi võõrapärase aktsendita
kõlasid presidendi sõnad ja platsi viima-
seski otsas kuulati suurima tähelepanuga.

„Kõrgesti austatud härra riigivanem, vaprad
lauljad, armsad pidulised,“ algas president Kvie-
sis. „Ma olen õnnelik, et mulle on osaks saanud
au, liitriigi Eesti kümnendal laulupeol viibida ja
teile üle anda parimaid tervitusi Läti rahva poolt,
kes mõne päeva eest ka oma laulupidu pühitses.“

Üldvaade Lauupeo-väljale.

Läti ja Eesti rahva vahel ei valitse mitte üksi südamlikud sõprustunded, mitte ainult veendumus meie ühtekuuluvusest, mitte seob ka mõlema rahva ühine lauluvaim, mis kõneleb meile üksteisest arusaadaval keelel. *Minu soov on, et see lauluvaim tiivustaks meid oma vaimlise ja materjalse kultuuri arengul ning vaimustaks meie rahvaid ühisele edukale tööle. Soovin omalt poolt Eesti laulupeole parimat kordaminkut!* Ning hüüdega „Elagu Eesti!“ lõpetab president oma kõne.

Kiiduavalduste torm pääseb lahti ning vaimustatult kostab laululavalt Läti hümn vastutaksuks selges läti keeles.

Nüüd järgnes ühendlaulukoori kontsert, mis kestis kolm ilusat jaanikuupäeva ja kaks valget ööd...

Laulupidu ise möödus väga hoogsasti. Kõik ettekanded said suure menu osaliseks. Ohtrasti jagati kiitust igale autorile-heliloojale. Rahvale meeldisid iseäranis erimeeskooride ja pasunakooskondade ettekanded. Suure menu osaliseks said 7. jal.-rügemendi orkestrijuhhi Ed. Tamme helitööd: „Kalev ja Linda“, „Pidulik marss“ ja „Eesti rapsoodia“. Need helitööd olid ka ainsad meie praegustelt kaitseväge orkestrijuhitelt, mis esinesid juubelilaulupeol. Nende ridade kirjutaja mäletab, kuidas autor demonstreeris mõne aasta eest samu helitöid Võrus kitsamale ringile, ja mis nüüd helisesid ja helisevad üle Eesti ja võib-olla isegi üle tema piiride.

Eriti pidulikuks suursündmuseks kujunes viimane laulupäev. Suurt hoogu andis Norra, Läti, Soome ja väliseestlaste kooride esinemine. Meie armastatud heliloojal Miina Hermannil tuli juhtida korduvalt nii omamaa-, kui väliskoore; lätlased ja soomlased kandsid kätel Miina Hermannit.

Kell oli juba 2130, kui laulupeo lõpppäeva kava oli läbi. Selle järele asus puldile Lauljate Liidu esimees ja üldjuht J. Aavik, kes teatades kava lõpust, tähendas: „... Kuid rinnus on tunded, mis nagu ütlevad, et ei saa minna laiali. Neid tundeid peab elama läbi...“ Avaldas siis tänu — kõigepealt taevale, et see andis soodsa ilma, siis Riigivanemale, kes palju kaasa aitas, ja edasi pidukülalistele. Nii suure ettevõtte juures, nagu seda on laulupidu, kus koos kümned tuhanded, võis tulla ette vääratusi. Loodab, et neid vabandatakse ja andeks antakse.

Tegelastele ütles üldjuht: Olete see element, kes laulupidu kannab ja teeb, ilma kellela laulupidu ei saa olla.

Meie laul ja mäng on võrreldes eelmise laulupeoga teinud väga suuri edusamme. Koorijuhitide ja lauljate ühistöö on vilja kannud. Selle töö eesmärgiks on elu kaunimaks teha. Ainus tasu, mis selle töö eest saab, on moraalne rahuldus.

Meie suur eesmärk on Eesti edu. Selle saavutamiseks palju jõudu ja püsivust! Ning jälleenägemiseni järgmisel laulupeol!

Üldjuhi see lõpukõne võeti vastu üldise hõiskamisega ja käte lehvitamisega.

Selle järele läks kiiduavaldustest saadeta kõnepuldile Riigivanem J. Tõnisson. Ta ei saanud kohe hakata kõnelema, kuna kiiduavaldused jätkusid.

Alustas: Laulupeorahvas, kuulajaskond! Kolm päeva oleme olnud suurtes helilainetes, oleme kuulnud tormimühinat ja õrnu helisid. Meie tunded on selles virgutatud,

ühel pool lauljad, teisel pool kuulajad — löi ülestõstetud käega võimsasti takti ja hüüdis tugevahääleliselt kaasa sellele kolmekordsele elagu-hüüdele rahvahulgalt lauljate auks. Järgnes veel tormiline käteplagin.

Paistis, et lõpulauluks jääb „Isamaa ilu hoieldes“, mida lauldi ja kuulati paljapäi. Ametliku osa möödudes vaimustusse viidud rahvas ei tahtnud kuidagi lahkuda Lauluväljalt; ikka ja ikka paluti lauljailt lisapalu. Kui neid enam ei tulnud, siis kuulajate ridades puhkes valla võimas „Eestimaa, mu isamaa“, millega ühines laval kõigi südameid

Laulukoore rahvariietuses.

meil on meeieolu. Selles ei eksi ma vist mitte, et suur aukartus võtab hinges maad, kui mõelda, et kõik need ülendavad, puhastavad ja süvendavad helid on tulnud hingest. Kõigist käib läbi nagu sütitav säde. Kümnenal laulupeol elab edasi Eesti laulupidude hing ja vaim! Kui nüüd siit lahkume, siis läheme rikastatult ja uuendatult oma töö juure. Uue usuga, see on lootusega, asume jälle tööle.

Lõpulaulud kõlasid veel kangemini kui alguses. See näitab, et Eesti rahvas ei väsi, et tal on jõudu, kui see pannakse liikuma õiges suunas.

Viige kaasa teadmine, et olete võidukalt lõpetanud suure rahvusliku ülesande. Viige kaasa elav tahe jätkata seda tööd!

Kuulajaskond avaldagu ennast, — hüüame kõik ühes lauljaskonnale „elagu!“

Riigivanem kõnepuldil rahva keskel —

võitnud lauljate pere ja alles siis hakkas rahvameri valguma laiali Laululavalt ja kindlas usus, et jälle kord aastate pärast kõlab samas veel vägevamini Eesti rahva Eesti laul.

Laulupidu on rahuldavalt läinud kordaka majanduslikult. Võib arvata, et laulupeo korraldamine katab kõik kulud ning annab isegi väikese ülejäägi.

Laulupeoga ühel ajal peeti Eesti muusika nädalat, mille kavas olid sümfoonia ja kammermuusika kontserdid, ooperi ja oratooriumi ettekanded Eesti muusika loomingu; korraldati Lauluvälja laval suurejooneline vabaõhu etendus, kus kanti ette Paul Sepa lavastusel H. Visnapuu näidend „Otepää all“. Etendust jälgis 30.000-deline rahvahulk. Selles ühevaatuslises näidendis, millest võttis osa tegelastena suurel arvul kaitseväelasi kõigist väeliigest, isegi lennu-

kid kaunistatud ilutulestikuga lendlesid peakohal jaanikuu keskööl, kujutati meie rahvuskangelast Lembitut lahingus Otepää all ja Võnnu lahingut. Seega hüpe Lembitu võidutahtest — rahva vabaduse tahtest sinna kaugele tema päivist, kus Eesti võitles endale kätte vabaduse Võnnu lahingus meie Vabadusesõjas, lüües landsvääri pealetungivad väed puruks ja põgenema.

Vabaõhuetendus oma massilise tegevusega jättis rahvahulgale parimad muljed, kes reageeris näidendile elavate kiiduavaldustega. Loodame, et see tänulik ettevõtte ei jää viimaseks ja veel suurema tähelepanu osaliseks saab tulevikus, viimistledes sarnaseid massietendusi. „Otepää all“ näitas, et rahvas armastab ja tahab näha oma rahvakangelasi.

Kuigi juubellaulupidu rahvusliku pühana möödus üldiselt hästi, ei tahaks jätta mainimata nähteid, mis äratasid väga paljudes laulupeolastes, eriti kaitseväelistes ringides võõrastust ja imestust. Esijoones tuleks märkida seda, et meie riiklik orkester — kaitseministeeriumi orkester — oli laulupeo rongikäigus asetatud rongi keskele, kuna rongikäigu eesotsas sammus Kaitseliidu orkester.

Raske on vist leida sellisele korraldusele põhjendust, kui just ei taheta põhjendada sellega, et laulupeo rongikäigu üldkorraldaja oli heaks arvatud kutsuda ka kaitseliidust, miks ei pidanud siis ka Kaitseliidu orkester sammuma rongi eesotsas.

Kõrvale jättes nende orkestrite kunstilised võimed, on vist igauhele selge, et kait-

seväe orkester oma välimuselt ja esinimiselt oleks olnud kaugelt sobivam rongikäigu etteotsa ja oleks jätnud imposantsema mulje.

Samuti tuleb tõsiselt küsida, kui otstarbekohane oli seegi korraldus, et kaitseväe rohkearvulised laulukoorid olid kogu rongikäigu ulatuses laiali paisatud linnade ja maakondade kooride hulka ja ei sammunud mitte koos. Kaitsevägi on omaette tervik ja seda vist küll kaugelt rohkem kui maakondade koorid, pealegi nende kooride esinemine kompaktses massina oleks jätnud kindlasti meeldivama mulje, ja laulupeolastele, eriti välismaalastele, võimaldanud parema ülevaate meie kaitseväest ja ühtlasi ka kaasa mõjunud laulupeo rongikäigu suujooneliikkusele.

Kaitseväe tahaplaanile asetamine on jätnud halva mulje ja tekitanud täiesti õigustatud pahameelt eriti just selle tõttu, et kaitsevägi, kaitseväe kõrgemate juhtide vastutulekul, suurearvuliselt ja energiliselt osa võttis laulupeo organiseerimistöödest, andes selleks kasutada sadandeid ohvitseri, aspiranti ja sõdureid ning tehnilisi abinõusid. Nii oli laulupeo pääsmete kontroll täiesti kaitseväe õlgadel, samuti kaaluval määral korrapidamine laulupeoplatsil; samuti võttis kaitsevägi osa vabaõhuetendusest, andes sellele efekti lahingstseenidega; kaitseväelt saadi valjuhääldajad, suurtükid, lennukid ja palju muud vajalikku.

Kõik see oleks tohtinud põhjustada teissugust suhtumist, kui see aset leidis ning juba ette kindlustada kaitseväe suujoonelist osavõttu ja kaasabi ka tulevikus.

A. La—.

Ajaloolisi sündmusi 75 aasta eest Mahtsas.

Mahtra mõisa õuel avati mälestussammas.

2. jaanikuu päeval 1858. a. hommikul kella 0800 paiku puhkes Põhja-Eestis — Mahtsas suurem vastuhakkamine Vene võimukandjaile. Mõisnikelt-parunitelt pealesurutud ränk teoorjus ajas kokku Mahtsasse umbes kakstuhat Mahtsa, Hagudi, Kaiu, Rapla, Purila, Juuru ja teiste valdade talupojad, käes algelised relvad — kaid, koodid, hangud jne., et jõuga vabastada end ränga ikke alt. Vastuhakkamise

hingeks oli Mahtsa vallavanem (talitaja) Ants Tertsius. Mahtsasse sammuvat talupoegade leeri võttis vastu püssi tulega mõisa õuele rivistatud Laadoga polgu rood, ning algas Mahtsa sõda. Teibamehed võitlesid hästi, hoolimata suurist kaotusist lahinguväljal.

Vene soldatid löödi taganema, kusjuures sai surma nende st. kaptan Boguski. Maht-

Poola sõjaväelase autervitus 1863. a. sõdurile.

Kas ka meie ei saaks Mahtra sõja veteraane võtta erilisele hooldamisele, nagu seda teevad poolakad oma 1863. a. vastuhakkamise veteraanide suhtes; 1863. a. mässajad kannavad omakohast ohvitseri sinist mundrit, on ülendatud noorem-leitnandi auastmesse ja saavad riigilt pensiooni. Neid peavad tervitama, õieti andma au kõik sõjaväelased (ka kindralid). Nende eest hooldetakse väga õrnalt ja tähelepanelikult. Kõige noorem neist on praegu 84-aastane.

Pildil vasakul: Mahtra sõjast osavõtjaid Priis Lang ja Pären Eilmann.

ra mehed pühitsedes võitu, põletasid maha mõisa hooned.

Kuid ei möödunud kuigi palju aega, kui tulid tagasi venelased, ja nüüd juba üle tuhandemehelise karistussalgana. Mahtralased olid sunnitud säärasele suurele sõjariistust väesalgale alla andma. Osa talupoegadest pääsis põgenema, varjates end metsades. Kuid suur hulk vabadusvõitlejaist langes otsekohe venelaste kätte. Mahtralaste hea algatus ja soov võita vabadus sakslastest mõisnike käest ebaõnnestus seega täiesti.

Sõjast osavõtnud talupoegadele määrati ränk karistus. Kuberner mõistis suure osa vastuhakkamist surma, kuid hiljem keiser pehmendas kubneri otsuse, muutes selle vitsahoopideks, sunnitööks kaevandustes ja väljasaatmiseks Siberisse. Kõige rängem karistus oli, nagu ajaloolistest dokumentidest näha, 1000 hoopi kadalippu, kõigi õiguste kaotamisega 20 aastaks kõige rängemale vangitööle mägedesse; ja kui see aeg üle, siis

Siberisse asumisele. Keisrilt „armu“ saanud talupojad pekseti lihtsalt surnuks.

Ants Tertsius saadeti samuti Siberisse, kus ta suri 12. okt. 1900. a.

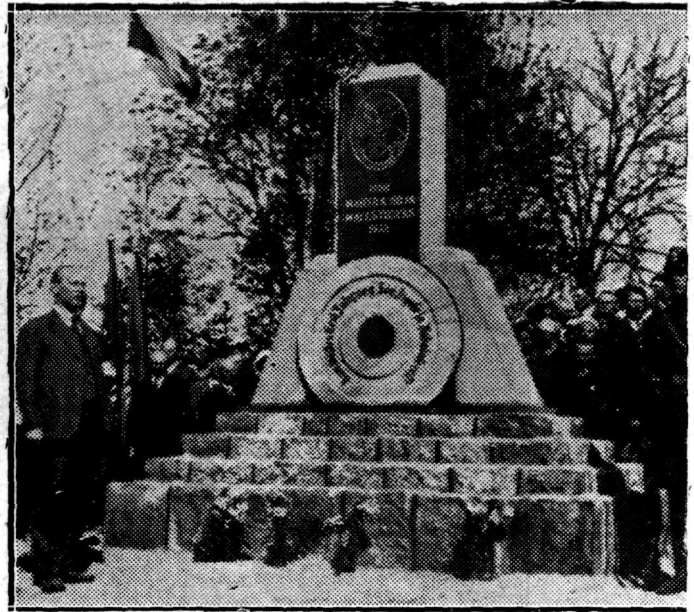
Nii võitlesid eesti talupojad 75 aastat tagasi oma tõe ja õiguse eest. Kuigi Mahtra sõda nurjus, jäi vabadustung püsima eestlaste hinge, et soodsal võimalusel uuesti puhkeda. Praegune põlv, olles juba täiesti vaba võõrast ikkest, püstitas neil päevil mahtralaste-kangelastele tänutäheks — Mahtra varemetele mälestusmärgi.

Mälestusmärk kujutab massiivsele alusele seatud graniitobeliski. Obeliskil on kuldkirjas: „1858. Mahtra sõja mälestuseks 1933“. Allapoolle on paigutatud sambasse Mahtra mõisast leitud veskikivi ja sellesse on raiatud ümarik kiri: „Siin võitles Eesti talupoeg tõe, õiguse ja vabaduse eest“. Monumendi püstitamise idee algatajaks oli kaitseliidu päalik J. Tutt, kes valmistas ka samba kavandi. Sammas läks maksma 700 krooni ümber.

Sammas avati umbes 5000-pealise rahva hulga juuresolekul Riigikogu esimehelt K. Einbundilt; ta tähendas oma avakõnes, et tänane mälestuspäev näitab, et me pole olnud iialgi orjarahvas. Ori ei mässa. Seda teeb vaba rahvas, kui ta on ajutiselt surutud orjaküttesse... Vabaduse, tõe ja õiguse otsingul tuleb olla alatiselt valvel. Tuntud kirjanik E. Vilde, „Mahtra sõja“ autor, tõi terviseid manalast, surnuteriigist, sest kirjaniku ülesanne ei ole mitte üksi seista ühenduses elavatega, vaid ka surnutega.

Tervitustele järgnesid pärjad, ka Vabariigi Valitsuselt. Härra Luiga asetask pärja neilt, keda saadeti Siberisse mässust osavõtmise eest. Ta kõneles, et on elanud Siberis Ants Tertsuse naabrina. Viimane, kes olnud tol ajal 80-aastane, palunud tervitada kodumaad. Ta ütelnud: „Kui kord lähete Mahtrasse, viige terviseid. Palju valu on mulle seal tehtud, kuid kallis on ikkagi see pind, kus valasime oma verd. Mina sinna enam ei jõua, mu tervis ja jõud on jäänud Siberi taigadesse!“ Pärja asetamisega leiab kõneleja paraja juhuse täita Ants Tertsuse soovi. Pärj on lihtne — rohelised kuuseoksad ja valged õied. Sümboliseerib põliseid Siberi metsi ja lumelagendikke, kus pidid lõpetama oma päevad meie ärksamad pojad selle eest, et nad julgesid nõuda õigust.

Pärast aktust rahvas jälgis põnevusega demonstreeritud moodsat sõda, kuulipildujate ragisedes, šrapnellide ja mürskude lõhkedes; kuna õhtul kanti ette vana karja-

Mahtra mälestussammas pärast avamist. Kõrval seisab Riigikogu esimees K. Einbund.

lauda varemeis A. Särevi dramatiseering Ed. Vilde romaanist „Mahtra sõda“.

Mälestuspäev õnnestus täieliselt ja osavõtjad lahkusid rahuldustundega.

Jäägu meile pühaks mälestus Mahtra talupoegadest, nende võitlustungist ja vabadusihast. Sellest sambast möödudes tuletagem meelde esivanemate verd ja vaeva!

A. La—.

Läti president Tallinnas.

23. juunil saabus Läti riigipresident A. Kviessis ühes abikaasaga Tallinna, et külastada Eesti 10. laulupidu. Presidenti saatsid sõjaminister ja välisministri ase-täitja kindral Balodis, end. riigipresident G. Zemgalis, armeestaabi ülemä abi kindral Hartmanis, välisministee-riumi kindralsekretär V. Munters, Riia ülikooli prorektor prof. Balodis, presi-dendi adjutant kol.-lt. Kuplais, sõja-ministri adjutant kapten Mednis ja „Lat-vijas Kareivise“ toimetajaid leitnant Emile Grapmans.

Presidenti vastu võtma raudteejaama ilmusid riigivanem J. Tõnisson abikaasaga, riigikogu esimees K. Einbund abi-kaasaga, välisminister prof. Piip abikaas-

saga, kaitseminister A. Kerem, kindralid P. Lill, J. Tõrvand ja G. Jonson, välisministri abi Tofer, poliitilise osakonna direktor Laretei ja kohalise läti seltsi esindajad. Presidenti vagunist väljudes teda esimesena tervitas riigivanem Tõnisson. Raporteeris läti keeles garnisoni ülem kindral Jonson. Mängiti Läti hümn. President tervitas auvahtkonda eesti keeles. Peale esitlemise tervitas presidenti linna-pea Uesson samuti läti keeles.

Jaamast mõlemad riigipead sõbralikult keskustledes ratsaeskordi saatel sõitsid Toompea lossi, kuhu president jäi riigiva-nema külaliseks kogu Eestis viibimise ajaks.

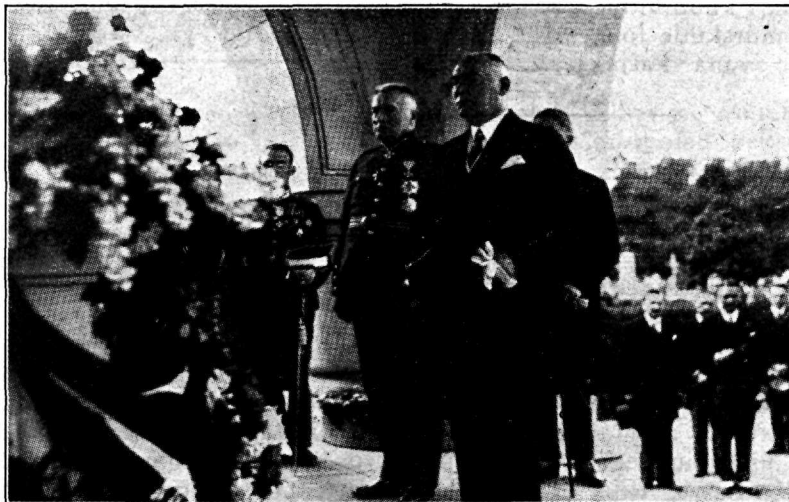
Peale hommikueinet, väljaspool amet-

President saabumisel Tallinna tervitab Riigivanema ja pealinna garnisoni ülema saatel aukompaniit raudteejaamas.

likku külaskäigu kava, president asetas pärja langenud sõdurite kalmistule. Langenuid austas veel Läti vabadusesõjaaegne ülemjuhataja ja praegune sõjaminister kindral Balodis, kes asetas pärja Läti sõjaväe ja Karutapja aumärgi nõukogu poolt. Pär-

Edasi Läti president vaatas pealt lauljate rongikäiku ja võttis osa laulupeo avamisest. President esines lühikese eestikeelse tervituskõnega, soovides laulupeole head kordaminekut, mille järgnesid tormilised kiiduavaldused.

Läti president A. KVIĒSIS oma kaitseministri kindral J. BALODIS'e ja meie kaitseja välisministrite saatel asetas esimesel laulupeo päeval pärja langenud kangelaste kalmule kaitseväe kalmistul.

Pildil esiplaanil president A. Kviēsis, tema kõrval kaitseminister kindral J. Balodis, veidi eemal leitn. Emīle Grapmans („Latvijas Kareivise“ toimetajaid).

gade panekust kirjutas „Latvijas Kareivis“: „Asetatud õied olid vaid väliseks tunnuseks väljendada austust langenud Eesti kangelasile, kuid selle vastu see oli veel mõlema sõjaväe relvade vendluse vaikne tunnus, kui mõlemad meie sõjaväe kõrgemad juhid langetasid pead selles meie mõlema rahva pühas paigas.“

Teisel külaskäigu päeval Läti president külastas meie lennuväge Lasnamäel, kus talle annetati Eesti kaitseväe lenduri märk. Tagasisõidul linna peatuti raekojas, mille järele kuulati Kaarli kirikus oratooriumi „Hiibi“ ettekannet. Pealelõunal president koos riigivanemaga saabus lauluväljale jälgima kontserti, kuna kell 8 õhtul siirduti

Läti saatkonda pidusöögile, kus olid koos peale Läti külaliste meie valitsuseliikmed, välissaadikuid, kõrgemaid kaitsevaelasi ja riigitegelasi üle 40 kutsutu. President tänas vastuvõtu eest, mille leidis olevat südamliku ja sooja.

Saatkonnast sõideti Toompea lossi ja sealt ratsaeskordi saatel Balti jaama. Käesurumised, viimased „jumalaga“ ja „nägemiseni“, ja kesköö paiku hakkas rong „elagu“ ja „lai dzivo“ hüüete saatel liikuma, viies enesega meie kalli külalise.

Meie liitriigi esimese kodaniku, presidenti külaskäik süvendas kahtlemata meie sõprusesidemeid, viies meid üksteisele märksa ligemale. Tuleb vaid kahjatseda, et meiega sõjalises liidus seisva hea naabri esimese kodaniku vastuvõtmisel oli meie kaitseväe juhatus väga tagasihoidlikult esindatud. Koosnes ometi Läti presidenti kui kaitsejõudude ülemjuhataja saatjaskond peajasjalikult kaitsevaelasist, kelle hulgas

Kaitseminister, kes ühtlasi vabadesõja-aegne ülemjuhataja, ja teised kõrgemad kaitseväe juhid. Kodanik oleks loomulikult tahtnud näha liitriikide ülemjuhatajaid üheskoos. Kindral Laidoneri olid aga korraldajad vist hoopis unustanud. Samuti oleks külalistel kaitseväe juhtidel arvata-vasti huvitav olnud kokku puutuda meie kaitseväe vastavate juhtidega.

Läti ajakirjandus, tuues külaskäigu kirjeldusi, rõhutab üksmeelselt, et presidenti olevat võetud vastu väga südamlikult. „Latvijas Kareivis“ märgib: „Eesti-Läti sõpruse kinnituseks laulupeo ajal oli nii palju näiteid, et neid ei suuda kõiki loetelda. Eriti meie riigi esimest kodaniku eestlased, kes ise ennast loevad väga tagasihoidlikeks, võtsid vastu säärase vaimustusega, näiteks laulupeo teisel päeval, et arvamused eestlaste põhjamaalikust iseloomust jäävad vaid muinasjutuks.“

E. T.

Läti kaitseliidu häälkandja „Aizsargs“ 10-aastane.

Hiljuti meie liitriigi kaitseliidu häälkandja „Aizsargs“ pühitses oma 10. aastapäeva. Juubeli puhul ajakiri ilmus tusedas kaustas, sisaldades rida pikemaid artikleid mitmelt alalt, eriti aga eriala — kaitseliidu organisatsiooni ja tegevuse kohta.

tuvate küsimuste valgustamise leidub ka kirjutisi muudelt aladelt. Juubeli numbri sisu: 1. „Aizsargs“ riigi ideelisel kaitseväljal. Tegevuse ülevaade ja suund. 2. Önnesoovid aastapäevaks.*) 3. Sõjavägi ja kaitseliit. Nende ühised sihid praegu ja tulevikus. 4. „Aizsargsi“ aastapäeva pühitsemi-

„Aizsargsi“ toimetus.

Vasakult neljas vastutav toimetaja kolonelleitnant Edvin Mednis (end. „Latvijas Kareivis'e“ toimetaja, praegu ühtlasi sõjandusajakirja „Militarais Apskats'i“ tegev toimetaja).

Läti kaitseväe ajakirjandus on meist kaugele ette jõudnud. Peale väga loetava päevalehe „Latvijas Kareivise“ on neil veel ajakiri „Militarais Apskats“, mis ilmub armeestaabi väljaandel üks kord kuus umbes 200 lhk.; peale selle mõned vähemad ajakirjad. „Aizsargs“ on kujunenud omaette kaitseliitlase käsiraamatuks ja ajaviite ajakirjaks, kus peale kaitseliidu erialasse puu-

ne. 5. „Saksa piiril“, romaan (järg). 6. Sündmusi ja juubeleid juuni ja juuli kuu del. 7. „Vendade kalmistu“. Kindral Goppersi haarav kirjutis läti langenud sõdurite

*) Önnesoove Läti riigi- ja sõjaväejuhtidelt ja naaberriikide ajakirjade toimetustelt, millistest esikohal „Kaitse Kodu“ ja „Sõduri“ tervitused ühes kaanejoonistega ja toimetajate piltidega. „Kaitse Kodu“ tervituses tuuakse esile

kalmistust. 8. Kaitseliitlane — korralvur. 9. Kohustused riigi vastu ikka rohkem kajastuvad kaitseliidus. 10. Riiklikust eneseohverdamisest. 11. Paavstilik Room. 12. Kas on võimalik pildistamine läbi seina. 13. Noorsugu ristteel. 14. Poola laskurite

kaitseliidu tähtsus rahu säilitamisel väikeriigis. „Meie tahame rahu! Meie valmistume selleks ette ja hoiame seda.“ „Sõdur“ toonitas: „Balti riigid üksikult on liiga nõrgad, et vääriiselt kaitsta oma erapoolestust, kuid liidus nad moodustaksid jõu, mis seisaks peaaegu väljaspool hädaohtu.“

sõprusavaldus meie kaitseliitlastele. 15. Kuldigi ajalooline ülevaade. 16. Kuidas tekkis ajakiri „Aizsargs“. 17. Kaitseliitlaste elu. 18. Naiskaitseliitlaste nurk. 19. Sport kaitseliidus. 20. Keemia osa. 21. Sõjaväeline kroonika. 22. Tehnilisi nõuandeid. 23. Mitmesugust. 24. Huumor. Lisa: käsud ja korraldused kaitseliidule.

„Sõdur“ on olnud „Aizsargsiga“ kogu aeg tihedas kontaktis ja nende vahel on tekkinud väga sõbralik vahekord.

Soovime naaberriigi kaitseliidu häälkandjale edu tegevuse jätkamiseks!

E. T.

Kaitseväe elu.

5. jalaväerügement kordamisõppustel.

Jaanikuu keskel, võrdlemisi soodsal ilmastikul, teostusid meil juba väljakujunenud eesmärgi ja korra kohaselt kordamisõppused 5. jalaväerügemendi sõjaaegsele koosseisule; õppused tõid palju elevust, tegevust ja liikumist isegi Rakveresse, rääkimata rügemendist endast. Õppused algasid ohvitseridega 08.06. nelja päeva pärast allohvitseridega ja lõpuks viie päeva pärast kogu rügemendiga, ning lõppesid 22.06. Rügemendi südamik, 5. jalaväepataljon, oma juhi kolonel Paavijaaniga eesotsas, kõrgemalt saadud juhendite kohaselt oli teinud kõik eeltööd täpsa eelarvestusega rügemendi kiireks vormeerimiseks ja soodsaks õppetöök. Väeosa paisumine ning tema tegevus sündisid seetõttu takistamatult, korrapäraselt ja edukalt; väeosa südamik kodunes varstigi äkki muutunud olukorras, vaatamata, et iga tegevuseala ja element oli üldöö paisunud mitmekordselt suuremaks.

Rügemendi liikmete vastuvõtmine ja ärasaatmine sündisid pidulikkuse ja tähelepanuga nii rügemendi kui diviisi juhatustelt. Diviisi ülem kindral A. Tõnisson ei jätnud ise ühtegi parajat momenti kasutamata, et tutvuneda meestega lähemalt, jälgides kogu aeg rügemendi sisemist elu ja õppetööd, sealjuures nõudes niisuguse õhkkonna loomist, milles valitseksid hea meeleolu ja suur töörõõm, soovitades mitte eriti kõrgele ajada tööpinget, vaid peamiseks sihiks võtta juht- ja meeskonna kokkukasvatamist üheks tegevikuks, üheks pereks, üheks väeosaks.

Kasulikuks ja otstarbekohaseks osutus kõigile, kuidas vana kogenud diviisi ülem rügemendi juhatuse ja taktikaliste õppuste juhtide juuresolekul kolme tunni vältel põh-

jalikult tutvunes väeosa ohvitserkonnaga — nende seisukorraga nii kaitsevæes kui eraelus. Igale ta leidis paraja sõna ja soovi pärast seda, kui oli küsitletu avanud omad kaardid peensusteni, isegi perekonnaelu alal. Kindrali rõõm oli hõiskav, kui kõnetamise järjega jõuti leitn. Heimbergini ja selgus, et ta on kuue poja isa. Leitn. Heimbergist sai päevakangelane.

Sellel tutvunemisingil selgus, et peale paari isiku on kõik reservohvitserid eraelus võrdlemisi rahuldavalt ja paljud isegi hästi kindlustatud; suur hulk oli õpetajaid (kindral seadis neile eeskujuks 9. jalapolgu, kus oli õige rohkesti ohvitseri kooliõpetajaist ning mis teotses Vabadusesõjas eeskujulikult), palju riigi- ja omavalitsuse ametnikke, võrdlemisi soliidseilt ametkohtadelt ja suur hulk tegelikke põllumehi. Suurem osa reservohvitseridest esindas nooremast põlve, kes on lõpetanud aspirantide kursuse; vabatahtlikult olid tulnud kordamisõppustele leitnandid Heimberg ja Muro, mõlemad Tallinnast ja võtavad aktiivselt osa Kaitseliidu tegevusest.

Ohvitseride õppetöös selgus, et reservohvitserid, peale kaitseliidus teenivate (eriti, kes on lõpetanud pealikute kursused) ja kes on jälginud „Sõduris“ lahendatud taktikalisi ülesandeid, on siiski unustanud rohkesti ära sõjateadmisi, ja isegi need, kes mitte ammu lõpetasid aspirantide kursuse. Õppuste alul oli neil üsna raske jälgida isegi sissejuhatavaid loenguid taktika alal lihtsalt sel põhjusel, et „sõjaväe keel“ tundus neile võõrana. Töö kestel nad siiski kodunesid varsti ning taktikaline mõtlemine kujunes kaunis kiireks ja loogiliseks, tänu just sel-

lele, et nad kogu aeg olid töö juures suure innu ja huviga.

Paljud reservlased, eriti vabadusesõja aegsed, suhtusid isegi arvustavalt ühe kui teise maksva taktikalise põhimõtte kohta. Nii ei tahetud kuidagi leppida kaitsel kuulipildujate flankerivate tulede moodustamisega: ei usaldata enda kaitses naabrile ning anda flankerivat tuld naabri ette sel ajal, kui ise ollakse rünnatud rindelt, sest „oma nahk“ olevat ikkagi kõige lähem. Siis ei lepitud kolonel Leetsiga, kes rõhutas, et patül ei saa kaitsetegevusel vahetult nõuda temale otseseks toetuseks määratud patareilt vastulöögi tuld, vaid peab seda (meie oludes laiadel rinnetel. A. La —) paluma nügüli kaudu. Need on tõesti põhimõtted, mis võivad kutsuda esile arusaamatusi lahingtegevuses sõjaaegse koosseisuga ning vajaksid erilist selgitamist.

Õppetöö käigul selgus, et sissejuhatavad loengud taktika alal ei anna suuri tulemusi, ja sel lihtsal põhjusel, et eraelust tulnuil on üldse raske jälgida teoreetilisi ettekandeid, seda rõhkem kui on ära unustatud „sõjaväeline keel“. Hästi korraldatud taktikaliste ülesannete lahendamisel kaardil ja maastikul on võimalik palju lihtsamalt ja mõjuvamalt selgitada kõiki, enam-vähem tähtsamaid taktikalisi põhimõtteid.

Reservohvitseride väline ilme oli kirju ja isegi kohmakas, kuna pooled kandsid ladust välja antud sõdurite riietust. Reservohvitserid peaksid ise rõhkem hoolitsema ning muretsema omale ohvitseri mundred. See ei oleks nii võimatu, kui võtta arvesse, et neile ohvitseridele, kellel on omad riided, maksetakse võrdlemisi kõrget riidepäeva- raha kordamisõppustel, ja kui isik ühtlasi teenib ka Kaitseliidus, laheneks küsimus veel lihtsamalt.

Ohvitseride koosseis oli peaaegu täielikult ilmunud õppustele. Silma torkas vaid vähene arv raskekuulipilduja suuskaratturi-ohvitseri; nende kohtadel olid teise ala ohvitserid. Side-reservohvitserid olid kõik saanud vastava ettevalmistuse ning esinesid asjatundlikult, näidates üles taktikalistel õppustel suurt arusaamist oma ülesandeist.

Sellevastu oli hästi vähem ilmunud õppustele reservallohvitseri. See tuli sellest, et määratud ajaks ilmusid rügementi vaid allohvitserid, kuna allohvitseri kursuse lõpetanud kapralid ja reamehed tulid õppustele koos teiste sõduritega. Lõpukokkuvõttes ei jätkunud ka üldtähtendatud kapraleist allohvitseride koosseisu täiendamiseks, ning nende kohtadele tuli määrata „külmi“ kapraleid; eriti suur puudus allohvitseridest oli

Meie hõimurahva ungarlaste riigihoidja sünnipäev.

Nikolaus von Horthy,

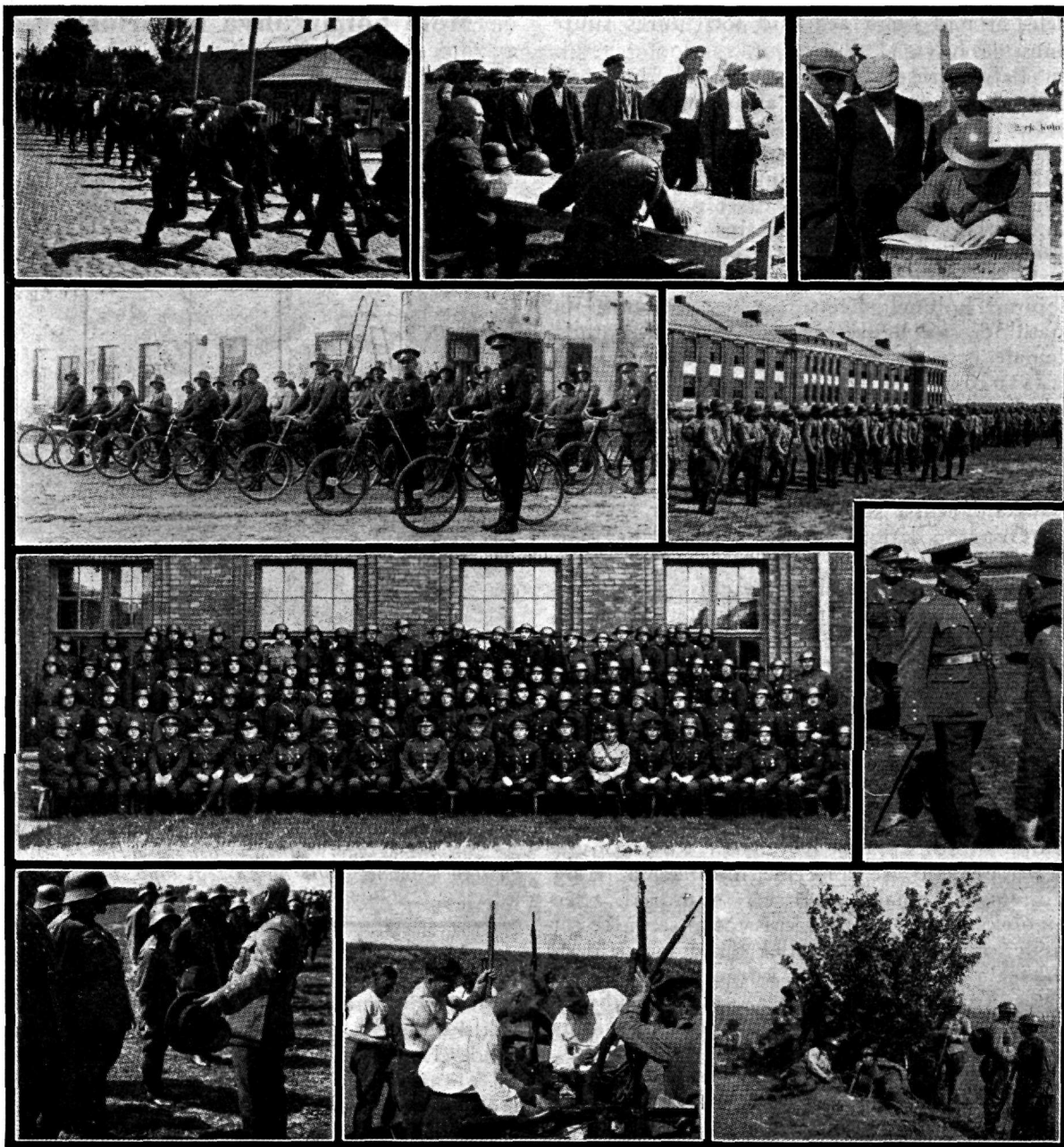
kes 1920. aastast alates juhib Ungari sise- ja välispoliitikat riigihoidjana, sai 18. juunil 65-aastaseks. Hoollimata rasketest aegadest on ta suutnud võita kõigi kodanliste erakondade usalduse ja rahva poolehoidu. Enne revolutsiooni oli Nikolaus von Horthy Austria-Ungari sõjalaevastiku admiraliks ja ülemjuhatajaks. 1919. a. organiseeris ta rahvusliku sõjaväe, kelle abiga tegi lõpu kommunistide valitsusele Ungaris.

rügemendi erialüksustes, mis ei jätnud oma mõju avaldamata väljaõppele. Oli juhus isiklikult näha, kuidas need „külmad“ kapralid „higistasid“ lihtsate käskluste andmisel nii rivi kui lahingdrilli õppustel, rääkimata nende muust õppetööst ja distsipliini süvendamisest.

Oma jalgratastega olid ilmunud kordamisõppustele umbes 500 meest, kellest vormeeriti suuskajalgratturite kompani ja täiendati teisi allüksusi.

Riiviliselt meeskonnad näitasid head väljanägemist juba esimesest momendist pärast koondumist komandodesse ja eriti pärast ümberriietust. Näib, et rivi distsipliin on kasvanud verre rahuaja teenistuse ajast. Ka laskmistel ja teistel õppustel meeskonnad saavutasid võrdlemisi häid tulemusi.

Meeste kogumine ja väeosa vormeerimine sündis korrapäraselt ja kiiresti, Jooanud mehi peaaegu ei olnudki. Ka arstlisest komisjonist käis läbi õige väike % mehi.

Pilte 5. jal. rügemendi kordamisõppustest.

Vasakult paremale ülalt alates: „Noored“ sammuvad pärast vastuvõttu kindlal sammul rügementi. — Rügüli abi ja stabül jaotavad mehi rügemendi jaotuspunktis. — Kompani vastuvõtjad koostavad komando nimestikku. — Rügemendi kiirosa. — Kaks tundi hiljem... — Rügemendi ohvitserid, keskel divül ja rügül, koos taktikaliste õppuste juhtidega. — Kindral ülevaatusel. — „... Kuus poega, vaadake härrad, see on juba midagi...“ — Püssid olgu korras!... — Siin midagi sünnib lahinguväljal...

Mehed tulid õppustele heal meelel. Ja kui rügemendist tuli saata terve komando mehi tagasi Karingüli juure kui üleliigsed, siis ei tahtnud keegi vabatahtlikult tagasi minna. Üks mees jäigi poolvägisi kordamisõppustele, tähendades, et tal on lihtsalt piinlik maale tagasi ilmuda.

Meeleolulise külje kohta kirjutatakse ühelt väeosa liikmelt järgmist:

„Kui õppuste alul mehed kartsid, et ei tea mis sõitu saab, — ja esimestel päevadel kõrvetava päikese ja tuliste kiivrite all koond- ja lahkrivi õppustel sõitu saadigi, siis lõpupäevadel taktikalised õppused töid

meeleolusse täieliku tõusu. Siis paistis, et mehed on nagu loodud sõdurid, — tugevad, asjatundlikud, eht sõjamehed. Isegi rännak ei kohutanud enam kedagi, kardeti ju seda kõige rohkem.

Sellest tuli, et õppuste lõpul valitses tagavaraväelaste keskel hea meeleolu. Ja kui just enne lahkumist loeti ette rügemendi ülema käsukiri tagavaraväelastele, siis pataljoniid hüüdsid nagu kokkulepitult „elagu“, sõna mis määrustikus soovsõnana küll eriti ei esine. Lahkumisel avaldati veel soovi, et kui edaspidi kutsutakse veel õppusele, kutsutagu ikka samasse väeosas, samuti sõja korral. Oli signinend iseendast ülemusega sedavõrt soe vahekord, et lennutati neid ja sooviti õnne, tänati hea kohtlemise eest. Tegelikult aga poldud õieti saadud eriti muretseda meeste mugava elu ja sõpruse loomise eest, sest peatahtsuse omas ikkagi õppus. Aga see sõprus oli tulnud nagu iseendast, mõlemi poole ühistel arusaamistel. Siiski — vennastust kui niisugust polnud ka märgata.

Õppuste lõpul võis kinnitada, et üksused olid liidetud tugevateks, jõulisteks lahingosadeks, kus valitses hea meeleolu ja sügav kohusetunne.

See teadmine jäi kaadrile, jäi tagavaraväelastele koju minnes, see oli ka õppustelt oodatav ja soovitav tulemus.

A. L.“

Kaadri ja tagavara ohvitserkond oli selle kahe nädalaga sulanud täiesti kokku, moodustades ühe tugevasti liidetud pere. Siin üheks kaaluvamaks teguriks tuleb kahtlemata lugeda rügemendi kuulsalt minevikku, ta nime ja väljakujunenud traditsioone Vabadusesõja päevilt. Viimase päeva õhtul oli rügemendi ohvitseride kogu erakorraline üldkoosolek, kus määrati kindlaks sidemete loomise viisid 5. rügemendi reservi ja tegevteenistuse ohvitseride vahel. Koosolekule järgnes omavaheline koosviibimine, kus valitses kogu aeg sõjamehelik, sõbralik ja vennalik meeleolu. Tehti sekka rivilaulu ja ühelt reservlaselt kanti ette enda „sepitsetud“ aja-kaja kupleed pühendusena reservlastele õppustel 1933. a. Sellest paar värssi:

6. Tarkust palju jagati, tsimmai-ruudi-ralla, küsiti ja pragati: „ „ „
lõigu äär ja joon ning piir,
kaarik, veerik, vahe...
Tarkusest nüüd pea mul suur, —
müts ei lähe pähe.
7. Härra kindral küsitles: tsimmai-ruudi-ralla,
oled poiss- või naisemees. „ „ „
Ütles: „nii ei lähe vast,
et veel oled valla;
või on naine, — pole last,
sigivus läheb alla!”

Sellest võime järeldada, et kahenädaline võrdlemisi intensiivne töö, kus ei olnud vahepeal isegi ühtegi puhkepäeva, ei ole põrugi rikkunud juhtkonna meeleolu, töö lõpul lüüakse laulu ja tehakse nalja. Ja kus on laul ja mäng, seal valitseb ka tööõõm, mida tuleb eriti hinnata sõjaväes.

Rügemendi isa lõpetas suure riigikaitse töö omas tublis väeosas käsukirjaga 5. jalaväe rügemendile nr. 4. — 22. juunil 1933, mille § 1 kõlab järgmiselt:

Käsukiri

5. jalaväe rügemendile.

Nr. 4.

22. juunil 1933. a.

Rakveres.

§ 1.

Õppused on jõudnud lõpule; veel mõned tunnid ja teie lähete igaüks oma argipäeva töö juure tagasi. Õppustele olid tagavaraväelased kutsutud värskendama oma sõjalisi teadmisi ja oskusi, mis omandatud varem tegelikus teenistuses olles. Teiseks kutsumise põhjuseks oli vajadus tutvustada tagavaraväelasi uuemate võitlusviiside, võitlusvahendite ja lahingukordadega uuemate määrustike järele. Peale selle oli vajalik teid tutvustada väeosaga, kuhu teie satute, kui on vaja kodumaa kaitsmiseks välja astuda.

Teile võib paista, et õppused pole midagi uut juure annud, pole targemaks teinud, Siiski võin kinnitada, et see nii ei ole.

Teie olete ometi meelde tuletanud jälle vana sõdurielu, olete uuesti sattunud ümbrusse, kus räägitakse õppustest ja teie olete need õppused varahommikust hiljaõhtuni hoogsalt kaasa teinud. Olete õppinud jälle relvi, laskmist, teinud taktikalisi õppusi maastikul, olete kuulnud jälle üle hulga aja sõjamehelikke käsklusi, olete kasarmukorras elanud, kaitseväe sisekorda täitnud — ja teisse endisse on teadmata poetunud sõjamehe vaim. Kõik see jääb meelde ja teil on palju hiljem rääkida oma lugusid õppustest. Seega oletegi omandanud selle, mis oli nende õppuste eesmärk.

Aga kõige ülem ülesanne, mis on kõigil meie õppustest, on see, et meie suudaks ja tahaks kaitsta oma riiki.

Olen jälginud teie tööd ja õppusi, olen leidnud, et kõige raskuste peale vaatamata on püsinud hea meeleolu, on tehtud innukalt tööd ja täidetud ülesanded hoogsalt ning kohusetruult. Võin kinnitada, et sarnaste kohusetundlike meestega rügement suudab täita tarbekorral neid suuri ülesandeid, mis nõuab meilt riigikaitse.

Seejärel korraliku töö ja saavutatud tagajärgede, eduka õppuste läbiviimise ja kaasategemise ning hää ülespidamise eest avaldan tänu kõigile tagavaraväelastele ja loodan, et teie väeosast lahkudes kaasa viite häid mälestusi ja ka teadmisi, et olete lootus isamaa kaitsmisel ja meie püha kodu eest tarviliselt võidelda suudate ja tahate.

H. Paavijaan

Kolonel,

rügemendiülem.

Ärakiiri õige.

A. Lahke

Leitnant,

staabiülem“

A. La —.

Tagavaraväelaste kordamisõppused

9. üksikus jalaväepataljonis.

Juunikuu keskel korraldati tagavaraväelaste kordamisõppused 9. üksikus jalaväepataljonis. Õppustel olid: väeosa koosseisu kuuluvad tagavaraväe ohvitserid — 15, 1902. a. sündinud tagavaraväe allohvitserid — 12 ja 1902. ja 1903. a. sündinud tagavaraväe kapralid ja reamehed — 8 päeva.

Õppuste läbiviimiseks vajalikud ettevalmistustööd kaitseväge- ja diviisi staapide juhendite kohaselt lõppesid jõudsasti juba juunikuu esimestel päevadel.

9. juuni hommikul ilmusid kordamisõppustele ohvitserid. Peale ühiskorterisse paigutamist, riiete- ja relvadega varustamist esitati tagavaraväe ohvitserid õppuste üldjuhile — 9. üksiku jalaväepataljoni ülemale kolonel V. Trossi'le ja taktikaliste gruppide juhile kolonelleitnant H. Matson'ile. Kolonel V. Trossi tutvustas ohvitseri tööka- vaga ja õppuste eesmärgiga ning soovis neile jõudu ja tahet õppuste edukaks läbiviimiseks ja kordaminekuks. Peale esitamist oli ühine lõunasöök Pärnu garnisoni ohvitseride kasiinos.

Ohvitseride õppused jagunesid kahte perioodi: — esimene 9.—15. juunini — individuaalharjutused juhtimise alal kaardil ja maastikul ühes mob. töödega ja teine — 16.—23. juunini — tegelikud juhtimisharjutused üksustega. Esimese perioodi õppetöö algas eeskirjade katsetega, mida teostati gruppide kaupa viie tunni jooksul. Katsete tulemused olid rahuldavad. Järgmistel päevadel õppused kestsid 10 tundi päevas ja nad seisid: — sissejuhatavaist loenguist taktikast, näitlike taktikaliste ülesannete lahendamisest kaardil ja maastikul gruppide kaupa ning iseseisvate taktikaliste ülesannete lahendamisest. Olukorrad ülesannetes olid loodud lihtsad, maastik ülesannete täitmiseks võetud ülevaaticlik ja selge. Aja säästmise mõttes maastikule minek ja sealt tagasitulek toimus autol. 14. ja 15. juunil teostati õppused õppekava kohaselt (jalaväe rivi, laskmine vintpüssidest ja mob. tööd).

12. juunil ilmusid kordamisõppustele tagavaraväe ohvitserid, kes olid rõhuvast enamuses lõpetanud õppekompani või allohvitseride kooli; tusedad, elurõõmsad ja distsiplineeritud. Peale kiiret ümberriietumist nad tundsid juba esimesest tunnist endid sõjameestena. 12.—15. juunini toimus kordamisõppustele kutsutud tagavaraväe allohvitseride teadmiste ja oskuste värskendamine jalaväe ravis, käsirelvade tundmises

ühes laskeharjutustega, gaasitorbikute käsitamises ning taktikalises ettevalmistamises. Nad võtsid osa kõigist mob. tööd, igaüks temale ettnähtud kohal; oma töö ja ülsean- netega said nad hõlpsasti hakkama.

15. juuni õhtul kogu juhtkond asus vor- meeritavate allüksuste eeltöödele.

16. juuni hommikul ilmusid tegelikku kaitseväeteenistusesse õppustele kutsutud tagavaraväe kapralid ja reamehed. Nad tulid Pärnu kaitseväre-ringkonnaülema vastu- võtmispunktist väeosa jaotuspunkti vastu- võtjate — tagavaraväe allohvitserite juhatusel. Jaotuspunktis toimus nende jaotamine kiiresti. Hiljemalt üks tund peale jaotuspunkti saabumist olid tagavaraväelased juba allüksustesse jaotatud, riiete-, jalanõude-, rak- mete- ja relvadega varustatud. Tegevus- plaanis ettenähtud tähtjaks ilmusid jaotus- punkti mitte rohkem ega vähem kui 100% õppustele kutsutud tagavaraväelastest. Et vormeerimistööd edenesid kiiresti, siis olid kõik allüksused sõjakäigule väljaastumiseks valmis hästi varem, kui see oli ettenähtud tegevusplaanis.

Kell 1600 oli väeosa juba rivistatud üles terves koosseisus ühes rügemendi lahingu- lipuga Vabaduseväljale ülevaatuks. Üleva- vaatust korraldas diviisiülem kindralmajor G. Jonson 2 Soome kaitseväe ohvitseri saas- tel. Kindrali tervitusele kajas tagavaraväe- laste suust ühine tugev ja mehine vastus — „Tervist härra kindral“. Ülevaatuks järg- nevas kõnes andis diviisiülem selge pildi meie riigikaitse vajadusest ja tagavaraväe- laste kordamisõppuste tähtsusest, kutsudes tagavaraväelasi eelseisvatest õppustest üks- meelselt ja täie innuga osa võtma, juhtide- ga käsikäes töötama ja hoidma alal dist- sipliini, ja avaldas tänu seni tehtud tubli töö eest. Diviisiülema kõnele järgnes pa- raad. Rõõmsate nägudega sammusid „Va- nad lõvid“ orkestri võimsate helide saatel paraadi vastuvõtjaist mööda.

Järgmise päeva hommikul algasid õppu- sed, mis kestsid kell 0700—1200 ja kell 1400—1900. 17. ja 18. juunil korraldati koond- ja lahkrivi, laskmisi vintpüssidest, kergetest ja rasketest kuulipildujatest ning gaasitorbikute käsitamist, mille läbiviimine lasus peagu täielikult tagavaraväe ohvit- seride ja allohvitseride õlgadel. 19. ja 20. juunil peeti lahingharjutusi ja kahel viimasel päeval teostati suuremad taktikalised õp- pused.

Peale õppuste lõppu õppuste käigu kokkuvõttes major C. Maasik tänas kõiki ühel meelel, heatujuliselt ja suure innuga tehtud töö eest, lugedes seda kõigiti hästi kordaläinuks. Ta oli kindlas lootuses, et see töö oli kõigiti kasuks meie kodumaale, värskendas tagavaraväelaste teadmisi ja tutvustades neid ajakohaste võitlusviisidega. Ta oli kin-

vanemallohvitseriks 29 nooremallohvitseri, nooremallohvitseriks 20 kapralit ja kapraliks 2 reameest. Järgnes õnnesoovimine ülendust saanutele ja kõigile õppustest osavõtjatele. Peale õnnesoove järgnes paraadmarss tagavaraväelastest moodustatud orkestri võimsate helide saatel.

Õhtul oli ohvitseridele ühine koosviibi-

Pilte 9. jalaväe rügemendi kordamisõppustest.

Vasakult paremale ülevalt alates: Varustuse väljaandmise punktis. — Pärnu „noored“ ruttavad rügementi. — Divül tervitab rügementi. — Väeosa rasked relvad meeste kätes. — Juhte lõuna-lauas. — Kangelasi laseb leiba tuusse.

del — kui kodumaa kord vajab kaitset, siis ka kõik kohalviibijad sama heatujuliselt ja üksmeelselt pakuvad selleks oma parimat jõudu ja tahet.

Õppuste üldjuht kolonel V. Trossi tänas kõiki õppustel valitsenud hea korra ja distsipliini eest, lugedes õppusi hästi kordaläinuks ja heaks õpiseks nii kaadrile kui ka tagavaraväelastele. Peale selle ülendati auastmes neid tagavaraväe allohvitseri, kapraleid ja reamehi, kes õppustel olles kaitseväe nooremate juhtidena näitasid üles häid teadmisi ja oskusi: veltveebliks 1 vanemallohvitser,

mine kasiinos, kus vesteldi, lauldi, tuletati meelde õppuste ja Vabadusesõja päevi.

23. juuni hommikul likvideeriti vahakordi tagavaraväelastega ja kell 1200 oli juba kõik jälle „rahuaegses olukorras“. Peale lõunat Pärnust väljuvad rongid ja autobused viisid endaga kaasa riigikaitse kohuste täitmise vabanenuid ja oma igapäevase töö juure pöörduvaid tagavaraväelasi.

Diviisiülema poolt ülevaatusel avaldatud lootused ja soovid täideti kõigiti tagavaraväelaste poolt. Tagavaraväelaste kordamisõppused õnnestusid täiesti. Õppustel tehti

heatujuliselt, tõsiselt, suure innu ja hea tahtmisega tööd. Õppustel valitses hea meeleolu, üksmeel ja kindel kord, ei tulnud ette ühtegi korrarikumist ega omavolilist lahku mist. E — dt.

Kolonel Jaan Kruus 10 a. 7. jal. rügemendi ülem.

Kolonel Jaan Kruus.

Neil päevil möödus kümme aastat, millal kolonel J. Kruus määrati 7. jalaväerügemendi ülemaks — pärast Kõrgema Sõjakooli lõpetamist. Kolonel J. Kruus, teenides vahetpidamata Võrus, on juhina ja inimesena võitnud suure poolehoiu ja usalduse mitte ainult oma rügemendis ja võrulaste keskel, vaid ka rahva laimates ringides. Ta isik on laialt tuntud juba Vabadusesõja päevilt, kus ta edukalt juhtis 3. jal-rügemendi tema rohkearvulistes lahinguis.

Juubilar on sündinud 26. veebruaril 1884. a. Läänemaal, Sooniste vallas. Lõpetanud Soome põllutöö keskkooli. Ohvitseriks ülendatud vahvuse eest Maailmasõjas 11. novembril 1915. a.

Eesti väkke tuli alamkaptenina 21. nov. 1918. a.; alul määrati Võrus vormeeritava 3. jal-polgu II pataljoni ülemaks, kust tõusis varsti sama polgu ülemaks. Koloneliks ülendatud 24. veebr. 1923. a. (ka kümme aastat täis). Lõpetas Kõrgema Sõjakooli 1923. a. suvel ja 6. juulil samal aastal asus juhtima 7. jal-rügemendi.

Kolonel J. Kruus omab aumärke: 2. liigi III järgu Vabaduse Risti, tasuta maa ja on saanud 2250 kr. autasuna; liiduriigi Läti Karutapja Ordu III järgu ordeni; Vene sõjaväeteenistusest kõik neli Jüri risti ja IV järgu Jüri medali vahvuse eest, peale selle Stanislause II ja III järgu, Anna Ordeni II, III ja IV järgu ja Vladiimiri Ordeni IV järgu ordenid; Pantsuse Sõjaväe Orden; Läti Kolmetähe Ordu aumärk ja Polonia Restituta III klass.

Soovime lugupeetud juubilarile kolonel Jaan Kruusile õnne, tervist ja tahtejõudu veel kauaks tähtsate tegude toimimiseks kodumaa kasuks.

Kolonel Jaan Lutsari kahekordne juubel.

28. juunil pühitses Auto-tanki rügemendi ülem kolonel Jaan Lutsar oma 25 aastast ohvitseri kutse juubelit.

Neil päevil täitus ka 10 aastat, millal juubilar asus juhtima soomusväeosa Auto-tankide divisjoni, mis 1928. a. nimetati ümber praeguseks Auto-tanki rügemendiks.

Kolonel Jaan Lutsar.

Oma lugupeetud juhi kahekordset juubelit pühitsesid rügemendi ohvitseride ja allohvitseride kogud oma võimete ja jõu kohaselt, andes juubilarile üle südamlilikud tervitused ja väärivad kingitused.

Sama päeva õhtul juubilar andis ohvitseridekogu liikmeile ja allohvitseridekogu juhatusale ja esindajale laagri kasiinos õhtusöögi, millest võttis osa ka divül.

Kolonel Jaan Peetri p. Lutsar sündis 16. detsembril (v. k. j.) 1886. a. Võrumaal, Vana-

Koiola vallas talupidaja pojana. Üldhariduse omandas Võru linna koolis. Selle järele teenis vabatahtlikuna Vene sõjaväes, kust astus Irkutski sõjakooli, mille lõpetas nooremleitnandina 28.06 (v. k. j.) 1908. a.

Maailmasõtta astus kompani ülemana leitnandi aukraadis. 1915. a. ülendati alamkapteni. Varsti peale seda määrati sõjaväe autokooli. Peale autokooli lõpetamist teenis vene sõjaväe rindel autoüksustes. Kommunistide võimule pääsemisel teenis vene valgetes vägedes, koos paljude teiste eestlasist sõjaväelastega, kus sai raskesti haavata.

Kodumaale jõudis 2. oktoobril 1920. a.

Jõudes Eestisse, asus kolonel J. Lutsar tegevusse oma erialal Sõjaväe Tehnikakoolis. Sealt määrati ta Varustusvalitsuse autogaraaži ülemaks ja hiljem autoroodu ülemaks, kust hakkas organiseerima autode ja soomusmasinate koondamist üheks väeosaks.

Oma rügemendi juhtimisel pole ta seotud ainult viimase juhtimisega, tema õlgadel lasub kogu kaitseväge autode korrashoid, — ka teised ministeeriumid ja riiklikud asutised seavad omi veo- ja liikumisvahendeid korda Auto-tanki rügemendis.

Kõiki tuleb rahuldada, kõigiga peab läbi saama. Tuleb järjekindlalt järgida lahingmasinate ja veo- ning liikumismasinate tehnilist arengut terves maailmas. Kõik see on Auto-tanki rügemendi ülema töö.

Niisuguse hiigeltöö jätkamiseks soovime lu-
gupeetud juubilarile raugemata energiat.

Kõrgem Sõjakool külastas Soome Kõrgemat Sõjakooli.

Meie Kõrgem Sõjakool kolonel Jaaksoni juhatusel sõitis 01.07 vastukülastama Soome Kõrgemat Sõjakooli. Helsingisse jõuti sõjal. „Lainega“ lõuna paiku. Külalisi võt-
sid sadamas vastu Soome Kõrgema Sõjakooli ülema asemik kolonel V. Oinonen, kolonel Hanell ja Sõjakooli professorid, lektorid ja õpilased. Kõrgem Sõjakool jääb Helsingisse kolmeks päevaks.

Kahe vennasrahva kõrgemate sõjakoolide ülelahe-sõidud on kujunenud traditsioonilisteks ning vastastikused külaskäigud on leidnud alati sooja vastuvõttu. Oleme kindlad, et ka käesolev ülelahe-sõit jätab sügavamad ja õilsamad muljed meie Kõrgema Sõjakooli VI lennule.

Kolonel K. Laurits õppima Prantsuse Kõrgemas Sõjakooli.

12. juunil lahkus Tallinnast koos perekonnaga Kavstaabi II osakonna ülem kolonel K. Laurits. Kolonel Lauritsat ja ta perekonda oli tulnud saatma jaama palju kaasteenijaid ja tuttavaid.

Kol. Laurits astub sügisel Pariisi Kõrgemas Sõjakooli, kuna nüüd ta sõitis Prantsusmaale, et teha läbi nõutav rivi-staaž prantsuse armees. Praegu õpib meie ohvitseri välisriikide kõrgemais sõjakoolides: kolonel A. Kasekamp Belgias, major M. Müllerstein Lätis ja kapten Saar Soomes.

Üldse on lõpetanud seni välisriikide kõrgemaid sõjakooli 11 ohvitseri.

— ts.

Teadaanded allveelaeva kapitalist.

Väljavõte 2-se suurtükiväe grupi ohvitseridekogu erakorralise üldkoosoleku protokollist nr. 10, 14. juunil 1933:

„§ 1. Kogu auesimees kolonel Leets avab kogu erakorralise üldkoosoleku kell 1040 päevakorraga: 1) Allveelaeva sihtkapitalile annetatava summa küsimus. Protokollib kogu kirjatöimetaja leitnant Ervin.“

§ 2. Kolonel Leets teeb ettepaneku: „2. suurtükiväe grupi ohvitseridekogu otsustab annutada allveelaeva sihtkapitali heaks väeosa XV a. juubelpidustusteks kogutava summa Kr. 700.— suuruses. Tähen-datud summa sihtkapitalile üle anda 31-ks detsembriks 1933.“

Ettepanek võetakse vastu ühel hääl.

Samasugune väljavõte 2-se suurtükiväe grupi üleajateenijate erakorralise üldkoosoleku protokollist nr. 3, 14. juunil 1933:

„Punkt 2: Kolonel Leets'i poolt tehtud ettepanek, kogu eelarves väeosa XV aasta-päeva pühitsemise kuludeks ettenähtud Kr. 500.— annutada allveelaeva sihtkapitali heaks ja see summa sihtkapitalile üle anda hiljemalt 31. detsembriks s. a. — võetakse vastu ühel hääl.“

Seega 2-ne suurtükiväe grupp annetab esimese Eesti allveelaeva ehitamiseks Kr. 1.200.—

Tehku teised järele!

Teadaanne.

Allveelaevastiku sihtkapitali heaks annetatud summad palutakse sisse maksta riigihoiukassa jooksvale arvele Eesti panga juures nr. 3190. Selleks otstarbeks annetajaid ja annetuste korjajaid väljaspool Tallinna palutakse need summad sisse maksta posti jooksvale arvele nr. 314 või ligemasse Eesti panga osakonda — edasisaatmiseks Peapanga juures asuva riigihoiukassa jooksvale arvele nr. 3190. Edasisaatmised toimetatakse tasuta.

Seda teadaannet palutakse lahkesti avaldada ka teisi ajalehti.

Ohvitseride ratsasõidu-instruktorite kursuse esinemine.

Jaanipäeval esines kaitseväge rahvusvaheline võistlusgrupp, et võimaldada ratsasõiduinstruktorite kursuslastele esineda publikule ja seda kõigi rahvusvaheliste määruste järgi.

Kümme ohvitseri võistlesid omavahel kerges ja raskes parcour'sis. Kummagi võistluse jaoks olid erihobused.

Kerges võistluses tulid esimesele kohale kolm osavõtjat ja nende paremuse järjekorra kindlaksmääramiseks lasti korrata kolm-neli raskemat hüppetakistust. Esimene leitnant E. Reinmann, teine — major E. Kramm ja kolmas — leitnant H. Freimann.

Raske parcour'si jaoks tõsteti takistused 10 sentimeetrit kõrgemaks ja paremuse kindlaksmääramiseks veelgi 10 sentimeetrit. Esimesele kohale tuli ltn. H. Freimann hobusel „Kane“, teiseks ltn. E. Reinmann hobusel „Mazurka“ ja kolmandaks ltn. K. Nordmann hobusel „Jubo“.

Võistlejatele avaldati kiitust. L.

Tartu vabadussambale pandi nurgakivi.

Vabaduspuiestikus toimetati 2. juunil Vabadusesõjas langenud Tartu kangelaste mälestussamba nurgakivi panekut. Seks puhuks oli puiestikku kogunud võrdlemisi rohkesti rahvast, ratsarügement oli välja saatnud aukompani ja orkestri, kuna noorkotkad, kodutütred, skaudid ja gaidid olid asetatud spaleerina ümber samba.

Avamistalitus algas komitee esimehe K. Luiki avasõnaga, kes ka nurgakivi kohale asetas. Vaimuliku talituse pidasid praost G. Rutopõld ja praost K. Kokla. Sellele järgnesid tervitused mitmesuguste organisatsioonide poolt.

Lõpusõna ütles K. Luik, mille järele lauldi „Eestimaa, mu isamaa“.

Kuuldavasti valmib sammas sügiseks.

Nissis avati Vabadusesõja mälestussammas.

18. juunil oli Nissis sõjas langenute mälestussamba avamine. Suur raudkivist mälestusmärk asetseb kirikuaias nurgal. Samba avas Kohtu-siseminister Rooberg. Pärast aktust oli korraldatud Riisipere mõisas koosviibimine, kus peeti palju kõnesid.

Nissi mälestussammas on mürakas raudkivipank, tüse, tõsine, nurgeline, lihtne ja sirgejooneline — otsekohene, kange ja julge, valmistatud noorte kunstnike R. Hammeri ja K. Lüüsi töökojas Tallinnas. Esiküljel ülal on tal reljeefselt raiutud poolseljali-istukil sõdurikuju kilbiga, keskel vabadusrist ja all ja külgedel langenute nimed. Sambale alla on ehitatud kõrgem estraad. Seisab seal kui vahimees, julge, kindel ja kartmatu. Seisku nissilased ise ka nii julgesti ja kartmatult tulevikule vastu ja ärgu kartku vihmapiisku, mis kuumal ajal tulevad ja karastavad.

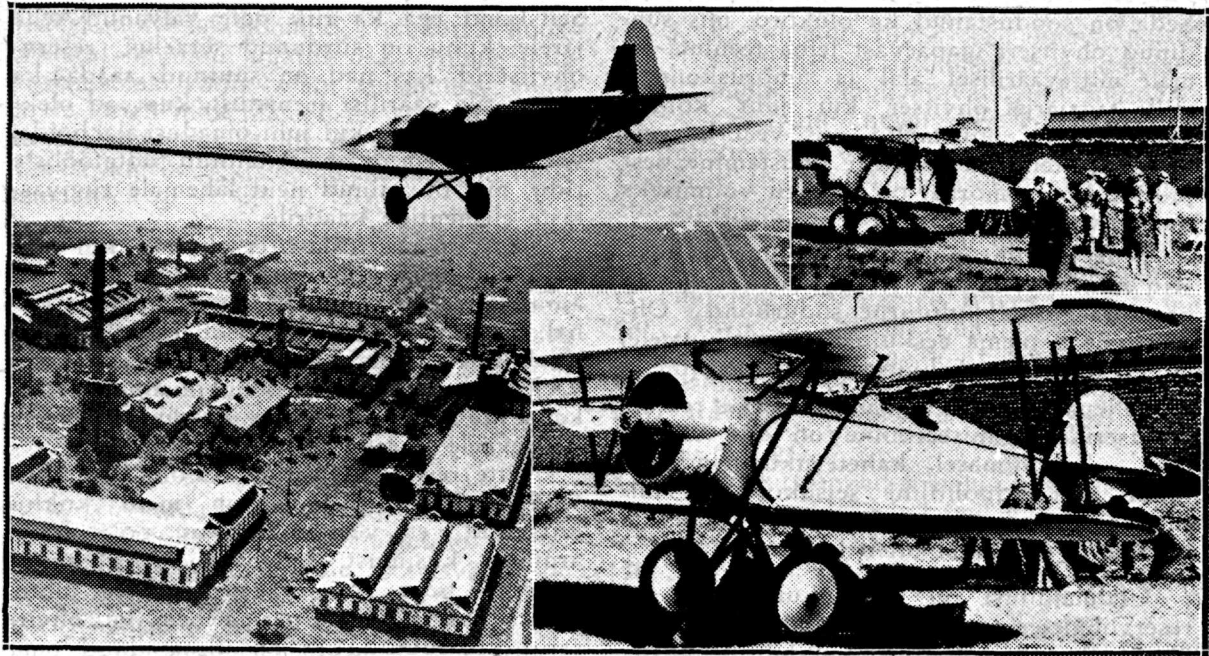
—ts.

Tallinna Õhuasj. Ühing omandas kaks Eestis ehitatud lennukit.

22. juunil anti üle kaitseväge aerodroomil hulga külaliste juuresolekul Tallinna Õhuasjanduse Ühingule kaks õppe-lennukit. Lennukid on valmistatud Tallinnas „Dvigateli“ vabrikus Saksamaa inseneri Raabi juhendamisel. Viimane tegi ka esimesena proovilennu siin ehitatud lennukiga; katse andis häid tulemusi. Lennukid kannavad registreerimismärki: ES—EHA ja ES—AGU.

Lennukite üleandmise pidulikuku juhukuks olid ilmunud kaitseväge aerodroomile Vabariigi Valitsuse esindajana teedeminister O. Köster (Õhuasj. Üh. Esimees), teedeministri abi Jürgenson, kindralid J. Tõrvand, G. Jonson, J. Roska ja J. Soots, Õhukaitse ülem kol. Tomberg, palju lennuväe ohvitseri, ajakirjanike ja seltskonnategelasi.

Katsekomisjoni esimees dipl. ins. J. Tei-

Kolm Eestis ehitatud lennukit ES—EHA, ES—AGU ja ES—UST (õhus).

mann esitas teedeministrile komisjoni otsuse palvega, anda üle lennukid T.Õ.Ü.ale.

Teedeminister O. Köster oma lühikeses hoogsas kõnes märkis ära seda, et nende lennukite valmisaamisega meil Eestis ka lennutootusele on pandud alus.

Lõigates läbi rahvusvärvilise lindi, mis ühendas lennukite tiibasid ja propellereid, tähendas minister, et ta sellega sümboolselt vabastab need esimesed Eestis ehitatud lennukid teele valguse ja kõrguste poole. Teedeministeeriumi lennulusasid ühingu abiesimehele A. Uessonile üle andes soovis teedeminister ühingu õnne.

Linnapea A. Uesson tänas soojade sõnadega kõiki ehitustöödest osavõtjaid, eriti aga kõiki neid ametajaid, kes vaatamata raskete aegade peale on võimaldanud ühingu selle ehitamise teostamise.

Pärast A. Uessonini kõnet startisid lennukid esimeseks lennuks.

Peale neid esimesi lende demonstreeris konstruktor A. Raab publikule mitmesuguseid vigurlende.

Lennukid on varustatud Tšehhoslovakkia 120—130 h.e.j. „Valter“ mootoriga, mis võimaldavad lennukitel arendada kuni 170 km tunnikiirust ja tõusu 1000 m kõrgusele 6 minutiga. Bensiini kulu tunnis 26 ltr. Tegevusraadius 500 km. Maandumiskiirus 65 km tunnis.

Ehitusmaterjalide tugevuse proovimiseks tehti aviotöökojas ja riiklikus katsekojas kokku 15 proovi, mis andsid kõik häid tulemusi ja tõendavad lennukite ehitamiseks tarvitatud materjalide tugevust ja vastupidavust.

A. La—

Reservohvitseride elust ja olust.

Kaheteistkümnendal tunnil.

Res.kapten Kabanov.

Kolmeteistkümnend aastat on möödunud Vabadusesõjast. Selle aja jooksul on suurem osa ohvitseride läbi teinud lühikesajalisi koradamise õppusi, mis väga vähe on suutnud meele tuletada sõjalisi ja juhtimise oskusi, ja needki on aja kestel ununenud.

Elurada on nii läinud, et suurem osa ohvitseride on tegevväe ohvitserkonna perest eemale jäänud; sellega oleme põletanud need sillad, mis meid ühendas, oleme kaotanud vaimlise sideme kaitsevägega, unustanud ohvitseri, s. o. juhi kombed, traditsioonid jne.

Seda on soodustanud ka olukord, mis sundinud ohvitseri igapäevast leiba teenima teemale mitteväärilisel alal ja ümbruskonnas, mille tagajärjel ohvitser kui juht kõrged aated ära on unustanud, mis veel kurvem nähe, kui tehniliste oskuste unustamine, sest juhtide kõrge moraal on lahingu võitmiseks esmaväärtuslik.

Teile kõigile on teada, kui suuri ja tõsiseid nõudmisi ohvitseri kui juhi vastu seab üles praegusaja kultuurne sõdurkond. Ohvitser peab olema eeskujuks oma alluvatele, muidu tema ei ole ohvitseri nime vääriline.

Sellepärast tunnete ja näete hästi, et reservohvitseride organiseerimine on ette võetud võib olla viimasel kaheteistkümnendamaal tunnil, sest üldpoliitiline seisukord on niisugune, et meie peame alati olema valmis, ja et meie ei tea millal tuleb katsumise tund.

Ülalmainitust on näha, kui tähtis on reservohvitseride organiseerimise küsimus, ühes sellega ka ohvitseri kui juhi tehniliste oskuste ja moraalsete võimete elustamine. Riik iga aasta valmistab ette mõnisada reservohvitseri, kulutades selleks suuri summe.

Seltskond ega ka riik pole valvanud selle järele, kuhu on siirdunud eraelus reservohvitserid, kas nad on suutnud saada ka ohvitserile väärilist teenistust, kus nad oleksid võinud enda kui juhi omadusi alal hoida, või on suurem osa neist täitnud töötatöölise ridu, mis on viinud neid lähemale riigivastaste elementide kaadrile.

Selge on see tõsiasi, et ohvitser kui juht võib alal hoida ohvitseri kui juhi omadusi ainult siis, kui ta eraelus on teenistuses kohal, mis on vääriline ohvitseri kutsele. Vastasel korral tema kui juht on meie kaitseväge kadunud, ja sõja puhul on ainult ristiks kaitseväge juhtkonnale ja needmiseks meie kaitsevägele ja rahvale.

Mitte reservohvitseride eluolu parandus, vaid riigikaitse küsimus on meid kokku kutsunud, et veel ajal, kus pole hilja, arutada küsimust, kuidas meid, kadunud kaitseväge poegi, kaitseväge peresse, kui juhte, tagasi tuua ja selleks peame meie, kui ohvitserid, kui rüütlid, kes on üleseadnud oma kõige kõrgemaks aateks elus au, kaitsta oma riiki, juhi kohal, kõik oma võimed tööle rakendama.

Keskseksiooni koosolekuilt.

Kindral Laidoner tagavaraväge ohvitseride organisatsiooni juhiks.

23. juunil s. a. pidas tagavaraväge ohvitseride keskseksioon enda asutamise koosolekut. Koosolek oli ettevalmistatud V.O.K. juhatusel algatusel Tallinna garnisoni seksioonide esindajate ja nende poolt valitud komisjoni poolt. Esindajad 12. juunil koostasid üldkoosoleku päevakorra, võtsid kõigi selle punktide kohta põhjalike läbirääkimiste tulemusena üksmeelsed seisukohad ja saatsid need protokolleerituna kõigile seksioonidele seisukoha võtmiseks. Seksioonidelt avaldatud arvamised arutas läbi ja võttis kokku 22. juunil komisjon, millesse kuulusid kolonelid Vahtramäe ja Seimann, major Tuksam, mer. leitnant Aavik ja leitnant Elbrecht. Tänu sellele oli üldkoosoleku töö väga viljakas ja intensiivne, kestes kõigest kaks tundi.

Üldkoosoleku avas V. O. K. juhatusesimees kindral Jonson, kriipsutades alla organiseerimise tähtsust ja häid tulemusi ning tuues tervitusi Kaitseministrilt ja V. O. Keskkogult. Asutatud oli 36 seksiooni 1200 liikmega. Koosolekust võtsid osa 35 esindajat. Koosoleku juhatajaks valiti kolonel Vahtramäe ja protokollijaks leitnant Kuusekänd.

Kardinaalküsimusena kerkis üles — kas rahuldab V. O. Keskkogu poolt algatatud ja praegu teostatud tagavaraväge ohvitseride organiseerimise viis seksioonena ohvitseride kogude juures. Kuuldus häält, et see organiseerimise viis pole kõige õnnelikum — takistavat tööd ja asjaajamist ning tundub hoolealla võtmisena, mis riivavat tagavaraväge ohvitserkonna enesetunnet (lt. Martoff). Sellele arvamisele astusid vastu vanemad ohvitserid kolonel Seimann, kaptenid Laamann, Kabanoff ja Riives, mer. leitnant Aavik j. t., rõhutades praeguse organisatsiooni täielikku vastuvõetavust, millele hääletamisel avaldati rõhuv hääleenuslik heakskiit. Leitnant Martoff esitas sooviavalduse — keskjuhatusel leida ja esitada järgmisel üldkoosolekul organiseerimise viis, mis võimaldaks tegev- ja tagavaraväge ohvitseride organisatsioonidel üheõiguslike juriidiliste isikutena üksteise kõrval ja käsikäes töötada.

Tõsteti üles küsimus, kuidas suhtub seksioonidele reservohvitseride liit, kas siin mitte vastolusid ei teki. Sellele vastas liidu esimees kolonel Seimann: seksioonid on asutatud liidu juhatusel teadmisel ja

heakskiidul; sektsioonide kodukorra koostamisest on liidu juhatus osa võtnud; liidu peakoosolek võttis vastu seisukoha, mille järele kõigil liidu liikmeil on soovitatav astuda sektsioonidesse; liit ei viivita likvideerumast, kui on sektsioonid asutatud ja tööle asunud.

Kodukorra parandus-sooviavaldustena võeti vastu komisjoni ettepanekud:

1. suurendada keskjuhatuses liikmete arvu seitsmele ja kandidaatide arvu kolmele (seni 4 ja 2) vastavalt ohvitseride keskkogu juhatuses koosseisule; muudatus on vajalik, et luua keskjuhatuses laiema hulga esindust ja tõsta tema töövõimet;
2. võimaldada keskjuhatuses nõusolekul ühe ohvitseride kogu juures tarbekorral asutada mitu iseseisvat sektsiooni, vastavalt territoriaalsele paiknemisele ja väeliikidele või väeosadele; eriti oli see vajalik Kuresaare ja Paides asuvate sektsioonide legaliseerimiseks;
3. võimaldada sektsioonide liikmeid vajaduse korral vabastada liikmemaksumust;
4. tihedama kontakti saavutamiseks ja alalhoidmiseks võimaldada sektsiooni juhatuses esindajal osa võtta ohvitseride kogu juhatuses koosolekust ja vastupidi.

Teine mõtteavaldusilt viljakam küsimus oli kesksektiooni tegevuse kava, kus, jättes kava koostamine juhatuses enda hooleks, piirduti sooviavaldustega:

1. tuleks samme astuda tagavaraväe ohvitserkonna õigusliku, moraalse ja majandusliku olukorra tõstmiseks, neile eesõigustatud korras teenistuse võimaldamise näol riigi- ja omavalitsuse asutistes, väljudes seisukohalt — on tagavaraväe ohvitseril võrreldes teiste kodanikega suuremad kohustused riigikaitse alal, siis peavad neil ka vastavalt õigused väärivad olema; selleks tuleks kõigepealt koguda statistilisi andmeid sektsioonide liikmete majandusliku olukorra ja teenistuse võimaluste kohta;
2. vabatahtlikult, enne sundmobilisatsiooni, Vabadusesõjast osa võtma ilmunud tagavaraväe ohvitseri koheldada vormi kandmise õiguse mõttes üheväärselt vabaduseristi kavaleridega;

3. korraldada riigi- ja omavalitsuse teenistusesse astumise võimaldamise puhuks tagavaraväe ohvitseridele vastavaid kutseoskuse kursusi.

Juhatusesse valiti: esimeheks kindral Laidoner (lahtisel hääletusel ühel häälel), ebiesimeheks kolonel Vahtramäe, liikmeiks: kolonellid Seimann ja Kubbo, kolonelleitnant Luiga, major Tuksam, leitnant Kuusekänd ja kandidaatideks kapten Riives, mer. leitnant Aavik ja leitnant Luha.

Koosoleku lõpul avaldati üksmeelselt ja vaimustatult tänu Ohvitseride keskkogule tagavaraväe ohvitseride organiseerimise eest.

Koosoleku lõppedes palus keskkogu juhatus sektsioonide esindajaid ühisele einel. Sellest võttis osa ka Kaitseminister A. Kerem.

*

Keskjuhatuses esimene koosolek peeti 29. juunil. Koosolekust võtsid osa kõik liikmed, ka Tartust ja Rakverest ning keskkogu esimees kindral G. Jonson ja sekretär kolonelleitnant M. Tuisk.

Jaotati ametid: sekretäriks leitnant Kuusekänd, abiks major Tuksam, lackuriks kolonel Seimann, abiks kolonelleitnant Luiga ja ametita liikmeks kolonel Kubbo. Tutvuneti kodukorras kesksektsoonide ette nähtud ülesannetega ja üldkoosoleku protokolliga. Tegevuse kava üksikasjalik koostamine jäeti lähemaks koosolekuks, vahetades mõtteid ainult üldjoontes ja kohustades iga liiget selle üle järele mõtlema ja ettepanekuid esitama. Organisatsiooni küsimuse kaalumisel kiideti üksmeelselt õige kindral Laidoneri seisukoht: jääda praeguse organisatsiooni juure kuni tegevus ise selgitab tema head ja vead; on väga hea isegi, et meid hooldavad ohvitseride kogud — omal jõul ei jaksaks organisatsioon jalule tõusta, nagu on näidanud kogemused mitmes teises organisatsioonis; on organisatsioon kord loodud, siis iseseisvateks jõuame saada igal ajal. Pikemalt peatuti liikmetele teenistuse võimaldamise küsimuse juures, tuues väga kujukalt esile tagavaraväe ohvitseri praegust rasket seisukorda. Otsustati statistilisi andmeid koguda. Konstateeriti, et järsku ei saa palju ära teha, kuid ajajooksul siiski mõndagi.

Selgitati kodukorra alal mõningaid üksikasju, et lähemalt ära määrata suhted ohvitseride kogudega. Rõhutati kõigi abinõude kasutamist kahe liigi ohvitseride organisatsioonide kõige tihedama koostöö ja üksmeele saavutamiseks. Pandi ette

vastastiku juhatuste koosolekuist osavõtmine võimaldada juhatuste esindajatele. Keskkogu juhatuse koosolekuist keskjuhatuses esindajana volitati osa võtma leitnant Kuusekänd. Jõuti kokkuleppele keskkogu juhatusega liikmete vastuvõtu, liikmekaartide väljaandmise ja toetuse saamiseks abindmise kapitalist ettepanekute korra suhtes. Rõhutati vajadust kõigis küsimusis täpsalt kinni pidada põhikirjast ja kodukorrast.

Tunnustati kaitsevaeliste teadmiste levitamine liikmete hulgas sektsioonide esmajärguliseks ülesandeks, väljudes soovist sellega vabatahtlikult kaasa aidata meie kitsastest ainelistest ressurssidest tingitud piiratud riigikaitse küsimuste lahendamisele väljaõppe alal. Selle ala tähtsust ja raskusi tema korraldamisel sektsioonide juhatustele arvestades, otsustati astuda samme selleks, et kesksektsiooni juure

määrataks üks energiline tegevväe ohvitser õppuste ala suunamiseks ja korraldamiseks. (Selle seisukoha aktsepteeris keskkogu juhatuse ja juba järgmisel päeval pöördus vastava ettepanekuga kaitseministri poole. Samuti andis keskkogu juhatuse ohvitseride kogudele instruksioonid kohtadel õppuste korraldamiseks, paludes selleks iga sektsiooni juure abiks määrata ühte tegevväe ohvitseri).

Järgmiseks juhatuse koosolekuks otsustati kokku tulla 25. juulil kell 1930 V. O. K. kasiinosse.

Eelkirjeldatud kesksektsiooni üld- ja juhatusekoosolekuil väljendunud üksmeel ja töötahe ning keskjuhatuses soliidne koosseis ja energiline tegevusse asumine on parimaks tõenduseks uue organisatsiooni elulikkusest, tähtsusest ja tema viljakat tegevust töotavaks. —t.

1. jalaväerügemendi reservohvitseride sektsiooni tegevuskava 1933. a. peale.

Res.-ohvitseride organiseerimisele on pandud alus üle riigi. Kuivõrra sektsioonid on võtnud tõsiselt oma ülesandeid, näitavad allpool toodud tegevuskava ja üleskutse liikmeile.

Toimetus.

1. Püüda ühendusesse astuda kõigi reservohvitseridega, et viimased kõik astuksid reservohvitseride sektsiooni.

2. Liita oma liikmed ühemeelseks kaitseväreks, milleks korraldada perioodiliselt:

- Kutse-eetilisi, sõjateaduslikke ja üldise silmaringi laiendamiseks loenguid;
- Meelelahutuseks ja liikmete omavaheleliseks läbikäimiseks korraldada perioodiliselt peoõhtuid, teeõhtuid ja koosvõimimisi;
- Korraldada oma liikmetele ekskursionsioone.

3. Sõjaliste teadmiste värskendamine ja arendamine.

4. Hoolitseda selle eest, et sektsiooni liikmed saaksid ohvitseri kutsele väärilise teenistuse, milleks astuda ühendusesse kesksektsiooniga ja vastavate asutistega.

5. Oma liikmetele omaabi korraldamine võimaluste piires.

V. a.

Kaasvõitleja!

28. mail 1933. a. toimus Narvas Narva linnas ja ümbruskonnas elutsevate reservohvitseride sektsiooni moodustamine 1. jalaväerügemendi ohvitseride kogu juure, et luua tihed kontakt tegevväe ja reservohvitseride vahel. Iseäranis

tähtis on see reservohvitseridele, kuna nad, läbi käies tegevväe ohvitseridega, ise korraldades loenguid enesetäiendamiseks sõjateaduse alal ja jälgides meie kaitseväre elu ja tegevust, sel teel võivad sammu pidada praegusel ajal väga ruttu areneva sõjateadusega ja raskel ajal astuda vääriliste juhtidena oma ülesannete täitmisele. Sektsiooni juhatuse loodab, et kõik reservohvitserid, tag. kaitseväreametnikud, ohvitserid ja ametnike asetäitjad, kes veel pole astunud sektsiooni ja sellega ka 1. jalaväerügemendi ohvitseride kogu toetajaks liikmeks, seda teevad kuni 21. juunini 1933. a. Ülesandmisi võtab vastu sektsiooni kassapidaja leitnant Dultz Krediid Panga Narva osakonnas (osakonna juhataja telef. nr. 1).

Sektsiooni juhatuse oma koosolekul 30. mail s. a. määras kindlaks ka lähema tuleviku tegevuskava, mis on järgmine:

11. juunil: Tutvumine sõidurite eluga 1. jalaväerügemendi kasarmutes. Seletusi Hermani kindlusest mag. Soomilt. Kogumine kell 1015 ohvitseride kasiinos.

21. juunil: Riviõppuse pealtvaatamine ja tutvumine Jaani kindlusega. Seletusi mag. Soomilt. Kogumine kell 1630 Jaani kindluse puisteel. Töö lõpp kell 1730.

9. või 16. Ekskursioon omnibussil Kurtna laagri juulil: Kulusid ekskursionsioonil umbes Kr. 1.50. Üles anda 21. juunil, mil üheskoos määratakse kindlaks ekskursionsiooni päev.

Sektsiooni juhatuse palub kõiki liikmeid enesele muretseda „Jalaväre eeskiri“ I osa, 1933. a. väljaanne ja 21. juuniks tutvuda üksikmehe

õppusega. Määrustikku võib tellida juhatuse sekretäri reserv-kapten Tamme kaudu (Politiiline politsei). Väga soovitatav on lugeda ka „Sõdurit”, mida saab tellida postkontori kaudu.

Igasugused kirjad, mis liikmetel saata juhatusele, toimetada reserv-kapten Tamme, kui sekretäri kätte poliitilisesse politseisse.

Narvas, 3. juunil 1933. a.

K. M A A S I K.
Major,
seksiooni esimees.

A. T A M M.
Res.-kapten,
seksiooni sekretär.

Tagavaraväe ohvitseride seksiooni asutamise koosolek Pärnus.

11. juunil s. a. oli Pärnu garnisoni ohvitseride kasiinos tagavaraväe ohvitseride seksiooni asutamise koosolek, millest võtsid

osa 85 tagavaraväe ohvitseri. Peale selle olid kirjalikud sooviavaldused liikmeks astumiseks saanud 13 ohvitseri. Koosoleku avas ja tervitas garnisoniülem kolonel V. Trossi. Koosoleku juhatajaks valiti res.-kapten Mühlbach ja protokolljaks res.-lipnik Vassil. Päevakord võeti läbi asjalikult ja kiiresti. Seksiooni kodukorraga tutvustas koosviibijaid garnisoni ohvitseride kogu esimees kapten A. Jürgen.

Juhatusesse valiti: esimeheks kapten Mühlbach, abiesimeheks kapten Vau, laekahoidjaks major Pulma ja sekretäriks Dr. Nomman. Juhatusel liikmete kandidaadideks valiti lipnik Jürisson ja nooremleitnant Raudsepp.

Õhtul oli ühine koosviibimine, millest võtsid osa nii tagavaraväe ohvitserid kui ka Pärnu garnisoni ohvitseride kogu terves koosseisus.

E — dt.

Taktika alalt.

Taktikaline ülesanne nr. 2.

A. Patül III/9. olukorra hinne ja otsus.

Patül, ühes patarei ja rk kompani ülemaga, sõites ette, jõudis k. 0945 Loodi kõrtsi juure ja saanud luursalga ülemalt viimased andmed (vt. „Sõdur“ s. a. nr. 24—26), hindas olukorda järgmiselt:

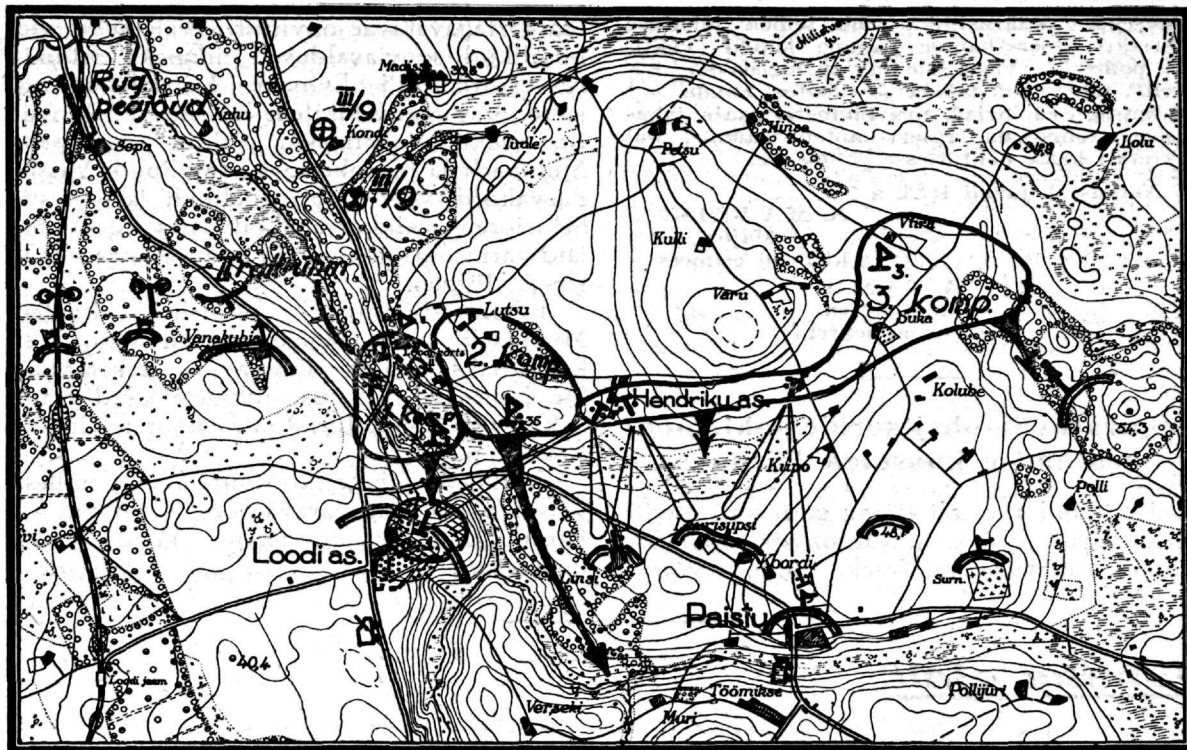
1. Patüli käsutuses on järgmised jõud: 3 l-komp., 1 rk-komp., 6. rüg. rattakomp., 2 sarühma, 9. rüg. rattakomp. 2 rühma ja k-patar. Kokku 4 toru, 16 rk, 28 kk ja peale selle 2 toru ja 4 klp-t sautodel. Meeleolu hea, lasemoona 2 tuleüksust, relvad korras.
2. Vastasest on teada, et kõrg. 54,3 raioonis võib oletada ühte l-kompanit või osa sellest. Ka Paistu raioonis võib oletada jalaväeosade olemasolu, mis veoautodel kohale toodud (kiriku tornist nähtud tolmupilv). Paistu surn., Paistu, Loodi as., Vanakubja joonel on kindlaks tehtud kaks jalastatud eskadroni (võrdub ühe kompaniga) toetatud rk tulega ja 2 sarühma. Loodi as. raioonis võib oletada ühe l-kompani või selle osa olemasolu. Vastase üks patarei (3 toru) asub Saare talu raioonis. Seega vastasel — 3 toru, 6 rk, 26 kk ja sautodel kuus 37-mm kahurit ja 6 kk.
3. Maaala, kus ülaltoodud vastase jõud

asuvad, on lai rinnetpidi ligi 6 km, seega rinne lai ja jõud laiadi paisatud osadena. Vastase sügavuse kohta on teada (õhuluure), et tema peajõude võib oodata Loodi, Paistu raiooni veel enne keskpäeva.

4. Et enne vastase peajõudude kohalejõudmist ära kiskuda temalt Loodi as. ja Paistu teedesõlm, kust hiljem edu arendada lõuna suunas, ja et hoida enda käes algatust, otsustas patül asuda kallaletungile rügemendi peajõude järele ootamata.

Kallaletungi lähtealusele asumine peab sündima väga kiiresti ja patül loodab sellega hakkama saada 40-ne minutiga s. o. k. 1110-ks. Võttes arvesse suurtükiväe vähesust, patül alustab kallaletungi ilma suurtükitle ettevalmistuseta. Patarei toetab tulega pataljoni tegevust pealöögi suunas kallaletungi algades.

5. Hinnates maastikku tegevuse raioonis leiab patül, et kõige soodsam on vastasele löök anda Loodi kõrtsi, Muri suunas, sest siin on rida vastase poole suunduvaid metsatukke ja Loodi jõe org, mis võimaldab lähenemist löögiosadele. Kaardi järgi otsustades võib oletada, et soo kõrg. 35

III/9 asetus kallaletungi lähtealusel 05.07. kell 11.10.

ja Linsi vahel jalaväe tegevusele ei tee takistusi.

6. Patül koondab terve tähelepanu paremale tiivale, jaotades oma jõud järgmiselt:

— pealöök — Loodi kõrtsi, Muri suunas 1. ja 2. komp., toetatud kahe sarühma, kolme rk rühma ja patarei tulega, kusjuures 1. komp. vallutab Loodi as. ja 2. komp. Linsi metsa, kust suunab löögi Paistu seljataha. Rk tule toetust pealöögi läbiviimiseks flankeerivalt võib anda Hendriku as. raioonist.

— abilöök — Viira, Polli, Pollijärvi suunas 3. komp. + 2 rattaühmaga toetatud kahe rk rühma tulega.

Patül, et olla edus, annab löögi kolme kompaniga esijärgus; osade kaupa lahingusse saatmine ainult viivitaks Loodi as. ja Paistu vallutamist ja suurendaks ebaedu võimalusi.

Patülil puuduvad varud, kuid rügemendi peajõud (läänepoolne kolonn) on kallaletungi algades oma esiosadega juba Sepa talu (Vanakubjast 2 km loodes) raionis ja

kallaletungi arenedes jõuaksid peajõud õigel ajal toetada III pataljoni. Viimane asjaolu põhjustab veel, et patül ei hakka Vanakubja raiooni puhastamisega aega viitma, vaid teatab sellest läänepoolsele kolonnile ja jätab parema tiiva kaitseks 1,5 rattaühma.

7. Jõudnud kohale ja tutvunenud olukorraga saatis patül käskjalad kompani ülide juure (välja arvatud kompül 3.) ja kutsus viimased Loodi kõrtsi juure ülesande saamiseks. Kompülid, kasutades oma ratsahobuseid (JE I osa § 180) jõudsid patüli juure enne kompanite kohalejõudmist. Kui kompanid jõudsid kella 1030ks neile eelises käsus määratud raiooni, olid kompülid patülit juba ülesande kätte saanud ja ilmusid kompanite juure tagasi, alustasid kohe teotsemist. Võib oletada, et kompanid jõuavad kallaletungi lähtealusele asumisega valmis kella 1110ks; samaks ajaks jõuab ettevalmistustega lõpule ka patarei.

Loodi kõrts, 05.07. k. 1025.

B. Käsk nr. 7 III/9.le.

(Kohalolevad kompülid kirjutavad tähtsamad punktid üles, 3. kompülile kirjalikult).

1. Vastane asub Vanakubja, Loodi as., Linsi, Koorti, Kõrg. 48,1 ja Suka talust 500 m idas oleva metsatuka juonel. Tema jõududest on seni kindlaks tehtud: Vanakubja, Loodi as., Linsi raoonis üks jalastatud eskadron, toetatud rk tulega Loodi as. ja Linsi juurest. Loodi as. raoonis võib oletada ühe jalaväekompani olemasolu. Paistu, Polli raoonis üks jalastatud eskadron ja kõrg. 54,3 metsas üks jalaväekompani või osa sellest. Ka Paistu raoonis võib oletada ühe jalaväekompani olemasolu. Loodi as. ja Paistu juures teotsevad vastasel kaks sarühma. Peale selle on kindlaks tehtud üks patareid Saare talu raoonis.
2. 9. rügemendil on ülesandeks täna kella 1200-ks võtta oma alla Paistu teedesõlm, julgestades brigaadi peajõudude liikumist läbi Viljandi teedesõlme ning kattes brigaadi paremat tiiba.
3. III/9. vallutab täna kella 12-ks Loodi asunduse ja Paistu teedesõlme, viies pealöögi Loodi kõrtsi, Muri suunas 1. ja 2. komp. esijärgus, 1. komp. paremal, toetatud patareid, 3 rk rühma ja 2 sarühma tulega. Abilöögi — Viira, Polli, Pollijüri suunas 3. komp. ja 2 ratrühhuga 2 rk rühma tule toetusel. Vallutatud punktid hoida oma käes. Edu arendada Aidu as. suunas. Pataljoni tiivad lahtised.
4. 1. komp. Loodi järve lõunakaldal asuva metsatuka juonelt vallutab Loodi asunduse ja arendab edu Verseki suunas. 2. komp. kõrg. 35 raoonist vallutab Linsi metsa ja arendab edu Muri suunas, lõigates läbi Paistu, Aidu maantee. 3. komp. ühes kahe ratrühhuga 2 rk rühma tule toetusel oma vasaku tiivaga Suka, Viira raoonist tungib kallale üle kõrg. 54,3, Polli ja Pollijüri, lõigates läbi Paistu, Tõrva tee kõrg. 54,6 juures, parema tiivaga Hendriku asund. raoonist toetab 2. komp. kallaletungi, surudes maha vastase automaatrelvade tuled Linsi ja Paistu juures. Vasakut tiiba 3. komp. tagada iseseisvalt. 9. rügg. rattkompüülil 1,5 ratrühhuga tõkestada vastane Vanakubja raoonis, julgestades pataljoni paremat tiiba.
5. Minu käsutuses olevad rk-d toetavad pealööki järgmiselt:
 - 2 rühma Hendriku as. raoonist toetavad 2. komp., surudes maha vastase automaatrelvade tule Linsi ja Paistu juures,
 - pool saaterühma Loodi kõrtsi raoonist toetab 1. komp. kallaletungi, surudes maha vastase automaatrelvade tule Loodi as.
6. I sarühh, sõites üle Sinialliku jaama Loodi kõrtsi juure, toetab 1. komp. Loodi asunduse vallutamisel. II sarühh toetab 2. komp. Linsi metsa vallutamisel.
7. Patareid olla valmis toetama kallaletungi Loodi asundusele kell 1110. Kallaletungi kestel neutraliseerida vastane Loodi asunduses. Pärast Loodi asunduse vallutamist kanda tuli üle Paistule.

8. Pirühhmal olla valmis kõrvaldama teedelt takistused sarühhmade edasitungimisel Loodi asundusele ja Paistule ja parandada purustatud teed.
9. Pataljoni ÕKP pool saaterühma rk kompanist rühhmüli juhatusel Korbi kõrgustikul. Signaal vastase lennukite ilmumisel rida rohelisi ja punaseid rakette vaheldamisi.
10. Minu KP Loodi kõrtsi juures.
11. Sirühhmal luua telefoni side kompüüldega: 1. kompüliga — Loodi järve lõunakaldal asuvas metsatukas, 2. kompüliga — kõrg. 35, 3. kompüliga — Viira juures. Patareid ülemaal luua telefoniside minu KP-ga. Kallaletungi algus kell 1110. Kallaletungi alguse signaaliks rida rohelisi rakette minu KP-st. Suurtükitele ülekandmiseks Loodi asunduselt enne rünnakut — rida punaseid rakette 1. komp. Loodi asundus vallutatud — rida valgeid rakette 1. komp.
12. Pataljoni LP Kondi talust 300 m lõunapool tee ääres metsas, pataljoni SP Kondi talus, pataljoni EP Mataperas külas.

N N, patül.

C. III/9. varustamise ja evakueerimise korraldamine kallaletungil.

1. Varustamine võitlusvahenditega.

Pataljonil on laskemoona kaasas kaks tuleüksust — meeste käes 1 tuleüksus ja vooris teine tuleüksus. Lahinguvoo, s.o. kompanite lahingumoonaveokid (igas kompanis 4 veokit; JE I osa § 179) kompanite hargnemisel koondusid ja liikusid 2. komp. järel ühe kompani üldrühma vanema juhatusel kuni metsa põhjapoolsele servale 1 km lõunapool Raudsepa talu. Kompanite kallaletungi lähtealusele asumisel patül tõi lahinguvoo lähemale ja asetas Kondi talust 300 m lõunapoole tee äärde metsa, kus moodustati pataljoni LP. Siit on hea võimalus varustada üksusi laskemoonaga. Ka 3. komp. juure viib siit tee, mis esialgu varjatud metsaga, kuid Madisse talust ida poole nähtav Paistu kiriku tornist, kuid seda nähtavust ei saa kõrvaldada ka sellega, kui kasutada 1 km põhja pool olevat paral-leelset teed. Lähem tee on siiski küllalt kaugel vastase asukohast. Kompanite nõudmisel täiendatakse kompanite laskemoona ja käsigranaatide tagavara pataljoni LP-st. Laskemoon saadetakse vastava kompani veokil kompani LPsse või selle lähedusse, kust edasitoimetamine sünnib käsitsi.

Pataljoni ja patareid täiendamine laskemoonaga sünnib rügemendi ja grupi voo-rist; selleks saatis nii rügement kui grupp osa oma lahinguvoo-rist sama teed mööda, kus liikus III/9. Tarviduse järele nõuab patül rügemendi voorist, mis arvatavasti asub Mataperas, laskemoona täiendamist.

Rügemendi voorist laskemoon saadetakse pataljoni LPsse. Tarbekorral võib patül tühjad veokid pataljoni LPst rügemendi voori laskemoonale järele või teatud kaugusele vastu saata.

2. Varustamine elutarvetega.

Majandusevoor (igal kompanil 3 veokit ja 1 väljaköök) liikus v. allohv. K. juhatusel umbes 6 km pataljoni kolonni järel ja ootas patüli korraldust lõunatoidu valmistamiseks. Olukorra selginedes saatis patül majandusevoori ülemale käsu, et voor jääks Mataperasse ja valmistaks lõunasöögi õhtuks, sest enne lahingu lõppu pole võimalust toitu välja anda. Köökide järele sõitmiseks ja toidu väljaandmiseks järgneb käsk hiljem.

3. Evakuatsiooni korraldamine.

Haavatute evakueerimine pataljonile eriliselt raskusi ei sünnita. Haavatud tuuakse

kompanite HPst pataljoni SP, mis asub Kondi talus. Rügemendi SP käesoleval juhul liigub üle Heimtali ja sellepärast ei saa patül oma haavatuid rügemendi SP evakueerida, vaid peab seda tegema iseseisvalt. Pataljoni SPst evakueeritakse haavatud (pataljonile ja rügemendi poolt juure antud 2 kaarikut) Siniälliku jaama, kuhu evakuatsiooni vagunid selleks ajaks ette nihiatud ja milleks ka patülil peab olema vastav korraldus. Kui aga raudtee soomusrongide all kinni on, või vastavat korraldust pole, siis võib patül haavatud Viljandisse evakueerida tema käsutuses olevate veoautodega, kui nad vabad lahinguülesannete täitmisest. Haavatute tahapoole evakueerimiseks võib patül kasutada ka tühje tagasi liikuvaid laskemoona veokeid. Kuid rügemendi SP lähenedes pealetungi lahingus võib patül havatute evakueerimisega veidi ka oodata, et haavatud rügemendi SPle üle anda kohapeal.

Kaitseväe õppealalt.

Veel noorte väljaõppest kaadripataljonides.

Leitnant E. Bauming.

„Sõduri“ veergudel on viimasel ajal korduvalt sõna võetud kaadripataljonidest peale noorte kursuse lõppu jalaväerügementidesse üleviidud noorte (reameeste) väljaõpetesse puutuvais küsimusis. Neist kirjutisist selgub, et kaadripataljonides tehtud tööga noorte väljaõpetamisel ei olda rügementides rahul: väljaõpe olevat puudulik nii ühtlusest kui ka ulatusest. Seda eriti laskeasjanduse alal.

Lubatagu siinkohal veel mõni selgitav märkus laskeala väljaõppest ja ulatusest kaadripataljonides.

Major R. Freudenstein („Sõdur“ nr. 7/8 — 33. a.) paneb kaadripataljonidele süüks, et enamiku noortega ei suudeta saavutada ÜO 4, lhk. 80, t. 2, lhk. 84, t. 4, 1 ja 2 ja LE I vihik, 1927. a. lhk. 12 loetletud tagajärgi. Eriti kriipsutatakse alla pahet, et noori kaadripataljonides pole tutvustatud üksikvõitleja lahinglaske harjutustega.

Need etteheited enamikus põhjendav arusaamatusele. Nimelt pole autor arvestanud Kaitsevägede Staabit 1930. aastal antud „Juhendeid ÜO 4. käsitlemiseks tegevasse kaitseväeteenistusse võtmisel kolm korda aastas.“ Need juhendid olid tingitud noorte kursuse vältuse lühenemisest 4 kuult (500 töötunnilt) 3 kuule (375 tööt.) Toon siin väljavõttena juhendite I osa teise jao p. 8, mis ütleb: „Välja jätta kõik laskmised vintpüssidest 200 m peale, piirdudes noorte kursusel tegelikel laskmistel ja klassikatsetel 150 m. Samuti ära jätta üksikmehe lahinglaskeharjutused, mis tulevad üle viia reameeste õppekursusesse. K. k. tuleb ära jätta iseäralised laskeharju-

tused üksikutele laskuritele.“ (Minu sõrend. E. B.)

Sellelega ei ole õigustatud nõue, et kaadripataljonides peaks läbivõetama ÜO 4 lhk. 84, t. 4 ja 2 ja ei tohitaks allahinnata kaadriüksuste tööd või etteheita õppekava puudulikkude läbivõtmist.

Vaatame nüüd kuidas on lugu ÜO 4, lhk. 80 t. 2 ja LE I vihu 1927. a., lhk. 12 loetletud nõuete taotlemisega. Need leheküljed dikteerivad kindlate tabamisnõuete täitmisoskust vintpüssist distantsidel kuni 100 m kõigist põhisendeist käelt ja samade nõuete täitmist distantsidel kuni 150 m lamades toelt ja käelt.

LE I vihik 1927. a., § 188 A. p. 1 lubab individuaalseks väljaõppeks lahingpadroneid tarvitada iga noore peale korralise noortekursuse vältel 115 tk. Tegelik olukord aga räägib teist keelt. Möödunud aastal on maksma pandud kord, mille järele kaadripataljonides iga noore peale kursuse kestel võib ära tarvitada 115 lahingpadruni asemel 25 padrunit. Noorte ettevalmistus laskealal tuleb teostada peamiselt väiks. kal. padrunitega. Samuti korraldatakse klassikatsed (võistluslaskmised) v. kal. püssist. Katsed lahingpadrunitega on ära jäetud. Need 25 lahingpadrunit on maksva korralduse kohaselt mõeldud rohkem selleks, et äravõrutada „paugukartmist“, kartust lahingpadrunitega laskmisel. Märgiks sealjuures seada noortele kogukas lahingkuju, et mees ei kaotaks usku enda võimetesse ja vintpüssisse. Kaadripataljonide ülesandeks on jäetud kindlate laskeasendite käteõpetamine, õige sihtimise ja päästmise oskuse omandamine ning muude laskmiseks vaja-

like eeluskuste andmine, mis paneksid aluse edukale lasketreeningule asumisele lahingpadrunitega reamehe kursusel.

On arusaadav, et 25 padrunsit ei jätku selleks, et saavutada noortega kindlat tabamist kahel distantsil, nagu ette näeb ÜÖ 4, mis pole kohandatud praegustele töötingimustele. LE I v. 1927. a. toodud õppelaskmise põhikava ja sama eeskirja üldpõhimõtted ei sobi kasutada olevate lahingpadrunite arvuga.

On õige, et teatud määral tuleb siin abiks laskmine v. kal. püssist, kuid seegi väga kasulik ala jääb ikkagi ainult eelkooliks laskmisele lahingpadrunitega, mis nõuab suurt harjumust ja laskemoona kulu.

Kaadripataljonides noorte väljaõppele laskealal pandud alusele tuleb reamehe kursusel rajada tegelik laskmine vintpüssist. Kaadripataljonide töötulemusi laskealal on võimalik olnud kõigil asjastuhvitatuil jälgida noortekursuste

lõpul korraldatud laskekatsete tagajärgedest. Ja need tagajärjed ei sunni just punastama.

Et mehed rügementi jõudnult laskmises vintpüssist vahel nõrgemaks osutuvad kui näitavad nende „paberid“, kus kuuluvus teatud laskurklassi on saavutatud v. kal. püssiga, pole just ime, silmaspidades vähest praktikat sel alal. Selle asjaolu tõlgitsemine kaadripataljonide mittekorrapärase tööga või õppekava mahavuristamisega on ülekohus. Süüdi siin on kurikuulsad „meie olud“.

Mis puutub sellesse, et osale kaadripataljonidest rügementidesse tulnud reameestele tuleb laskeasendisse asumist algusest peale õpetama hakata, siis paneb see tõsiselt imestama. Või tuleb selle „osa“ all mõista üksikuid, kes õpustest millegi pärast pikemat aega eemal olnud.

„Tühi kott ei seisa püsti“. Nigelate laskeasendite najal ei seisaks lasketasapind kaadripataljonides sellel kõrgusel nagu ta tegelikult on.

Mõnda noorte väljaõppest kaadripataljonides.

Avaldame ühe kogenud allohvitseri kirjutise, kuigi toimetuse ei poolda kõiki esile toodud mõtteid. Toimetuse.

„Sõduris“ on arvustatud kaadripataljonide väljaõpet ja leitud ühelt poolt, et kaadripataljoni väljaõpe ei seisa tarvilisel tasemel, teiselt poolt jälle, et kaadripataljonid on oma töö täielikult täitnud. Õigust on mõlemail. Kaadripataljonid on annud kaitseväge väljaõppes oma parema, mis neil anda ja rohkem neilt nõuda praeguse korra juures tundub liiana.

Allpool tahan tuua esile suuremaid puudusi, mis väljaõppele on halvavalt mõjunud.

Noorte halb ettevalmistus kaitseväeteenistuse vastu enne kaitseväeteenistust seltskonna enda poolt (selgitatud „Sõduris“ nr. 7/8.).

Allohvitseride eemale kiskumine väljaõppetööst toimkonna kandmiseks. Allohvitser — jaoülem on jao juht, kasvataja ja õpetaja, kes jälgides käsualuse igat sammu on tihedas ühenduses alluvaga, seega kindla distsipliini ja sisekorra looja ja riikliku meeoleolu süvendaja igas noores. Alati olles õppusel oma jaoga, jaoülem teab käsualuste võimeid, teadmisi ja oskusi igal väljaõppe alal, tunneb alluvaid peensusteni, teades nende häid ja halbu kalduvusi, mille tõttu suudab neid kasvatada ja õpetada paremini kui ükski teine juht. Allohvitseri kohused on ostarbe ja väljaõppe edukusest tingitud koostatud, avaldatud vastavates eeskirjades ja määrustikes ning allohvitserid on tehtud oma kohuste täitmise eest vastutavateks. Neid ettenähtud kohustusi aga praeguse olukorra juures allohvitser — rühmavanem, jao-

ülem — täiel määral täita ei saa; see tõttu pole ka väljaõpe täiel määral teostatud. Allohvitser kistakse oma otseste kohuste juurest eemale ja tema peale pannakse kõrvalülesanded, mis kipuvad muutuma allohvitseri peaülesanneteks. Eeltoodud väite kaitsmiseks toon ette tegeliku olukorra üksikust jalaväepataljonist. Kompanis on alal rivi allohvitseri 7 (koosseisu järgi tegelikult rohkem, kuid arvestatud ei ole vajalikud väljaläkitused); noori keskmiselt 80—100, kellest moodustatud kaks rühma à 4 jagu. Allohvitseri jätkub vaid 5 jaole, kahe jaoülema kohuseid täidavad ühtlasi rühmavanemad, kuna üks jagu on ilma allohvitserita — vastutava juhita.

Kompani allohvitseridel tuleb kuu jooksul kanda väljaspool kompanit 24 ööpäevset ja 15 päevset toimkonda. Arvestades seda, et ööpäevse toimkonna ettevalmistamiseks kulub 2 tundi, ja et peale toimkonna lõpetamist on pool päeva puhkamiseks, siis kompani läheb kaduma kuu jooksul allohvitseride tööpäivi:

— 24 ööpäevset + 15 päevset = 39 õppepäeva
— 24 × ¼ öppepäeva = 18 „

Kokku 57 õppepäeva

Tegelikult seega on iga allohvitser oma jao juurest eemal kuu jooksul $57 : 7 = 8$ õppepäeva, missugune arv on peaaegu $\frac{1}{3}$ õppeajast. Terve noortekursuse kestvusel järelikult puudub iga allohvitser oma jao juurest peaaegu üks kuu. Kas sarnase töö jaotuse juures on allohvitseri töö viljakas, seda võib igaüks järeldada.

On juhtumeid, mis mitte harva ei kordu,

kus kompanil tuleb välja saata toimkonna kandmiseks korraga kuni kolm allohvitseri. Sel korral tuleb paratamata paigutada allohvitsere ühest rühmast teise; millega suureneb jällegi allohvitseri eemalolek oma jao juurest.

Allohvitser tulles peale kahepäevalist äraolekut jao juure või sattudes võõra jao väljaõpetamisele, ei ole teadlik, kui suures ulatuses eelmistel päevadel eelmise õpetaja poolt õppekava suudeti teostada. On katkenud pidev väljaõpe ja kontakt alluvatega, mida tuleb uuesti luua ajakuluga.

Eeltoodud olukorrast väljapääsu peaks leitama kas või sel teel, et allohvitserid vabastatakse toimkonna kandmisest, tuues nende asemele kätteüksustest ajateenijaid — kapraleid ja allohvitsere. Või toimkondade kandmiseks määrata eri allohvitserid-üleajateenijad, kes on vabastatud väljaõppe tööst. Siin sünniks küll koosseisude suurenemine, kuid see tuleks riigi huvides.

Õppuste mitteotstarbekohane organiseerimine. Ohvitserid ja allohvitserid on praeguse korra juures kõik seotud õppusega; neil puudub aeg õppuste organiseerimiseks. Järgmist õppetundi harilikult organiseeritakse vahetunni ajal, milline aeg on aga väike. Iseäranis on raske viia läbi taktikalise väljaõppe tunde. Need tunnid peaksid olema eriti hästi organiseeritud. Siin võiks asja palju parandada, kas või õppekava selliselt koostamisega, et osa allohvitseri saaks tundi organiseerida töö ajal (mitte ainult vabal ajal). Ja kui see ei anna end kuidagi teisiti lahendada, siis võiks määrata kursuse alul terveks kursuse ajaks üks allohvitser, kelle ülesandeks oleks hästi välja mõeldud kava kohaselt organiseerida tunnid (vaevalt teostatav. — Toim.). Sellega saaksime kokku hoida ajakulu ja säästa suurt asjatut vaeva teoreetiliste tundide korraldamisega ehk halvasti organiseeritud praktiliste tundide andmisega.

Mõningate ainete peale kulutame liig palju aega, jättes lahingulise väljaõppe kõrvalülesandeks. Praegu püsib meil mingisugune palavikuline punktilaskmise hooaeg, nagu seda nägime mõni aeg tagasi spordi alal. Mis kõik ei tehtud tol korral spordi elustamiseks, kuna nüüd on ta jäänud tahaplaanile. Ei saa kuidagi öelda, et lp. kompüli G. Lsp väited „Sõduris“ oleksid valed. Et see on tegelik olukord, mis kajastub igast väeosast. Arvan, et sõjas meie ei hakka sõdima v. kal. apüssidega ja niisugustes lasketingimustes, kui nüüd ette valmistume rahuajal. Rahuagne töö on ettevalmistus sõjaks. Õpetame siis noortele koda-

nikele vaid neid alasid, neid laskevõtteid ja relva käsitamise oskusi, mis on hädatarvilised sõjas. Paneme rohkem rõhku relva lahingulisele käsitamisele, põhimõtte läbi iga tegevus laskeasjanduse võtteiga. Õpetame sõdureid igasugusel taktikalisel õppeväljal kohtanema maastikule, valima omale laskeasendid, muutma sihikut ja sihtpunkti jne., jne. Need ei paista rahuajal küll nii silma kui punktilaskmine, kuid sõjaolukorras on nad meile kasuks.

Õppeabinõude puudus. Õppeabinõude puudus on alati olnud valusaks küljeks väljaõppe teostamisel. Sellest on üle saadud kaadri suure vilumuse ja tahte juures, mida ka lp. kolonel Ahman „Sõduris“ toonitab. Kuid täiuseni ei ole meie veel kaugeltki jõudnud. Teha on veel palju. Väga raske on teostada väljaõpet laskurite alal, kuna üksikutele pataljonidele on jätud õppuste teostamiseks vaid kaks kk ja ainult üks rk. Kuidas nii minimaalse arvu kuulipildujatega väljaõppe teostamine võimalikuks osutub, seda peab lahendama kaader. Üleajateenijate täienduskursustel teostati relvade käsitamise õppused koguni teisiti; seal oli igal õpilasel üks relv ja õpetaja peale selle veel üks ettenäitamiseks; õpetaja näitas ette ja õpilased tegid iga liigutuse järgi ja väljaõpe teostus minimaalse ajakuluga. Enese kogemuste järgi leian, et see on paremaid väljaõpetamise viise.

Õppekavade koostamine ja selle läbiviimise puudused. Iga õppus ja toiming peab algama ja lõppema täpsalt ettenähtud ajal, mis harjutab ja kasvatab alluvaid kindlale distsipliinile ja on eeskujuks korra armastamisele alluvaile. Õppekavade koostamine peab jääma kompaniülema hooleks, kes õppekava koostamiseks kogub kokku oma kaadri ja nendega arutab läbi nädala jooksul läbivõetud ained ja vastavalt saadud andmetele õppekavas suurendab nende tundide arvu, millised osutusid nädala jooksul nõrgaks. Õppekavas peab olema märgitud ka kindel õppeaine läbivõtmise ulatus. Sääraselt kokku seatud ja pataljoniülema poolt kinnitatud õppekavast kõrvalekaldumisi mitte lubada. Õppekava muutmisi tehku ainult pataljoniülem, kes avaldab ka ühtlasi muutmise motiivid. Muutmise teadaanne peaks olema pandud välja kompani ruumi õppekava juure. Õppekava on ka juhi käsk ja seda ei tohitaks nii tihti muuta.

Eeltoodud mõtted ei ole uued ja neid on küllalt käsitletud omavahel allohvitserid ja ohvitserid. Kui neid mõtteid vähe kaaluda ja ajakohaselt ümber korraldada, saaksime ehk säärase korra, kus saavutaksime palju

suurema edu väljaõppe alal minimaalse ajakulu ja kaadri juures. Tuleks luua olukord, kus iga juht on õigustatult vastutav oma kohuste ja väljaõppe eest. Kaoks nii paljugi, mis nüüd on võõras ja iga juht püüaks anda

veel paremat, ohverdades selleks kogu oma jõu.

Oleks soovitatav, et käesolev kirjutis leiaks heatahtlikku otsekohest arvustust ja selgitust vastavate isikute poolt. K. J.

Saaremaa sõjaliselt enne ja nüüd.

Kolonelleitnant M. Tuisk.

Suurema saarena Eesti arhipelaagis Riia lahe suus on Saaremaa keskuseks, mille ümber grupeeruvad hulk suuremaid ja vähemaid saari. Saarena ja eraldi asuvana on tema mitmeti mannerlasele huvipakkuv. Tema looduslikud ja elu-olulised omapärad on magneediks, mis meelitavad matkajaid.

Käesolevad read on ühe matka mõjul esile kerkinud, mis teostus seoses tänavuse kaitseliidu manöövriga. Nende eesmärk on manöövri puhul Saaremaal viibinud mannerlaste muljeid ja mälestusi kaunist maast sügavamalt mällu vajutada ja anda tõuget soovitatavatele huviküllastele matkadele sinna. Kirjutises vaadeldakse Saaremaad tema elu-oluga ja tema kaugemat ja lähemat minevikku, milles mitu omapärast ja huvitavat sündmuste gruppi.

*

Saaremaa võistleb Gotlandiga Baltimere kõige suurema saare koha pärast. Tema pindala on 2710 km². Pikkus umbes 100 km ja laius 50 km. Elanikke 57.157. Pealinn Kuresaar 3364 elanikuga. Kallas on väga sik-sakiline, mis nagu ahvatleb elanikke meresõidule ja kalapüügile. Suuremad poolsaared on Sõrve, Undva, Ninase, Pammana ja Kübassaare. Suuremad lahed on Suurkatel, Kihelkonna, Tagalaht, Küdema ja Triigi. Sadamad — Roomassaare, Tori, Jaagurahu, Papisaare, Triigi, Taaliku ja Orisaare. Saared — Abruha ja Vilsandi. Muhumaa, mis eraldatud Väikeseväänaga, kujutab enesest orgaanilist Saaremaa osa. Tema on ühendatud 3,5 km pikuse vallteega, mis on ehitatud umbes 35 a. tagasi ja kannab selleaegse Liivi kubeneri Sinovjevi nime. Valltee ehitamisest saadik on alanud väina ummistumine ja võib arvata, et mõne aja pärast tema täielikult ära kuivab.

Pind on lausikmaa, rohkete liivaluidete, soode ja paeseljandikega. Loode osa ja keskpaika läbib seljandik, mis kannab

nime — põhjaosas Kodara ja lõunas Viidu mäed, kõrgema kohaga kuni 52 m, Tavi kõrtsi juures. Rannal neemed ja pangad, millest kõrgeim ja järsum Mustjala juures (Pank — kuni 22 m). Pind kivirikas ja õhukese mulla korräga pae aluspõhjal. Kliima tunduvalt soojem ja niiskem mandri omast. Taimestik liikidelt mitmekesine; metsas kasvavad tamm, aedades valmiavad greeka päiklid. Ääretuil paestel karjamail aga domineerib kiratsev kadak.

Elanikud on grupeerunud suurte külade kaupa, kõige tihedamini Karu järve ümbruses. Majad väikesed ja hulga kõrvalhoonetega. Enamikus pilliroo- ja õlgkatused. Rehi ja elamu koos. Tänavad ja põllud on piiratud kivi-, puu- ja traataedadega. Domineerivad kiviaiad, mida hoolega korjatakse põldudelt. Pilt sarnleb põhja Harjumaale.

Põldudel lokkavad viljad ja eriti lihav ristikhein. Silma torkavad ääretud rukkipõllud, kuna teiste viljade all on ainult väikesed aiakesed. Külade sees rohkesti poolevakamaa suuruseid heinakopleid, mis väetatud ja annavad rikkalikku saaki. Saarlane armastab enda põldu — kesad kõik väga hoolega haritud, sügisel ümberküntud ja kevadel enne sõnniku vedu hoolega äestatud. Hoogsasti hävitatakse kive ja vare-sid põldudelt. Heinamaal lokkav rohi. Karjamaad aga paljad nõmmed või sood. Need on enamikus külale ühised. Silma torkavad suured lamba- ja hobusekarjad. Loomad väikesed — puht Saaremaa tõugu. Teed on heas korras. Randades igalpool seismas purjekad ja paadid. Saaremaa rahvariided on peaaegu kadunud. Põldudel töötamas enamikus naised. Küntakse sageli Saaremaa omapärase harkadruga, kuna kivine põld tihti ei luba tarvitada suurt sahka.

Maalinnade tiheduselt on Saaremaa esimesel kohal. Kindlaks on tehtud 11 ja oletatavaid 2. Maanina linnad puuduvad. Maalinnad on olnud: Kaarmal, Karjas

(Pamma metsas Kooljamäed), Kihelkonnal, Pidulas, Kärlas (Lihulinna), Pöidel (Kuhutsi külas), Valjalas ja Muhusaarel (Linnuse). Linnamäed on: Mustjalas (Võhma külas), Päädlas, Neemis, Ihometsas ja Maasis.

Kiviaja leidudelt järgneb Saaremaa Pärnu jõekonnale, mis on rikkaim Eestis. Vanema rauaaja leidused on vähe. Noorema rauaaja leidudelt on tema rikkaim.

On mitu vana kirikut, nagu Karja, mis on ehitatud 1250. a. paiku. On tornita, mille purustanud Suur Tõll kiviga kadestusest oma poja vastu, kes ehitanud kiriku. Teise versiooni järele on torn purustatud merelt lastud suurtüki kuuliga.

Ainukesena Eestis on korras püsinud Kuresaare piiskopiloss. Venelaste Põhja-sõjaaegsed purustused on parandatud. Lossis asetseb Saaremaa rikkalik muuseum, vappide ja maalide kogud. Vallikraavi kaevatakse lahti kaevata.

Saarlased on looduse armastajad — Kuresaare vallikraavis ja parki ulatuvates lahe soppides pesitsevad neil metspardid, keda jalutajad toidavad leivaga.

Loodusliselt ja muinasajalooliselt on Saaremaal matkajale väga palju huvitavat ja vaatamisväärtust, mida saarlased suure külalislahkusega on alati valmis näitama ja seletama.

*

Saaremaa ajaloos on palju mandrist erinevaid jooni ja momente, mis tingitud tema asendist ja ka rahva iseloomust ja seda alates kõige vanema ajaga. Saarlased ise oma laevastikuga on kardetavaiks külalisiks Rootsi, Taani ja mandri rannikul. Saaremaale võidakse tungida ainult talvel üle jää. Vaenuavaldused merelt on väga harvad ja lõpevad enamasti ebaõnnestumisega. Mandri eestlaste võitlustest sakslaste, lätlaste ja liivlastega jäävad saarlased tükiks ajaks kõrvale. Ja viimakski ulatuvad võitlused sinna ainult lõppvõitlustena Eesti iseseisvuse eest ning on vähem verised. Ei ole mahti ega ka julgust saarlaste puudutamiseks. Kuid Saaremaa on ristiussukuluutajaile pinnaks silmis, kui kogu Eesti rahva sagedaste vastuhakkamiste puhkemise algallikas ja tema vastu kannavad nii mitmedki naabrid, ka eestlased, kättemaksu viha.

1202. a. Taani troonile astunud Valdemar II Võitja otsustab Lundi peapiiskopi heakskiidul vallutada Saaremaa, kes Taanile sünnitanud rohkesti kannatusi, asudes tema kaubateedel idasse. Saarlaste retk Listerisse (Rootsi poolsaare lõuna ninas) annab põhjuse kuulutada tema vastu risti-

sõda. 1206. a. maanduvad taanlased ja chitavad kindluse. Kuid Valdemari lahkudes sügisel Saksamaale, põgeneb ka kindluse garnison.

Eestlaste vasturünnakust Viljandi piiramise kättemaksuks Liivimaale 1211. a. võtab osa saarlaste laevastik, tungides Koivat mööda kuni Toreidani. Samal aastal tungiti veel teine kord koos mandri eestlastega kuni Toreidani, et sundida liivlaste vanemat Kaupot loobuma liidust piiskopiga. See retk luhtus ja saarlased kaotasid kogu oma laevastiku.

1215. a. käärimisega seoses oleval vasturünnakul Liivimaale oli saarlastel ülesandeks rünnata oma laevastikuga Riijat. Nii nüüd kui ka enne ja pärast on olnud saarlaste ülesandeks sulgeda Väina suudme. Kohalejõudnud ristisõitjate suurte kogude abil, mille vastu saarlased oma väikeste paatidega osutusid võimetuiks, löödi nad põgenema. Retk luhtus.

Peale Sakala ja Ugandi rahunemist 1215. a. suvel katsuvad ristisõitjad õnne laevastikuga dessanti maale saata Pammana poolsaarel. See luhtub. Selgub veel kord, et Saaremaad saab vallutada ainult talvel üle jää. Säärane retk võetakse ette pärast Soontagana vallutamist 1216. a. pärast jõulu. See õnnestub. Pöördutakse tagasi suure saagiga. Kuid tagasitulek kujunes paaniliseks põgenemiseks tagaajamise karusel saarlaste poolt.

Pärast Paala lahingut, 21. septembril 1217. a., mis otsustas mandri eestlaste saatuse, asuvad riialased Saaremaa ründamise ettevalmistamisele. Kuid see ei teostu. Selle asemel käivad saarlased ise Lätimaal rüüsteretkeil.

1219. a. sügisel seisavad saarlased küsimuse eel — kas minna retkele Taani linna Revele (Tallinn) vastu või hirmutada järvalasi, kes muutunud sakslaste abilis-teks. Liisk langeb viimastele. Saarlased riisuvad ja kogunevad lõpuks Kareda külla. Kuid 1220. aasta alul satuvad neile peale riialaste röövväed, mis koosnesid sakslastest, liivlastest, lätlastest, sakalastest, ugandlastest ja järvalastest. Riialased jäid lahinguvälja peremeesteks.

1222. a. maandub Valdemar Triigi lahes ja asub seal kivilinnust ehitama. Kui aga Taani seisukord sügisel sunnib Valdemari lahkuma, puhkeb Saaremaal vastuhakkamine, linnus lammutatakse ja garnison põgeneb laevadel Tallinna, jättes saarlastele pantvange. See on kogu mandri eestlastele vastuhakkamise märguandeks. 1224. aastaks vallutatakse mander uuesti; vabaks

jääb ainult Saaremaa, keda nii sakslased kui ka taanlased nähtavasti kardavad. Et seda vastuhakkamisele õhutavat pesa likvideerida, ühinevad viimaks sakslased ja taanlased. Kestvate ettevalmistuste ja olukorra kindlustamise järele mandril jõutakse 1227. a. jaanuaris niikaugele, et dessantvägi, 20.000 meest, mis koosnes ristisõitjast, sakslasist, riialasist, ordurüütlast, liivlasist, lätlastist ja mandri eestlasist, Pärnu jõe suust algas üle jää sõjasõitu Saaremaale. 9. päeval jõuti Muhu linnuse alla. Kuus päeva kestab visa võitlus. Kergemini langeb Valjala linnus. Selle langelemisega oli ka kogu Saaremaa vallutatud. Saksa võim seal on aga väga tagasihoidlik. Saarlased säilitavad endiselt teatava määranu iseseisvuse. Nad sünnitavad endiselt vallutajaile peavalu. Sellest tingitult otsustatakse Saaremaa ära jaotada, mis toimub 1234. a. piiskopi, ordu ja Riia linna vahel.

Stenby (Seeland) kokkuleppe põhjal 1238. a. moodustub ühine Lääne-Saare piiskopkond.

1254. a. loovutas piiskop ordule Muhu- ja Kihelkonna ning Põide kihelkonnad.

27. augustil 1255. a. sõlmitakse piiskopi ja Saaremaa vanemate vahel uus leping. Saarlased säilitavad endiselt mitmesuguseid vabadusi ja omavalitsuse.

1261. a. ühelajal kurelaste, leedulaste ja semgallidega tõstavad ka saarlased mässu. Kuid alistuvad peagi pärast Kaarma lahingut, kus nende vastu tulid piiskopi, ordu ja Taani väed ning lätlased, liivlased ja mandri eestlased.

1343. a. Jüriöö mässulaine haarab ka saarlasi ja kujuneb vastuhakkamiseks Jaagupipäeval. Otsustav lahing oli Põides. Kõik sakslased tapeti. Saarlaste iseseisvus kestis kuni veebruarini 1344. a., kus ordumeister Preisist tulnud abiväega saarlased võidab Pamma metsas Karja maalinna läheduses. Järsk sula ja mandri sündmused sunnivad võitjaid kohe Saaremaalt lahkuma (vene allikad kõnelevad isegi ordulaste lüüasaamisest). Samal aastal mõni aeg hiljem rahustab ordumeister eestlaste, lätlaste, liivlaste, semgalide, kurelaste, Tartu ja Riia piiskopkonna ning Taani sõdurite abil Saaremaa lõpulikult. See on ka nüüd viimaseks vaatuseks seekordsest eestlaste vabadusevõitlusest.

Aastate kestel mandril lavastunud võitlustest venelaste ja poolakatega jääb Saaremaa puutumata.

1559. a. läheb Saaremaa ostuteel Taani kuninga pojale Magnusele. Taanlastel tuli

korduvalt võidelda venelaste ja eriti rootslastega, kes tungisid Saaremaale.

1645. a. läks Saaremaa Rootsi alla ja 1721. aastal Nystadti lepingu põhjal ühes kogu Baltimaaga Vene alla.

*

Maailmasõja kestel jäi Eesti manner sõjast puutumata ja tema okupeerimine sakslastelt sündis alles 1918. aastal ja ilma vastupanuta venelastelt, seega ilma suuremate lahinguteta. Saaremaal omased sündmused teise käigu.

1. septembriks 1917. a. vallutasid sakslased Riia linna. Riia lahes aga valitses Vene sõjalaevastik, kujundades sakslaste vasakule tiivale alalist hädaohtu ja takistades transporti Riiga. Neil motiividel otsustas Saksa väejuhatuse 19. septembril vallutada Saare- ja Muhumaad ning seega tõrjuda välja Irbeni ja Suur väinadest, Riia- ja Kassare lähedest Vene laevastiku.

Venelaste poolt oli saarte kaitsele pühendatud suur tähelepanu, hinnates neid kui enda parematiiva kaitset ja vastasele võimalikke platsdarme Petrogradi ja Kroonlinna suunas. Siin asus 107. diviis kindral Martõnoffi juhatusel kahe brigaadiga. Sõrve poolsaarel 425. rügement, Kihelkonnal 426. rügement ja Kuresaare varus 427. rügement. Kaasas oli tugev väli-suurtükivägi ja ratsaosad. Peale selle rannakindlused: Undva, Ninase, Pammana ja Tohvri (Hiiumaal) poolsaarte tippudes ä üks 12—15 cm, Sõrve sääres üks 30 cm ja Mäepääl üks 15 cm, Orisaares 15 cm, Muhus Või juures 15 cm, Rässas 25 cm ja Virtsus 12 cm patareid. Sõrve poolsaar, Tagalahe ja Orisaare raioonid kõvasti kindlustatud. Kuresaare, Kihelkonnal ja Läbaras asusid aerodroomid lennukeiga. Aerodroomel ja rannakindlustes õhukaitse patareid. Irbeni ja Soela väinad ning saarte lääne rannikveed mineeritud. Riia- ja Kassare läheduses asus tugev sõjalaevastik.

Venelased arvestasid, et nemad ei jõua kogu saarestikku kaitseta vajaliku jõu üleolekuga ja rajasid kaitse aja võitmisele ning aktiivsusele. Kogu Saaremaale oli rajatud neli kindlustatud joont: 1. Kihelkonna, Pidula, Võhma ja Meiuste, 2. Lümmada, Kärla ja Luulupää, 3. Kuresaare, Kaarma ja Karja ja 4. Püha, Sakla, Laimjala ja Põide. Vaenlase randudes pidi garnison vastu panema kuni toetuse kohale jõudmiseni mandrilt.

Sakslased määrasid operatsiooniks tugeva laevastiku: 10 liinilaeva, 9 ristlejat, 56 miinipaati, 6 allveelaeva, 1 miinilaev,

50 miinide otsijat paati, 41 miini traalerit, 56 allveelaevade otsijat paati, 97 lennukit jne.

Dessantkorpus kindral Katheni juhatusel koosnes: 42. jal. diviis, mis mehistatud elsaslotaringlaste ja reinlastega (65. brigaad — 17., 131. ja 138. rüg.); juure antud olid — 255. res. rüg., 31 kompanit II ratturbrigaadist, 203. rat. kompani, 77. res. rat. kompani, 10. rünnakpataljon, 18. rünnakkompani, 2 eskadroni husaare, 5 raskat patareid, vastav arv kergeid patareisid, 8 merilennukit jne. Kokku — 24.600 meest, 8500 hobust, 40 suurtükki, 220 kuulipildujat ja 80 miinipildujat. Toitu oli kaasas 30 päevaks — umbes 2300 tonni. Kogu dessant mahutati 19 aurikule.

Lähtesadamaks oli Liibavi, 300 km Tagalahest, mis valiti randumise kohaks.

Katteosad jõudsid kohale 12. oktoobri öösel ja luureosad randusid kaitsjatele märkamatuks. Kell 0530 avasid laevad tule ja sundisid rannapatareid vaikima; teised ei avanudki tuld.

Operatsiooni kava kohaselt teostus peadessant Tagalahes, abidessant Poka juures, Kihelkonnal ja Sõrves demonstratsioonid.

Kell 0800 olid eelosad maal, vallutasid rannapatareid, moodustasid platsdarmi dessandi kaitseks ja alustasid liikumist lõuna, kagu ja ida suunas. Kell 1030 oli kaitsjate vastupanu Tagalahes raionis lõplikult murtud. Liikumine jätkus suundades: 131. rügement — Kihelkonna ja Mõnnuste, 255. rügement 5 patareiga — Kärla, nase ja Laadjala, 65. brigaad (17. ja 138. rügement ja 3 patareid) — Sauvere ja Kaarma. Nende gruppide ülesandeks oli vallutada Kuresaar ja Sõrve poolsaar ning siis vastast suruda Muhu saare suunas. IV ja V ratturpataljonid suundusid Leisi peale, et ühinedes Pokas randunud salgaga teotseda Kuresaare poolt taanduva vastase tee äralõikamiseks Muhumaale Orisaare juures.

Kogu operatsiooni ajal vihmane ilm ja porised teed. Suurtükivägi oli veel laevadel, teotseti peamiselt jalaväe löögijõuga.

Kihelkonnal arenes lahing, kuid kell 1520 oli ta vallutatud. Mõnnuste juures sunniti 131. rügement õhtul peatuma. 138. rügement sai Mustjalast edasi alles õhtul.

12. oktoobri õhtuks jõuti joonele — Tavi, Järvemetsa ja Ohtja järved ja Küdema.

Abidessant Pokas teostus kell 0700. Tuhkanas randunud I ratturpataljon suundus Kuresaare peale ja teel nõrku ratsaosi

tagasi tõrjudes jõudis Kaarma mõisa, Kõnnu ja Vardja joonele. Uduveret ei suudetud vallutada. Pammuna juures randunud II ratturpataljon liikus põhjakallast mööda ja jõudis vastupanuta Jaari kiriku, Maasi mõisa ja Tumalani.

Õhtuks võttis abidessant enda alla Saikla, Tumala, Orisaare ja Pöide.

Merel algas võitlus laevastike vahel Kassare lahe pärast, mis aga õhtul katkes tagajärjetult.

13. oktoobril jätkas dessant edasitungimist. 131. rügement sulges Tatrasselja ja Tõhumardi juures Sõrves asuvate vene väeosade taandumise tee. Diviisi peajõud — kolm rügementi võtsid enda alla võitlusega Kärla, Kellamäe ja Meedla raiooni, Väikeväina valltee suus arenes tugev lahing, kus Hiiumaalt tulnud vene väeosad surusid pealetungijaid ja tahtsid vabastada tee Kuresaare. Dessant taandus tagasi Orisaarde. Merel edu ei olnud.

14. oktoobril suruti, laevastiku toetusel, valltee kaitsjad Muhumaale. Pöide raiooni koondunud Kuresaarest taandunud vene väeosad piirati sisse — idas meri, läänes Kareda raba, põhjas Rahula, Saikla, Tumala, Reine ja Metsaarju joonel kaitselasuv saksa põhjapoolne grupp, mis koosnes rattur- ja rünnakpataljonidest ja lõunas Kapri ja Puka juures Kuresaarest kohale jõudnud 255. rügement.

Venelaste meeleheitlikud katsed murda tee läbi vallteele pääsemiseks lõppesid 15. oktoobril kell 1500 nende kapituleerimisega. Samaks ajaks likvideerus ka Sõrve garnison, mis osalt pääses laevadele.

Saksa laevastik tungis 14. oktoobri õhtuks Kassare lahte ja toetas järgmisel päeval otsustavat lahingut mõjuvalt. Peasjalikult takistas tema Muhumaale koondunud suurearvulise vene toetusväe tulekut Saaremaale.

16. oktoober kulus Saaremaa puhastamiseks laialipillatud venelaste salkadest. Kuresaar langes 15. oktoobril ilma vastupanuta — ta oli vastastest maha jäetud.

Otsekohe järgnes Muhumaa vallutamisele. Selleks randus dessant üle Keinaste Koguva juures 17. oktoobri õhtul ja asus pealetungile valltee silla peale. Teine osa tungis üle valltee öösel, olles ainult alul pidurdatud. 18. oktoobril jõuti vastupanuta Muhu küllasse. Väike vastupanu avaldus ainult veel kahelt patareilt Kallaste juures. Enamik garnisoni oli viidud juba mandrile tagasi. Vangi langes siin 1. Eesti rügemendi üks pataljon.

Venelaste Saaremaa kaitse fuhtus pea-

asjalikult sõjaväe lagunemise tõttu revolutsiooni mõjul. Ainult sellega on seletatavad rannapatareide ja kindlustuste garnisonide valveta olek, nõrk tegevus, laevastiku tagasihoidlikkus ja dessandi randumise üle diviisi staabis teate saamine alles 12. oktoobril pärast lõunat.

*

Erilise peatüki Saaremaa värskemast ajaloost kujundab nõndanimetatud Saaremaa mäss 1919. a. alul. See on vahvate saarlaste ajaloos mustemaks ja kurvemaks kohaks.

Sel ajal kui mandril olid Vabadusesõja võitlused jõudnud omas arenemises, pärast rasket ja rõhuvat meie vägede taandumist, pöördepunktist üle (5. jaanuaril), puhkes Saaremaal vastuhakkamine Eesti Vabariigi Valitsusele, mis oli Eesti iseseisvust ähvardavaks hoobiks seljataga.

17. veebruaril olid Kuivastesse koondunud 237 mobiliseeritud saarlast keeldunud mandrile minemast ja kaitsevärke astumast. Nemat relvastusid kohalejäänud Vene sõjaväe ladudest. Selle võimu õlul pani end Saaremaal maksuma kommunistlik element. Terror pääses vallale. Kuulutati välja mobilisatsioon 18—45-a. meestele. Muhi saarel võeti sisse kaitsepositsioonid.

Mässu likvideerimiseks asus 17. veebruaril Tallinnast teele ekspeditsiooni salk „Lembitu“ komanderi mereväe leitnant J. Klaari juhatusel. Salk moodustus meriväelastest ja Kalevi malevlastest, koosnedes 110 madrust, 110 ratsanikust ja 22 kuulipildurist sama arvu kuulipildujatega.

18. veebruaril jõudis salk Haapsallu, kust tema 60 küüthobusel siirdus Muhi saarele. Kuivastes ja Hellamaal olid mässajad vastas ja tuli astuda võitlusesse. Vastupanu oli nõrk. 19. veebruaril jõuti puhastada Muhi saar. 20. veebruaril oli Orisaares veidi tugevam vastupanu. Saadi teateid Kuresaarest, et see on mässajatest ümber piiratud. 21. veebruaril suunduti otsemat teed Kuresaare. Vastupanu avaldati Laimjalas ja Uppas, kus oli vastas kuni 500 mässajat ja Valjalas, kus oli kuni 300 mässajat. Nad sunniti laiali jooksma hulga surnute ja vangilangenute juures. Kell 1500 jõuti Kuresaare. Järgnevatel päevadel võeti ette ekspeditsioone maale, kus ainult Kellamäel avaldati nõrka vastupanu. Märtsi esimesteks päevadeks oli kogu maal kord jalule seatud ja ekspeditsiooni salk lahkus. Mäss ja tema mahasurumine nõudsid hulga inimohvreid.

Mässu põhjusteks olid enamlaste kihu-

tustöö, puudulik informatsioon mandrilt, maaküsimus, okupatsioonigaesed kohalike sakslaste patud ja kohalike ametisikute passiivsus. Kogu see küsimus moodustab endast ühe suure arusaamatuse, mille tõenduseks on muuseumis see asjaolu, et Vabadusesõjas saarlased, kellest suur hulk võitles soomusrongidel, osutusid vaprateks, distsiplineeritud ja kohusetundjais sõduriteks.

*

Värskeim sõjalise iseloomuga sündmus, kaitseliidu suurmanööver, lavastus Saaremaal 17. ja 18. juunil k. a. Sõda algasid läänlased, kes olid endale liitlasiks kaubelnud tallinlasi ja harjulasi üheskoos nende sõjalaevastikuga. Dessant väljus 17. juuni varahommikul Rohuküla sadamast kolmel sõjalaeval ja suundus Kassare lahe ja Soela väina kaudu Saaremaa põhjarannikule. Maandumiskohaks oli valitud Triigi sadam, kus 711 aastat tagasi maandus ka Valdemar II. Saarlastele tuli läänlaste retk ootamatult. Kuid olles alaliselt valvel enda kodumaa eest, märgati vaenuvägede laevastikku juba varakult Kassare lahte suubumisel ja kuulutati alarm. Dessant jõudis keskpäevaks Triiki. Saarlased olid suutnud selleks ajaks välja panna lähemate kihelkondade kaitseliitlastest ainult nõrga kaitse. Sõjalaevastiku võimas tuli surus maha saarlaste püssi-, kuulipildujate- ja suurtükitle ning saatis dessandi paatidel maale Triigi poolsaare tippu ja Mujaste küla juure. Saarlaste meeleheitliku vastupanu tulemusena kandis esimesed maabujad tunduvaid kaotusi, kuid laevastiku tule ja arvulise ülekaaluga lämmatati siiski nende vastupanu. Maabujad võtsid kohe sisse dessandi kaitseks sillapea positsioonid, korraldasid luure ja hakkasid eelosadega saarlasi tagasi tõrjuma. Läänlased valisid enda tegevuse peasuunaks Leisi ja Karja maantee, mis viis otsemat teed Saaremaa südamesse — Kuresaare. Seni kui neid ulatasid toetama laevastiku suurtükid ja saarlased polnud veel suutnud koonduda, oli neil edu ja nad võtsid õhtuks enda alla Karja asunduse. Võidu loorberid, väsimus ja vihm meelitasid neid siin ööbima, olles eriti meelitatud Karja majapidamise kooli mugavusist, selle naisõpetajate ja õpilaste — Saare neitsite külalislahkust eeldades. Saarlastes löid lõkkele esivanemate sõjakus, tublidus, uhkus ja koduarmastus, nad koondusid kiiremini kui oodata võis. Nende vastulöök tabas läänlasi ootamatult. Väga kõva lahing kujunes Karja asunduses. Hulja rünnaku, kus püssi-, kuulipildujate-

ja suurtükiteid ning tääke täiendasid ka kivid, löödi vastane korratult taanduma veel enne keskööd. Saare neitside au oli päästetud. Sellele vihma ja pimeduse seltimine raugetasid esimese tuhina. Öö möödus mõlemal pool ettevalmistuse tähe all. Läänlased, olles üllatatud saarlaste võimsast löögist, otsustasid kuni olukorra selginemiseni ja toetuse kohale jõudmiseni asuda kaitsele Tomba ja Roobaku joonele. Levitati proklamatsioone. Saarlased koondasid jõude, grupeerisid neid ümber ja valmistusid dessandi merre paiskamisele. Diplomaatiliste läbirääkimiste tulemusena õnnestus neil harjulasi enda poole meelitada. 18. juuni kella 0900 paiku alustasid saarlased ühes harjulastega rünnaku, suunates enda pealöögi vastase vasaku tiiva vastu Roobaku ja Mejuste raionis. Samal ajal haaras üks kompani vastase paremat

tiiba. Võimsale saarlaste löögile ei suutnud läänlased ja tallinlased vastu panna ja, arvestades saarlaste löögi kiirust, loobusid nad laevadele põgenemise katsest ja kapituleerusid. Neil õnnestus siiski välja kaubelda ausaid kapituleerumistingimusi, mille põhjal vastaspoolel täielikult leppisid kokku, sõbrunesid ja õnnelikku sõja lõppu ühiselt pidulikult pühitsesid. Läänlased, tallinlased ja harjulased olid Saare maleva külalisteks tema 10. aastapäeval.

Manööver tõestas veel kord vana ajaloolist tõde, et saarlasi on üldse raske võita, eriti suvel. See nõuaks väga suuri jõudusid, nagu seda nägime ka 1227. ja 1334. aastatel. Näis tõenäolisena, et meeste väsides oleksid ka naised, lapsed ja raugad relvad kätte haaranud ja kas ka langenud või võitnud.

„Sõjakäik” Saaremaale.

Sulevisandeid K. L. manöövreilt 17. ja 18. juunil s. a.

Anno domine 1933, juunikuu esimesel poolel oli muidu nii rahulikkude saarlaste keskel ärevus maad võtnud. Üks „suurelt maalt” kodusaarele tagasi jõudnud omamaamees teadis naabritele jutustada, et läänlased ja harjulased olivat Tallinnas pidanud salanõu, kuis jaanikuu sobival päeval võtta ette kallaletungiretk Saaremaale. See sõjasõnum, mis külameeste omavahelises õhtuses sõnade segaminiajamises õueväraval oli kuulujutuna edasi antud, kandus imekiiresti suust suhu ning levines kulutulena üle maa, külast külla, ühest talust teise, kihelkonnast kihelkonda; vallamajades, kirikute juures, linna turul ja teistes rahva kokkutulemises kohtades ta oli esimeseks ning viimaseks kõneaineks; vaieldi, arutleti, kaaluti oma jõude ning tehti mitmesuguseid oletusi vastase võimalike tegevusviiside kohta. Noortes sealjuures üha paisus võitlusihha. Keskealised mehed — perekonnaisad avaldasid kartust, et vaenuvanker pannakse veerema parajasti siis kui on kibe heinategu. Vanad kulupea taadikesed aga kuulasid pealt ja vangutasid uskmatult pead; nelle mälestusid isade ja vanaisade jutustused pikkadel talveõhtutel rasvatahi või peerutule valgusel vapratest esivanematest, kes olnud kartmatud merimehed, valitsenud kõike kodusaares möödaviivaid kaubateid, võttes kaupmeestelt matti oma äranägemise järgi, ja sooritanud huljulgeid sõjalisi retki mere taha, hoides alalises hirmus Baltimere rannikrahvaid. Kunagi polevat tol ajal vaenlase jalg julgenud astuda Saaremaa pinnale, vähemalt mitte suisel ajal. Ainult talveti, kui pakane saarekodut „suurest maast” lahutavaid vetevälju kattis paksu jääkoorikuga, tuli saarlastel mõnikord näha raskemaid päevi: laevad seisid sellel aastajal abitult merekaldal nagu kalad kuival ja

tublid meremehed pidid jalgsi vastu astuma mandrilt üle jää Saarele veerevatele vaenlase massidele, kes tuli tasuma kätte suviste röövkäikude eest ja et omakorda rüüstata maad, kus kuulujuttude järgi pidi olema küllalt, mis võtta saagiks. Saare lumistel väljadel löödi siis vihaseid lahinguid suures ülekaalus oleva vaenlase jõududega, mida elavalt tunnistavad hulk tänapäevani säilinud maalinnade varemeid. Esimese kevadise sula ilma saabudes ruttas vaenlane verepulma lõpetama, et jõuda veel õigel ajal üle väinajää mandrile tagasi ja saarlased olid jälle vabad. Muidugi oli ka juhtumeid, kus vaenlane lahtise merega Saarele kallale kippus; ühte niisugust sõjakäiku — sakslaste maandumist Tagalahes 1917. a. oktoobrikuul — mäletavad isegi noormehed veel selgesti, kuid siin katsusid omavahel jõudu võõrad võimud... Et aga nüüd, kus maa kaitse jälle saarlaste omaks asjaks on saanud, vastane julgeks mere poolt laevadel kallale tungida, seda ei tahtnud uskuda ükski saare mees ega naine, ei noor ega vana. Siiski: „parem karta kui kahetseda,” nagu ütleb üks saarlaste vanasõna, ja maleva juhatus, kel oli aimu Lääne- ja Harjumaa maameeste kavatsusist, võtab tarvitusele kõik ettevaatuse abinõud, kõvendades rannavalvet ja andes eelkordalused maleva kiireks kogumiseks häire korral.

*

„Kus suitsu seal sooja,” pajatab üks teine Saare vanasõna. Et sellel vanarahva tarkuse-teral ka meie päevil veel küllalt kaalu on, selles pidid saarlased varstigi veendumad. Kui 17. juunil umbes üks tund enne keskpäeva rannavalvur Taaliku sadama lähedal asuvalt vaatluspunktilt merd luuras, märkas ta Hiiumaa ja

Muhumaa vahel kahtlast suitsuvinet, mis vähehaaval suurenes ning lähemale nihkus. Mõni aeg hiljem kerkis silmapiirile laevade siluette, millede vilunud meremehe silm kohe ära tundis vaenlase transporte. Selleks määratud signaal antud, kihutas jalgrattureid tuhatnelja lähematesse sidepunktidesse seda tähtsat uudist edasi andma. Postitaludes, -kontorites ja vallamajades pandi helisema telefonikellad ja varstigi oli teada ka kõige kaugemates maanurkades, et vastase jõud on lähenemas. Kui alul oli raske öelda, kuhu hoiab kurssi vaenlase laevastik, siis keskpäevaks oli selge, et ta suundub Triigi alla, kus nähtavasti kavatses dessandi maale saata ja siit otsema teed Saare pealinna poole edasi tungida. Sellepeale saab Leisi kompani käsu valmis olla vaenlase maabumist takistama, ühtlasi kattes maleva kogumist ning sõjajalale seadmist. Keskpäeva päikesekiired kuldavad lainetavaid rukkipooldusi, kadakaseid karjamaid ja mänglevad lainete turjal, mis tasakesi kergest löönatuulest aetud sõuavad kaugemale merele, kus sinetab Hiiumaa rannaviir. Umberringi valitseb vaikus ja pole näha liikumist; ainult Triigi sadamasillal seisab ülemuste grupp, jälgides „väljaspool olukorda“ sündmuste arenemist, ja Orisaare maanteed kaudu kihutab auto pikk ning paks tolmusaba järel Leisi suunas. Selles üldises laupäevases vaikus läheneb vaenlase laevastik rannale ja algab kaldal pommitamist, kuna samal ajal transportidel kunstliku suitsukatte all paadid valmis seatakse ning algab dessandi maalesaatmine. Kaldal ei avaldu ikka veel mingeid elumärke. Ainult siis, kui paadid jõuavad mõjuva püssitule piirkonda, pääseb põrgu valla; saarlaste tabavatest kuulidest langeb (nagu võib arvata) vaenlasi nagu loogu. Ent mis sa võitled rohutirtsude parve vastu! Noti maha nii palju kui jõuad, aga teisi tuleb ikka uuesti peale. Nii ka siin. Varsti läks vastasel korda jalga kindlasti kaldale panna ja Leisi kompani, kelle jõud polnud nimetamisväärki, võrreldes merelt kallaletungivate vaenlase hulkadega, oli sunnitud oma positsioonid käest ära andma ja tagasi tõmbuma Soela—Kuresaare ja Mujaste—Karja maanteid mööda lõuna poole, peatudes igal vastupanuks sobival positsioonil ja saates siit tabavaid kuule vastase ridadesse. Eriti vihaseks kujunes lahing Angla küla juures, kus väike saarlaste grupp osavasti kasutades maastikku oma tabava tulega kauemaks ajaks pani seisma Arumõisa poolt tihedates massides edasitungiva vastase. Mitte vähem huvi pakkus lahingtegevuse jälgimine Karja kiriku juures, kus 2—3 algatusvõimelist saarlast, pidades positsiooni kirikuaias, alatasa vahetasid laskekohti, et seega saavutada paremaid tuletagajärgi ja ühtlasi luua pealetungivale vaenlasele mulje, et temal on siin tegemist vähemalt ühe tubli rühmaga. Saarlastel oli kaval nõu vaenlast kaugemale sisemaale meelitada, et teda siis seda hõlpsamini haarata, ühendus laevastikuga — milline Triigil jäi ootama tegevuse arenemist — läbi lõigata, vaenlase jõud lõplikult sissepirata ja likvideerida. Selle kava kohaselt teotsetes jatkasid saarlased vähehaaval taandumist, peatudes õhtuks Karja as. — Kopli — Linnaka üldjoonel.

Vahepeal oli kaitseliidu juhatus naiskodukaitse energilisel osavõtul end. Karja mõisa

harrastemajas asuvas Saare majapidamiskooli ruumides hoolitsenud mandri pealinnast sõjasündmusi jälgima sõitnud ülemuse heaolu eest. Ruumikal rõdul pakuti kehakinnitust. Pikad söögilaud otse paendusid looka toitude raskuse all, millised oma kvantumilt, mitmekesisuselt, maitset ja ettekandmisviisilt andsid hiilgavat tunnistust nende valmistamisel ja serveerimisel ametis olnud kooli õpilaste — Saare neiuve virkusest ja osavusest kulinaar-alal, eriti aga nende soovist pakkuda külalistele „suurelt maalt“ parimat, mis leidub Saarel. Pärast sööki, heas meeleolus, lahke pererahva — kaitseliitlaste õhutusel sobis vestlus kooli lihtsalt kuid maitsekalt sisustatud ruumides; kindral kõnetas külalisi, leides igaihe tarvis mõne lahke sõna, kuna staabiülem hoolitses selle eest, et kõik asjast huvitatud oleksid lakkamatult sõjasündmuste arenemise kursis. Tutvuneti kooli majapidamisega ja töötubadega, kus kangasjalgedal võis näha mitmesuguse muustrilisi kangaid — kõik õpilaste töö; jalutati õuel, ja maja ees kastani vilus löödi isegi bridž lahti. Lõpuks hilisel õhtutunnil, kui päeva väsimus hakkas ennast tunda andma, juhutati külalised mugavatesse vooditesse. Vaikne jaanikuu öö; taevast kaetud mustade pilvedega; läbi lahtise akna tõmbub tuppa uimastavat sireliõielõhna ja on kuulda kuis üksikuid jämedaid vihmapiisku kukub öövaikus unistava vahtra lehtedele. Tõesti kõigiti kohane olukord unele suikumiseks. Juba sulgevadki silmalaud, kui äkki väljas pääseb lahti püssi ja kuulipilduja pragin. Selgub, et saarlased tungivad asundusele kallale; nähtavasti ei taha nad seda ka sõjaliselt küllalt tähtsat kohta ühes paarikümne Saare kaunitariga pikemaks ajaks „suuremaa“ meeste valdamisele jätta. Vihane võitlus asunduse hoonete vahel, aias, all koplis ja põldudel kestab hommikuni ja rauged ainult päevatõusuks selleks, et pärast mõnetunnilist puhkust uuesti peale hakata.

*

18. juuni. Pilvine ning nukrustav pühapäeva hommik ja öösel sadanud kerge vihm, mis tabas vastaseid nende positsioonidel, näivad olevat mõnevõrra jahutanud sõdivate võitlushimu, kuid mitte kauaks. Juba kella viie paiku Saare malev, kel oli korda läinud öö jooksul koguda omad jõud, algab energilist pealetungi, haartes vastast mõlemalt tiivalt. Kiire löögiga valutatakse Angla küla, see sõjaliselt tähtis punkt Leisi—Kuresaare maanteel ja vastane surutakse tagasi Tomba—Veski raiooni. Otsustavad sündmused arenevad aga Öeste ja Hiievälja külade vahelisel maa-alal, kus saarlased on otsustanud tiivalöögiga vaenlase vastupanu murda ja, liikudes Oitme ning Triigi suunas, tema taandumistee laevadele läbi lõigata. Künkale kogunenud ülemuse, külaliste ja ümbruskonna taludest lahingut pealt vaatama tulnud küllarahva silmade all sooritatakse marulise püssi- ja kuulipildujatule toetusel vihaseid rünnakuid ja vasturünnakuid, kuni lõpuks asja otsustavad kusagil Roobaka pool nähtavale ilmuvad Saare maleva värsked jõud. Uut lööki ei suuda aga „suuremaa“ mehed enam vastu võtta ja asuvad taandumisele. Samas lõpetatakse ülemuse korraldusel „sõjategevus“, mis oli annud palju häid õpiseid edaspidiseks tööks selles suunas.

*

Pärast keskpäeva marsivad sõdivad pooled, seekord juba ühises kolonnis, orkestrihelide saatel Leisi alevikku sisse ja juhitakse postkontori taga asuvale väljakule. Pärast püsside hakitamist algab manöövri arutus lattide külge kinnitatud tehniliselt väga hästi täidetud suuremööduliste skeemide järgi, millede pealkirju võib lugeda mõnesaja meetri kauguselt, ning seega on arusaadavad ka neile malevlastele, kes asuvad kaugemal, tagumistes ridades. Soovitakse üksteisele õnne õppuse hea kordamineku puhul; tuuakse tervitusi teiste riikide kaitseliidu organisatsioonide poolt. Lõpuks endised vastased pakuvad üksteisele sõbralikult lepituskätt seega, et Saare maleva päalik tänab läänlasi ja harjulasi küllatuleku eest, kuigi see sündis nii ebaharilikul viisil, kuna jälle läänlaste ülemus palus lahkesti saarlasi järgmisel aastal külastada „suuremaa” mehi. Selle kutse võtsid saarlased tänuga vastu; on ju neile mandrile viivad teed juba vana iseseisvuseaja esivanemate päevilt küllalt hästi tuntud. Pärast

manöövri arutamise lõppu ühises lõunalaus istudes oli kuulda Saare malevlasi omavahel kõnelevat, et retke mandrile nad võtavad ette ööpimeduse katte all ja kalapaaatidel, mitte aga päsepäeva ajal suurtel laevamürakatel, mis hakkasid juba siis saarlastele silma paistma, kui nad Rohuküla sadamast välja sõitsid.

*

Leisi „sõda” oli kogunenud vaatama hulka rahvast kõikidest Saare nurkadest eesotsas Maa-valitsuse esimehega ja Kuresaare linnasadega. Sündmuse arenemist jälgiti suure huviga, kusjuures kõikide sümpaatiad olid muidugi omaaameeste poolt, mida iseloomustab järgmine kõnelus kuskil külavahel hobuse-vankriga vastu tulnud vanataadiga: „Noh, taat, kas „suuremaamehed” võtavad Saaremaa ära?” — „Äi nämad sellest jagu’p saa, külap meite mehed löövad nad Triigilt merde tagasi,” lausub vana iseteadvalt ja jätkab rahulikult oma teekonda.

Ratsaväe teotsemisest öösi.

Kapten J. V. Till.

I. Öise teotsemise iseäraldusi.

Kuni Maailmasõjani ratsavägi püüdis vältida öist tegevust; kui selline tegevus aga aset leidis, siis vaid erakordsetel juhtumitel. Et ratsaväe tegevus öösi sageli ebaõnnelikuks osutus, siis arvati et see on otstarbetu. Ka kaasajal on ratsaväe eeskirjades sellele küsimusele vähe tähelepanu pööratud. Öise tegevuse eitamine on tingitud neist raskustest, millega ta on seotud. Silmas pidades kaasaja sõja ja lahingu iseloomu, võib selline vaade ainult suhteliselt õigustatud olla. Juba Maailmasõjas ja pärastistest kodusõdades (Poola-Vene kodusõjas) tehnika areng ja üldine operatsioonide käik sunnib ratsaväge ka öösi teotsema. Kreeka-Türgi sõjas 1920.—22. a. on ratsaväe öine kasutamine juba sagedane nähe. Peab oletama, et ka tulevikusõjas ratsaväe kasutamine öösi on sagedane nähe, nagu ümberpaigutusel ja rännakul.

Kui varemalt loeti ratsaväe öiset tegevust tema nõrgaks küljeks ja sellele pöörati vähe tähelepanu, siis kaasajal peab ratsavägi kui iseseisev väeliik olema küllaldaselt ettevalmistatud ka öiseks tegevuseks, sest päevase liikumise suureks takistuseks on vastase massiline lennuvägi.

Öö oma omadusilt ja iseäraldusilt mõjutab mitmekesiselt lahingutegevust; neist omadusist võiks alla kriipsutada pimedust, vaikust ja üldise eluavalduse väljenduse vähenemist.

Öö pikkus ja pimedus on tingitud mitmesugustest asjaoludest, nagu teotsemise raioonist, aastaajast ja ilmastikust, millest ripub ka öise teotsemise taktika. Öö vaikuse mõjutab omapäraselt lahingutegevust: nägemine asendatakse peamiselt kuulmisega ja müra, mis on tingitud väeüksuse teotsemisest, moondamisele pööratakse suurt tähelepanu. Üldiselt on öine teotsemine loomuvastane, kuid teisest küljest öö soodustab pealetungi võimalusi. Öine teotsemine on väsitavam päevasest. Ratsanike närvilikkus ja tundelikkus suurenevad, mis kergesti viivad paanikasse. Vaatluspiirkond lüheneb. Väsinud ratsanikud võivad kergesti tukkuma jääda ja hobuse seljad vigastada mittereeglipärase sõiduga. Öise püssitule tabavus on äärmiselt väike, tulistada saab lähedatele kaugustele ja on võimalik kas kuuvalgel ööl või kunstliku valgustuse juures; öisel tegevusel on otstarbekohane kasutada käsigranaate. Hobune puhkaks öösi meelsamini kui päeval. Hobune omab öösi küll parema instinkti ja nägemise kui inimene, kuid siiski mitte väga kaugel, on närviline ja ehmub kiiremini kui päeval. Suurel määral mõjutavad ka maastiku omadused ratsaväe tegevust öösi. Kõval ja lagedal maastikul on ta soodus, soisel ja tiheda metsaga kaetud pinnal — ebasoodus. Iseäranis ohtlikud on öösi väljad ja aiad, mis piiratud okastraadiga; selle ohu vähendamiseks on otstarbekohane

rtasaväe üksusi varustada traadilõikamise kääridega.

Öösi on orienteerumine, side ja juhtimine raskem kui päeval; juhuse element mängib mõõduandvat osa. Tehniliste ja tulistamise vahendite kasutamine on raskendatud; lahingut peetakse peamiselt terarelvaga. Öine tegevus on nii füüsiliselt kui vaimselt raskem kui päevane. Öine teotsemine on rajatud ootamatusele, ajasäästule, kaotuste vältimisele ja tugevale elavajõu löögile. Et ootamatus öisel tegevusel omab esmajärgu tähtsuse, siis on ta eelistatavam sellele poolele, kes tehniliselt nõrgem, kuid moraalselt tugevam. Ratsaväe rippuvus maastikust suureneb, öised ratsarünnakud, manööverdamine murdmaastikul kiiretel käikudel ja liikumine väljaspool teid on takistatud; ratsavägi ei saa täielikult oma liikuvust ära kasutada ja kestvate ülesannete täitmisel võib sattuda korratusse. Vaatamata loetletud negatiivsetele külgedele, on ratsaväe öisel tegevusel ka oma positiivsed küljed: kaotused on väiksemad, varjumise võimalused suuremad, moraalne mõju vastasele on suurem, lennuväe oht on väike, liikumisi ja ümbergrupeerimisi võib teostada edukalt, öised retked ja partisani tegevus annab sageli suuri tulemusi. Luuretegevus öösi ei tohi

katkeda; vastase ülesotsimine on küll raskem, kuid kontakti pidamine vastasega ja päeval saadud andmete täiendamine jääb tarvilikuks. Kaasaja lahingupidamise viisid ja operatiivne olukord sunnivad lahingut jätkama või alustama ka öösi. Ratsaväele on öösi kaitselahingud eelistatavamad kui pealetungilahingud, välja arvatud retked. Öistel rännakuil ja ümberpaigutustel võivad aset leida ka kohtamislahingud. Üheks tüübiliseks öiseks tegevuseks on vastasest lahtikiskumine pimeduse kattel; samuti on tõenäolik ka vastase jälitamine öösi.

Seega ei ole kahtlust, et tuleviku sõjas ratsaväe öine tegevus on tähtis. Öise tegevuse iseäraldused ja raskused nõuavad aga ratsaväelt tõsist, hoolikat, süstemaatilist tööd ja ettevalmistust. Olukorra õige hindamine, ratsaväe otstarbekohane kasutamine, operatsiooniplaani lihtsus, hoolikas ettevalmistus, praktika öiseks teotsemiseks, ootamatus, saladus ja tugev distsipliin — need on alused, millele rajaneb ratsaväe öise teotsemise edukus.

Vaadelnud üldiselt ratsaväe öise teotsemise iseäraldusi, on tarvilik peatuda ka nende üldiste põhimõtete juures, mida ratsavägi peab silmas pidama öisel rännakul, luurel ja lahingus.

(Järgneb.)

Uusi tendentse N.-Vene inseneriväes.¹⁾

Major J. Tomson.

1. Nõudeid punasele inseneriväele tänapäeval.

Punaväe viimaste aastate edusammud sõjatehnikas (moderniseeritud jalaväerelvad, motomehhaniseeritud väeüksused jne.) on sundinud revideerimisele võtma senise taktika ja operatiivkunsti vorme. Nii on punaväes asunud juba 1932. a. väljamäärustiku, suurtükiväe lahingueeskirja, jalaväe laske-eeskirjade jne. ümbertöötamisele. Ühenduses sama nähtega, s. o. sõjatehnika arenemisega on hakatud esitama suuremaid nõudeid ka inseneriväele. Seni insenerivägi, mis punaväes oma organisatsioonilt ja tehniliselt varustiselt oli jäänud enam-vähem „Peetriaegseks“ (vt. „Sõdur“ 1930 nr. 49), pidi tagama jala-, ratsa- ja suurtükiväe tegevust. Nüüd aga arvavad venelased, et need väeliigid peavad suutma ka ise tagada oma lahingutegevust inseneriväelisel, kuna insenerivägi tagab eeskätt motomehhaniseeritud vägede ja lennuväe lahingutegevust ja teostab töid, mis tagavad nii lahingut kui ka operatsiooni²⁾.

Uued nõuded punasele inseneriväele selguvad ilmekalt 1933. a. peale koostatud töökavade, millistes on pandud eriline rõhk järgmistele aladele:

- tankide lähteasukohtadele jõudmise ja sealt takistamata edasilikumise tagamine vastase kogu lahingukorra ulatuses;
- raskesuurtükiväe edasilikumise tagamine positsioonide vahetamisel;
- tõkete ehitamine liikuva kaitse tingimusteks;
- tankivastaste tõkete ehitamine, eriti löögruppide kaitseks;
- jõgede forsseerimine motomehhaniseeritud osadega;
- kindlustatud positsioonide läbimurdmise taktika ja tehnika ning tegevus vastase kaitseüsteemi sügavuses;
- teede ja sildade kiire ehitamine ja parandamine suurte raskuste veoks;
- kolonniteede ehitamine tankidele läbi looduslike ja kunstlike tõkete;
- maandumisplatside ehitamine lennuväele;

¹⁾ Katkeid minu loengutest praegustel inseneriväe ohvitseride täienduskursustel. J. T.

²⁾ „Kr. Zvezda“ 1933, nr. 3 (juhtkiri) ja 1932, nr. 117.

— lahingutegevuse harjutuste läbivõtmine samas ulatuses, nagu see toimub jala- ja ratsaväes.

Uued ülesanded, eriti aga inseneriväe põhiülesanne — MM väeüksuste läbipääsevuse (tegevusevabaduse) tagamine igas olukorras — nõuavad loomulikult muudatusi tema senises organisatsioonis, tehnilises varustises ja ka relvastises.

Vaatame allpool lühidalt, milliseid muudatusi inseneriväe organisatsioonis ja täiendusi tema tehnilises varustises soovib punaväe sõjakirjandus ja kuivõrra need soovid on teostatavad tänapäeva Venemaal.

2. Kavatsusi organisatsiooni alal.

Punase inseneriväe organisatsioon, mis toodud „Sõduris“ 1930. a. nr. 49, on maksev veel praegugi, kuid lähemal ajal võetakse ta arvata-vasti põhjalikumale revideerimisele. Sellekohaseid ettepanekuid leiame sõjakirjanduses juba 1929. a. alates.

Laskurirügemendi praeguse pionerirühma (4 jagu à 8 meest) asemel tahetakse näha pionerikompanit, sest rühm ei olevat küllaline rügemendi lahingutegevuse tagamiseks nüüdisaja tingimustes. Rügemendi pionerikompanit kujutellakse 5-rühmalisena, milles esineksid teea ja sillarühm, fortif.-ehitusrühm, elektromehaaniline rühm, telegraafi-telefoni rühm ja raadio-tehniline rühm³⁾. Ainult üksikud näivad leppivat pionerirühmaga laskurirügemendis, kuid suurendatud koosseisus: 4 jagu à 10—11 meest, kusjuures kolm jagu tuleb ette valmistada tee-, silla-, jõest ülemineku- ja purustustöödeks, kuna neljas jagu („tehniline jagu“) koondaks endasse kõik tehnilised abinõud (mootorsaad, autod, mootorrattad jne.⁴⁾).

Laskuridiviis vajavat vähemalt kaks pionerikompanit, kusjuures üks neist oleks täielikult motoriseeritud. Kompani organisatsiooni alalt olgu toodud järgmised ettepanekud:

- kompanis 5 rühma, neist pionerirühmasid 3 (à 3 jagu à 10 meest); neljas („tehniline“) rühm koondaks endasse kõik tehnilised abinõud; viies rühm oleks juhatusrühm ja tema koosneks kolmest jaost: luure- ja sidejagu, kuulipildujate-jagu (2 kk) ja majandusjagu⁵⁾;
- kompanis 5 järgmist rühma: teerühm, sillarühm, fortif.-ehitusrühm, miini-purustusrühm ja hüdrotehniline rühm; igas rühmas kolm jagu: luurejagu (1 kk), instruktorite-jagu, millesse koonduksid kvalifitseeritud spetsialistid antud alal, ja tehniline jagu, kuhu oleksid koondatud kõik masinad ja abinõud. Pionerikompileil oleks kaks abi; ühele neist alluksid sidejagu ja rasketuulipilduja-jagu, teisele — majandusjagu ja töökodade-jagu. Kokku oleks seesuguses kompanis 188 meest, 59 hobust, 5 kk ja 1 rk.⁶⁾.

G. Potapov'i arvates⁷⁾ peab nii laskuridiviisis kui ka korpuses olema pioneripataljon, mille koosseisu kuuluvad: pionerikompanid, tehniline kompani (masinate park) üleminekupark („perepravotšnoi park“) ja liikuv töökoda. Inseneriväe varustis praeguse inseneriväe pargi näol (diviisis ja korpuses) tulevat aga eraldada pioneripataljonist ja allutada vahetult väekoondise insenerile. Sellise organisatsiooni juures diviisi ja korpuse pioneripataljoni pionerikompani

eviks vaid kaevuritööriistu vähemateks rutulisteks töödeks, lõhkeaineid ja mootorsaadega häda-vajalisemate tõkete loomiseks; kõik muud abinõud oleksid tehnilises kompanis, milline annab neid pioneridele kasutamiseks tarvidust mööda. Selleks tehniline kompani jaguneb rühmadeks või jagudeks vastavalt erialadele ja abinõudele: metsamaterjali valmistamise rühm, pneumaatiline rühm, sillarühm, teemasinate rühm, forsseerimisrühm jne. Neisse rühmadesse (jagudesse) koondatud motoristid ja mehaanikud masinate teenimiseks ja spetsialistid-instruktorid mehhaniseeritud vahendite kasutamiseks läheksid koos oma masinate ja mehhanismidega pionerikompani ülema käsutusse ja töötaksid koos kompaniga. Niisuguse organisatsiooni juures loodetakse läbi saada vähema arvu masinatega. Pioneripataljoni ülemal tuleb manööverdada olemasolevate masinatega vastavalt tööde käigule; seega pionerikompanite voor ei ole kunagi koor-matud nende masinatega, mida ta käesoleval ajal ei vaja.

Mehhaniseeritud koondise pioneripataljoni koosseisu märgib Potapov pioneritanki-kompanid, motoriseeritud pionerikompanid ja tehnilise kompani. Samuti nähakse ette pionertankid mehhaniseeritud väeosade pioneriüksustes. Näiteks tankirügemendis oleks pionertankide-kompani, tankipataljonis — pionertankide-rühm; peale pionertankide neis üksustes on ette nähtud ka lahingutankid kompüüle ja rühmüüle, samuti tanketid (luureks). Kompani tehnilises rühmas tulevat vedada 2—3 parve tankide üle jõe viimiseks (lootsikutel või pontoonidel).

Mis puutub armee pioneripataljone, siis organisatsioonilt nad oleksid venelaste arvates sarnased väekoondiste pioneripataljonidele. Olemasolevad armee pontoonpataljonid tulevat ümber vormeerida sillapataljonideks, nagu seda tegid prantslased ja poolakad, pannes neile ülekaikude ehitamise mitte ainult raskest üleminekuvarustisest, vaid ka raskete sildade ehitamise puumaterjalist ja samuti kokkupandavate metallsildade kasutamise.

Elektrotehniliste väeosade organisatsiooni skeem on mõeldud järgmisena: igas väekoondise pioneripataljoni tehnilises kompanis peab olema elektrotehniline rühm või jagu ühes kahe liikuva elektrijaamaga, elektrifitseeritud tööriistadega ja ruumide ning tööde valgustamise seadeldistega; armee pioneripataljonides, raudteerügementides ja ehitusväeosades võib elektrijaamade arv olla suurem.

Laskurirügemendi koosseisu Potapov soovib võtta prožektor-elektrotehnilise rühma, milline oleks varustatud jalaväe prožektoritega, abinõude komplektiga KP valgustamiseks ja 3-kilovatilise agregaadiga (akkumulaatorite laadimiseks ja rüg. staabi valgustamiseks).

Diviisi, korpuse ja armee staabi koosseisu peavad olema elektrotehnilised komandod, millele ülesandeks oleks staapide ja KP-de valgustamine.

³⁾ „Kr. Zvezda“ 1932, nr. 141 ja 270; „Voina i Revol.“ 1929, nr. 8.

⁴⁾ „Kr. Zvezda“ 1932, nr. 162.

⁵⁾ „Kr. Zvezda“ 1932, nr. 162.

⁶⁾ „Voina i Revol.“ 1929, nr. 8.

⁷⁾ „Inženernoje vooruženije sovremennõh armii“ (Gos. vojennoje izd. 1933) lhk. 209.

Kohalike elektrijaamade ärakasutamiseks on armee käsutuses üksikud elektrotehnilised kompanid või pataljonid.

Vesivarustise-kompanit kujutleb Potapov oma eelnimetatud raamatus 2—3-rühmalisena, kellest igaüks oleks suuteline teenima 3—4 veegavarustamise punkti; peale selle oleks kompanis autodid veetav veepuhastamisabinoode rühm ühes sanitarlaboratooriumiga ja „mehhaniseerimisrühm“ elektri jaamaga ja kompressoriga — energia andmiseks pumpadele. Kompani peab olema motoriseeritud.

Moondamise ja ühendusteede (raudtee- ja auto-) vägede organisatsiooni pole sõjakirjanduses seni sõelutud, sellepärast on raske öelda, missuguseid muudatusi venelased seal soovivad.

3. Soove inseneriväe tehnilise varustise alal.

Inseneriväe varustise mõttes sai punavägi endiselt armeelt kaunis kehva päranduse. Seda ala pole suutnud ka punavägi ise 15 aasta jooksul tunduvalt edasi viia. Näiteks pioneeride kui inseneriväe tähtsama esindaja kohta kirjutab G. Nevski mõne aasta eest: „Viimase 20 aasta jooksul ei ole pioneeride materjalne baas muutunud; pioneerid on teise järgu jalavägi suure kaevuritööriistaga. Mehhaniseerimisest ainult mõlgutatakse mõtteid“ („Voina i Revol.“ 1929, nr. 8).

Punase inseneriväe „tabelivarustise“ moodustasid seni: kaevuritööriistadest — kantava labidas, sapöörilabidas, kirved, koblad, kangid, pöitlid, traadikäädid ja saed; töökodade tööriistadest — puuseppade ja seppade komplektid, peale selle moondamisvõrgud, okastraad, lõhkeained ja üleminekuabinood — Poljanski ujukad, Jolšini paadid, paadid A-2 ja A-3.⁸⁾

Uut inseneriväe varustist, s. o. mitmesuguseid masinaid ja mehhanisme, mis vastaksid praegusaja taktika ja operatiivkunsti nõuetele, meie selles punaväe „tabelivarustises“ ei näe. Küll aga kuuleme sõjakirjanduses igal sammul nõudmisi nende järele. Kui võtta kokku kõikide nende nõudmistest tuum, mis avaldunud paari viimase aasta jooksul punaväe häälekandjates ja eiraraamatutes, siis näeme, et venelaste arvates on tarvis:

a) Kaitsepositsioonide kindlustamiseks — ader-kaevikucaevaja, ekskavaator, „greider“ ja lindiga transportöör.

Arvatakse, et nende masinate tarvitusele võtmisega muutub ka kaitsepositsiooni konstruktsioon, sest masinaid saab kõige edukamalt kasutada pidevate tranšeide loomiseks; ekskavaatorite (süvendajate) ja spetsiaaltrade abil ehitatud kaitseriba kujutaks endast frontaalsete ja pöiktranšeide võrku, millel ei puudu rida häid külgi (sidepidamise hõlpsus, paremused moondamise seisukohalt ja lõppeks vastase tankide tegevus on raskendatud). Ühenduses kaitsepositsiooni konstruktsiooni muutmiseks muutuks ka kaitsetaktika.

Peale nende masinate olevat labida, puu ja mulla kõrval positsioonide kindlustamiseks vaja kiirestikivinevat betooni ühes betoonitöö masinatega (betoonisegajad, kivipurustajad jne.), lainerauda, pneumaatilisi puure traattökke vaiaaukude puurimiseks ja traktoreid (muuseumi okastraadi harutamiseks traattökke jaoks, vaivatamise mehhaniseerimiseks jne.⁹⁾

Pole huvituseta märkida, et mõne aasta eest loeti N.-Venes ülalmainitud moodsate masinate

(ekskavaatorite jne.) nõudmine „kaugeks unistuseks“ ja punase inseneriväe juhtivaid jõude G. Nevski soovitas piirduda esialgu järgmistele uute abinõude soetamisega fortifikatsioonilisteks töödeks: agregaat ümmarguse saega, mättalõikaja, harilik tiibader, lahtivõetav ramm vaiade tagumiseks, harilik vints ja lihtsad veetõstmise ja veejuhtimise abinõud.¹⁰⁾

b) Teede ehitamiseks ja parandamiseks — mollitaoline kraavikaevaja, ader-kraavikaevaja, ekskavaator, greiderid, teesilendaja, pleener, ripper ja teerull (kõik kas traktori veol või traktorile monteerituna). Märgitagu, et 1929. aastal juleti unistada vaid 3—4 väikesest vagunetist, ½ km kitsarööplisest raudteest, 2—3 hobuveoga labidast ja hobuveoga teerullist igale pioneeriväeüksusele teede ehitamiseks (vt. „Voina i Revol.“ 1929, nr. 8).

d) Veekogude ületamiseks — motoriseeritud soomuspontoone, raskuputatavaid ujukaid, kokkupandavaid paate, ujumisülkondi või kantavaid ujukaid (luurajatel). Praegu RKKa jalaväes tarvitusel olevad Poljanski ujukad kaotavad esimeste püssikuulide pihtamisega oma ujuvuse; teiseks parvede ja sildade valmistamine nende abil võtab kaua aega. Neil põhjustel tahetakse Poljanski ujukad punaväest välja tõrjuda ja asendada uute raskuputatavate ujukatega, mis on täidetud kas spetsiaalmaterjaliga või õlgedega. Võrreldes täispuhutavate ujukatega on nad küll raskemad (50 meetrit silda vajab 4 kahehobuse vankrit; täispuhutavatest ujukatest sama pikkune sild — 3 kahehobuse vankrit), kuid silla või parve kokkupanemine nendest on mitukümmend korda kiirem. Parvedele suurema liikumiskiiruse andmiseks kavatsatakse nad motoriseerida.

Punaväes tarvitusele võtta kavatsitava raskuputatava ujuka kohta leidub 1933. a. ilmunud G. Potapovi raamatus „Nüüdisaja armeede insenerivarustis“ järgmised andmed: pikkus — 3,0 m, laius — 0,5 m, kaal ühes allapandava lauaga 44 kg, ühe ujuka kandejõud — umbes 350 kg. Ujukatele pandav sillakate koosneb üksikutest lülidest, mille pikkus 3,5 m, laius 0,72 m ja kaal 34—35 kg. Ujukate abil võib ehitada sildu jalaväele, parvesid laskurijao ja ka suurtüki üleviimiseks. Pioneerirühm (25 meest) suudab luua 7—10 minuti jooksul 50 m silda, kui ujukad on toodud vankritel kuni 25 sammu kauguseni sillaehitamiseks määratud kohast.

Punaväes varustusel olevad täispuhutavad kummipaadid A-3 kavatsatakse ära kasutada muuseumis parvede ehitamiseks kergtankidele ja autodele, kusjuures need parved liiguksid alati kaasas väeosadega; selleks tulevat paadi A-3 ülemine osa ümber konstrueerida. Parv kolmest A-3 tüüpi kummipaadist võimaldab üle vedada kuni 8-tonniseid tanke ja autosid.

Pontoonsildu tahetakse näha kahesugustena: laskuridiviisides — kuni 7—9 tonniste raskustele ja korpuses (armees) — 20—25 tonniste raskustele. Samadest moderniseeritud pontoonidest võib koostada parved: diviisis — kuni 10—12 tonniste, korpuses kuni 40—50 tonniste

⁸⁾ Üksikasjalisemalt — vt. G. Potapov „Bojevoje ispolzovanie inženernõh veisk“ (1928), lhk. 51.

⁹⁾ „Tehnika i voozuženie“ 1933, nr. 2, lhk. 35.
¹⁰⁾ „Voina i Revol.“ 1929, nr. 8.

raskuste ülevendamiseks. Nii diviisi kui ka korpuse sillaehituse vahendid peavad olema maad mööda liikumiseks motoriseeritud. Mehhaniseeritud koondiste jaoks loetakse vajalikuks sillad või halvemal juhtumil parved 20 ton. raskustele armeele ja rindele — ülemjuhataja varu rasked pontoonpargid (korpuste ja motomehhaniseeritud osade varustise kõvendamiseks). Praegu punaväes varustusel olevad mootor- ja aeropontoonid ei vasta enam nõuetele, sest näiteks aeropontoonvarustis võimaldab luua sildu vaid kuni 7 tonnistele ja parvi kuni 10 tonnistele raskustele (nagu kummipaadid A-2), kuid nõuavad hiigelvoori (200 m silla veoks on vaja 700 hobust). Mootorpontoonvarustis, kuigi võimaldab sildade ja parvede ehitamist kuni 20 tonnistele raskustele, ei suuda liikuda ühes väeosadega (pontoon kaalub 5,5 tonni!). Sellep. aeropontoone mõeldakse kasutada tulevikus peamiselt kui diviisi pontoonvarustise varu ja mootorpontoone — jõgede forsseerimiseks tagalas; veekogude forsseerimiseks rindel kavatakse tarvitusele võtta uus moderniseeritud pontoonvarustis P.-Am. Ühendriikide ja Inglise sõjaväe pontoonvarustise eeskujul. Venelaste arvates peavad üleminekuabinõud nüüdisaja tingimustes olema varustatud mootoriga; ka osutuvat tarvilikuks nende bugseerimiseks, samuti jõe luureks spetsiaalsed kaaterid (bugseeripaadid).

Mis puutub ratsaväesse, siis hobuste ülejutamisel jääksid ka edaspidi tarvitusele Jolšini purjeriided kotid; kaarikute üleviimiseks mõeldakse kasutada endiselt täispuhutavaid ujukaid. Täienduseks senisele varustisele vajavad ratsarügement kokkupandavaid paate luurajatele; ratsadiviis vajavad samasugust pontoonparki, nagu laskuridiviis, ent see park peab olema tingimata autodel.

e) Alaliste sildade ehitamiseks ja parandamiseks — mootorsaed, lausaed, pneumaatilised puurimismasinad, haamid, rammid jne. ühes pneumaatiliste kompressoritega, kranad (traktoritel või autodel), koostõetavad raudsillad (tüüp pole venelastel veel seni välja kujunenud) ja tuukrivarustis.

g) Mehhaniseeritud väeüksuste saatmiseks — pionertank, mis kujutab endast „töö, liikumise ja soomuse ühendit“, nagu kirjutab G. Potapov „Krasnaja Zvezda's“ 1932, nr. 117, ja autotranspordil veetavad spetsiaalmaterjalid (kokkupandavad sillad, üleminekuabinõud, materjalid mitmesugusteks inseneriväe töödeks). Praegu venelastel pionertanke ei näi olevat, kuid teda kujutellakse ilma tormita keskmise või kerge lahingutankina, mis enesekaitseks on varustatud kergetuulipildujaga. Tema ülesandeks oleks lahingutankide liikumist pidurdavate takistuste kõrvaldamine lahinguväljal (sildade ehitamine üle kaevikute, kaevikute täitmine mullaga, tankivastaste miinide kõrvaldamine jne.).

h) Tõkete loomiseks ja purustustöödeks — viivitusega ja kaugeltjuhitavad miinid, tankivastased miinid, mida võib asetada kohale tankilt-tõkkeloojalt, kantavad tankivastased traattõkkes, mis takistaksid tankilülükete käiku, purustusmasinad, muuseas ka taskuskantavad (ühedussandist osavõtjate ja jalaväe tarvitav); pneumaatilised tööriistad (puurid, kangid jne.), mootorsaed, mullatöömasinad (maastiku ülejutamiseks).

i) Moondamistödeks — pneumaatilised värvipildujad („kraskomjotõ“), elektri-

line aparaatuur näiliste valgusobjektide moodustamiseks ja suitsutekitamise aparaadid. Punaväes praegu tarvitusel olevad moondamisvahendid (vt. „Vremenoje nastavl. po voiskovoi maskirovke RKKA“) on kohaldatud relva, võitleja ja masina moondamiseks; moondamisvahendite edaspidine arenemine peab venelaste arvates andma viisid ja abinõud suurte maa-alade kiireks moondamiseks, samuti motomehhaniseeritud väeüksuste liikumise moondamiseks. Praegu seisab motomehhaniseeritud osade moondamine nende katmises võrkudega (peatustel) ja suitsuga (lahingus).

j) Väeosade varustamiseks vee- ja mehaanilised veetõstjad („Vodopodjomniki“), mootorpumbad, moderniseeritud maapuurid, autotsisternid, kantavad ja veetavad filtrid ja autodel liikuvad veepuhastamisseadeldised (vee puhastamiseks mürkainetest ja bakteria-test).

k) Inseneriväe tööde „elektrofiteerimiseks“, ruumide valgustamiseks ja elektriseeritud tõkete loomiseks — autodel või traktori veoga elektrijaamad ja agregaadid, liikuvad transformatori alajaamad (kohalike stationsaarsete elektrijaamade energia ärakasutamiseks), masinad ajutiste elektriliinide kiireks ehitamiseks ja purustatud alaliste liinide parandamiseks, „avariijaamad“ raudteevagunites (kohalike elektrijaamade ajutiseks asendamiseks, kui nad on vastase poolt rikutud) ja laadimisjaamad (juh-tiva koosseisu elektrilampide laadimiseks).

4. Sõna lõpetamiseks.

Punases inseneriväes ilmneb sama nähe, mis L.-Euroopa sõjavägedes: on seatud lähema tuleviku ideaaliks tööprotsessi mehhaniseerimine ja liikumise motoriseerimine. Mõlemad asjaolud on tingitud paratamatusest „võidelda aja eest“, s.o. inseneriväe osad peavad suutma jõuda kiiresti oma tööobjekti juure (motoriseerimine), ja sama kiiresti oma töö lõpetama (töö mehhaniseerimine), eeskätt kõrvaldama takistused teedelt, ehitama sillad jne.; vastasel korral ei saa praegusaaja kiirestiliikuvad väeüksused ära kasutada oma põhiomadust — liikumiskiirust.

Nii punase inseneriväe motoriseerimise kui ka tema tööde mehhaniseerimise baasiks on eeskätt N.-Vene raske tööstus väiksemate masinate (kompressorid, tööriistad), mootorite, autode ja traktorite valmistamise alal, siis elektritööstus, metsatööstus oma masinatega metsamaterjalide ümbertöötamiseks ja kergetööstus (kummi valmistamise alal jne.). On selge ka, et inseneriväele vajalike masinate ja mehhanismide massiline kasutamisele võtmine sõja ajal on võimalik vaid siis, kui samad tüübid (mudelid) leiavad laialist kasutamist rahuajal rahvamajanduses; sinna poole, s.o. ülalnimetatud masinate produtseerimisele ja nende levitamisele rahvamajanduses (kolhoosides ja sovhoosides) tüüritaksegi N.-Venes. Näiteks kompartei XVII kongressil nõuti rõhuga „töö täielikku mehhaniseerimist“ ja juhiti kõikide parteiorganisatsioonide tähelepanu „vajadusele rutuliselt mehhaniseerida raskemad tööd“ ettevõtetes jne. Selleks vajalikke masinaid ja mehhanisme on hakatud valmistama SSSR'is juba esimese viis-aastaku ajal. Rääkimata autodest ja traktoritest, mille hulgalisest produtseerimisest SSSR'is

meil küllalt on kirjutatud, märgime siin, et sõjakirjanduse andmeil N.-Venes valmistatakse praegu rahvamajanduse tarvis peaaegu kõiki p. 3 loendatud masinaid ja mehhanisme, nagu ekskavaatoreid (süvendajaid), atru-kraavikaevajaid, teesilendajaid, teerulle, pleenerid, rippeid, lausaage (näit. „Tjumeni“ tehase oma või SSSR'is 1932. a. välja lastud „Esterer“), pneumaatilisi puurimismasinaid (Leningradi tehase „Pneumaatika“ produktsioon), traktoritele „Internatsionaal STZ“ ja „Kommunaar“ monteeritud tõstekranasid, hüdrotehnilisi abinõusid, lainerauda jne.

Mis sellest moodsast tehnikast omab praegu RKKKA insenerivägi?

Juba märkisime, et RKKKA praegune „tabelivarustus“ ei sisalda neid masinaid ja mehhanisme, ent kui uskuda „Tehnika i Voozuženie“ 1933, nr. 2 toodud ülevaadet inseneriväe kohta punaväe 15. aastapäevaks (23. veebr. s. a.), siis „punavägi omab kõik talle vajalikud nüüdisaja insenerivarustise mudelid tööstuses ja osalt käsitamisel sõjakoolides ja väeosades ja peasi — omab kõik eeldused nende abinõude edaspidiseks kasvamiseks ja arenemiseks koos Nõukogude Liidu rahvamajanduse tootmisvõimsuse kasvamisega“ (minu harvendus J. T.). Pisu lähemalt seletatakse seda küsinnust, millised moodsad inseneriväe vahendid on jõudnud või jõudmas väeosadesse, samas ülevaates teisel ja ka G. Potapov'i raamatus „Nüüdisaja armeede insenerivarustus“ (1933) üksikute vahemärkustena. Nendest katkendilistest andmetest selgub, et:

- kergtankide üle veekogude viimiseks alles projekteeritakse kokkupandavaid vineerpaate, et nendega asendada täispuhutavaid kummipaate;
- masinaehituse arenemine esimese viisaas-

taku jooksul ja kavatsused sel alal teisel viisaastakul „viivad RKKKA inseneriväe ajajärku, mil ta hakkab saama tee-ehituse masinaid, kompressoreid, elektriijaamu, lauatahaseid, mootorsaage ja mitmesuguseid mehhaniseeritud ja elektrifitseeritud tööriistu“ (minu harvendus, J. T.); järelikult neid masinaid punavägi praegu veel ei oma;

- punavägi omab juba praegu tarvilised vahendid tõkete kiireks loomiseks purustusteel ja on „välja töötanud masinaid kõikide tööde mehhaniseerimiseks kaitsepõlvitise inseneriväelise seadeldamise ja tankivastase kaitse loomise alal“;
- punavägi omab praegu „terve assortimendi hüdrotehnilisi vahendeid nende hulgast, mis tarvitusel kodanlikes ülesehitustöös, ja väiksed veepuhastamise seadeldised“;
- staapide valgustamiseks ja akkumulaatorite laadimiseks punaväes on olemas liikuvad elektriijaamad 1½-tonnistel autodel (ühes agregaadiga ja aparatuuriga valgustamiseks ja akkumulaatorite laadimiseks); jaama teenistuses on 7 meest, kes võivad jaama paigale panna, ehitada teivasliini ja üles seada 75 lampi 4—5 tunni jooksul.

Ettepanekud RKKKA inseneriväe uue organisatsiooni alal lähtuvad, nagu nägime, pea kõik moodsate masinate ja mehhanismide piiratud arvust (nende koondamine erikompanisse, rühma või jakku ja manööverdamine selle üksuse abinõudega kogu väeüksuse huvides). Väljaõppelt ja relvastiselt peab insenerivägi venelaste arvates olema suuteline kaitsma ise oma tööobjekte ja tarvekorral osa võtma põhiväelike lahingust tule ja lõõgiga.

Sõjaväe Majandusühisuse tegevusest.

Majandusühisuse üldkoosolekuil seni on ilmnunud korduvaid etteheiteid juhatusele selles mõttes, et ühisus pole küllalt huvi tundnud või suutnud vajalikke tulemusi saavutada kaitseväelaste kutse erinõuete rahuldamisel. Eriti üleskrüvitud olid meeled viimasel ajal. Ohvitseride kogud koguni asusid enda algatusel korraldama ohvitserkonna oste. Rahulolematuse kogunenud kõrgepinge plahvatas viimasel üldkoosolekul. Juhatusele tehti kibedaid etteheiteid. Tema koosseisu värskendati. Seati üles uusi põhipanevaid sihtjoone ühisuse tegevuseks.

Vaadeldes ühisust ärilisest küljest peab konstateerima, et tema on hästi töötanud. Hoolimata kapitali nappusest ja rasketest aegadest, on tema arenemine olnud loomulik ja järjekindel, tema tegevus tulukas. Ühest kauplusest on tema arenenud peakaupluseks kolme osakonnaga ja harukauplustega Tartus, Võrus, Pärnus, Rakveres ja Koplis.

Vabadusesõjaaegsetest sõdurite poodidest ülejäänud vananenud kaupade näol saadud 40.000 kr. laenust on tema tasunud 26.000 kr. ja kogunud omakapitali 35.000 kr.

Ühisuse nõrkus seisab tema oma kapitali vähesuses. See on sundinud teda olema väga ettevaatlik osakondade avamisel ja kaupade mitmekesisuse väljaarendamisel tarvitajaskonna maksimaal huvides. Eriti aga on sellest rippuv olnud peakaupluse asukohta määramine. Tema on olnud sunnitud leppima korteriga odava üüriga Kaitseministeeriumi majas, missugused ruumid ei võimalda paisumist, takistavad praegustki tegevust ja peasi — kauplus asub väga kõrvalisel kohal, mis kahtlemata takistab võimalikku ostjaskonna kasvamist ning piirab ka enda liikmete kaupluse kasutamise võimalusi. Uute ruumide võtmine on seotud suure riisikoga, mida pole juletud seni teha.

Praegusel juhatusel lasuvad südamele

kolm suurt muret: kapitali suurendamine, uute ruumide leidmine peakauplusele ja äri- töstmise astmeni, mis võimaldaks kõigi kaitseväelaste huvide rahuldamist.

Kapitali suurendamiseks, mis on kardi- naal-küsimus ühisuse väljaarendamisel, on juhatus astunud samme odavaprotsendilise laenu hankimiseks Kaitseministeeriumi laenu kapitalist. Nimetatud kapital on asutatud Kaitseministeeriumi juure nende ettevõtete ja organisatsioonide subsideerimiseks, mis tege- levad kaitseväelaste majandusliku olukorra korraldamisel. Tema raha seisab seni kasu- tamata, olles antud väga odavate protsentidega hoiule panka. Majandusühisus on sun- nitud enda äri operatsioonideks laene tegema pankades ja võlgnema ostude eest teistele äridele, makstes selle eest praegunõutavaid maksimaalseid protsente. Ühisus, võlgnedes pankadele ja äridele ja makstes kõrgeid prot- sente, samal ajal on sunnitud umbes sama summa ulatuses sallima võlgu-ostmisi kaitse- väelaste kogude ja üksikute kaitseväelaste poolt ilma protsendita. Seega on ühisus enda otsese kaitseväelaste huvilise ärilise tegevuse kõrval kujunenud ühtlasi kaitsevälasi ja nende ettevõtteid protsendita laenudega subsiteerijaks. Need asjaolud õigustasid ühi- suse juhatus pöörama palvega Kaitseministri poole võimaldada temale laenu Kaitseminis- teeriumi laenu kapitalist. Palvet on toetanud enda algatusel ka Vabariigi Ohvitseride Kesk- kogu. Laenu määramine oleneb Kaitsemi- nistrist, kapitali juhatusest ja Sõjanõukogust. Kapitali juhatuses on kindral Tõrvand (esi- mees), admiral Salza ja kolonel Traksmann. Laenu saamine palutud summa ulatuses näib olevat karanteeritud, arvestades praeguse Kaitseministri, kapitali juhatuse ja Sõjanõu- kogu heatahtlikku suhtumist kaitseväelaste majanduslike huvide, mis on olenevalt üldi- sest majanduslikust depressioonist muutunud väga aktuaalseiks, paremaks korraldamiseks.

Teine samm kapitali suurendamiseks, mis on astutud samaaegselt, on liikmete arvu suu- rendamine. See samm on vähem efektiivne, olenevalt osamaksu väiksusest. On sihiks seatud kõik tegeväe ohvitserid ja allohvitsei- rid ning nende kogud ühisuse liikmeiks koguda. Põhikirja muutmise teel võimal- dada ka tagavaraväe ohvitseridel ühisuse liik- meiks astuda. Liikmete arvu suurendamise eesmärgil on pööratud sellesisulise ringkir- jaga kõigi ohvitseride ja allohvitseride kogu- de poole. Samal ajal on juhatus ühisuse liik- mete hulgast valinud igas ohvitseride ja all- ohvitseride kogus energilisi ühisuse liikmeid, neid paludes ühisuse volinikena võtta liik- mete kogumine enda peale. Neid volinikke

on palutud olla ühtlasi kontakti loojaiks ja alalhoidjaiks ühisuse ja tarvitajaskonna vahel. Nemad kuulaks tarvitajaskonna soo- ve, kas üksikult või aegajalt selleks koosole- kuid kokku kutsudes, ja esitaks need juhata- sele. Juhatus oma korda nende kaudu an- naks informatsiooni tarvitajaskonnale. Juure- tulevatele liikmetele on juhatus otsustanud liikmeraha tasumist võimaldada osade kaupa — kümne kuu jooksul. Põhikirja paranda- misel on kaalumisel liikmete lisa-vastutuse ärajätmine.

Tallinna peakaupluse ruumid on praegu kitsad. Ladud väga halvad. Suuremaid taga- varasid ei ole võimalik mahutada ja värsketa- tena alal hoida. Töökodade avamiseks üldse ruumi pole. Kuid äri vajab laiendamist, töö- kodasid tuleb avada. Need asjaolud on tõst- nud üles imperatiivselt uute ruumide leidmise. Küsimus on raske ja seotud suure riisikoga. Tema lahendamisele julgeb juhatus otsusta- valt asuda alles siis, kui õnnestub kapitali suurendada laenu saamise ja liikmete arvu kasvamisega. Ärile on väga tähtis tema asu- koht. Raske on sobivaid ruume leida ja need maksavad palju. Ruumide leidmine on võetud lähema aja tegevuse kavasse.

Ohvitseride majandusliku omaabi korral- damine, mis on algatatud Keskkogult, on jõudnud mõningates avaldustes juba teosta- tavuse tasemeni. Kuid algusest peale on ka avaldunud sellega seoses olevad raskused. Näib normaalsena, et kaitseväelaste majan- dusliku omaabi korraldamine peaks kuuluma Majandusühisuse kompetentsi. Selles suunas on VOK juhatus viimasel ajal asja ajanud. Tema poolt on tehtud omaabi korraldamine ülesandeks juhatuse liikmetele kolonel H. Bredele ja kolonelleitnant H. Freibergile. Majandusühisus on põhimõttelisel nõusole- ku avaldanud küsimuse korraldamisel vastu tulla. Tema poolt on määratud selle läbi- kaalumiseks ja VOK juhatusega kontakti astumiseks juhatuse liige kolonel G. Viard ja ärijuht G. Sörde. Majandusühisusel on raskused siin. Kõigepealt kapitali vähesus ja ruumide kitsus, mis takistavad ärisse võtta kaupu sellisel valikul nagu see oleks soovi- tav kõigi kaitseväelaste nõuete rahuldami- seks. Kujundades enesest aga jaotuspunkti neile ainetele, mis kaitseväelastel on võima- lik osta engros äridelt soodustatud tingimu- sil, peaks tema enda personaali suurendama. See on kulukas ja ruume juure nõudev. Ühi- sus peaks teatava vahekasu saama. Majan- dusühisus on seni pidanud silmas peajasjal- kult enda liikmete nõudeid ja neile ka teata- vaid soodustusi ostudel võimaldanud. Hina- naalanduse andmine kõigile kaitseväelastele

sunniks vahe tegemisele liikmete, kaitsevæelaste ja juhuslike ostjate vahel. Kolme liiki hinnad. Ei saa nõuda liikmetega ühesuguseid soodustusi kõigile kaitsevæelastele. Küsimuse korraldamine kõiki rahuldavalt on raskeks ülesandeks. Kõige õigem ja lihtsam lahendus oleks, kui kõik kaitsevæelased (ohvitserid ja allohvitserid) astuksid ühisuse liikmeiks, sest iga ühingu ülesanne on ikkagi esmajoonel hoolitseda enda liikmete eest. Nähtavasti selles suunas tulekski Majandusühisusel küsimuse lahendamist otsida. Sellest väljudes peaksid kõik huviosalised enesele

eesmärgiks seadma astuda ühisuse liikmeiks. Pole ju keegi õigustatud moraalselt nõudma soodustusi ja enda heaolu eest hoolitsemist ilma vähemagi ohvri kandmata. Liikmeks olemine on igapäevase end seni ära tasunud dividendi ja ostupreemiade näol.

Majandusliku omaabi korraldamine on kaitsevæelaskonna olukorrast sunnitud põnevamaid päeva- ja sealjuures ka auküsimusi. Majandusühisusel on tahtmine seda korraldada ja selleks ei tohiks meie enda väikest kaasabi keelata.

Ühisuse liige.

Væeosade rinnamärkidest.

Væeosade rinnamärkide asutamine meil algas 1921. aastal. Ajal, mil pandi maksma Væeosade rinnamärkide seadlus (RT 77 — 1932), suuremal jaol væeosadel juba oli olemas rinnamärk. Kõik need rinnamärgid on asutatud kodusel teel maksma pandud põhikirjadega, mis seepärast Væeosade rinnamärkide seadluse põhjal tulevad esitada uuesti kinnitamiseks Kaitseministrile.

Võrreldes nimetatud põhikirju, torkab silma suur mitmekesisus ühe ja sama küsimuse kohta võetud seisukohtades, eriti aga põhiküsimustes — rinnamärgiga saavutada tahetavas eesmärgis ja selle eesmärgi taotlemises.

Peamisteks eesmärkideks væeosade rinnamärgile põhikirjades on nähtud ette: 1) olla ühisesse peresse kuuluvuse sümboliks væeosas teenivatele ja teeninutele; 2) olla lugupidamise avalduseks neile, kellel on teenid väeosas vastu. Viimast eesmärki suuremas jaos põhikirjades ei ole nimetatud küll põhikirja selles osas, mis määrab rinnamärgi asutamise otstarbe, kuid see eesmärk siiski selgesti väljendub põhikirja selles osas, mis käsitleb rinnamärgi kandmise õigust või rinnamärgi annetamist. Ainult üksikud põhikirjad piirduvad esimese eesmärgiga.

Nagu nägime, væeosade rinnamärgi üheks peamiseks eesmärgiks on olla ühisesse peresse kuuluvuse sümboliks væeosas teenivatele ja teeninutele. Sellest võidakse saada aru nii, et kõne all olev pere koosneb väeosas teenivatest ja väeosas teeninutest, et väeosas teenima sattumisega igapäevase iseenesest muutub selle pere liikmeks ning et väeosade rinnamärgi ülesandeks kõigepealt on olla väliseks tunnuseks selle pere liikmetele. Põhikirjadest selgub aga, et sel-

line arusaamine oleks täiesti ebaõige. Ükski põhikirja ei eelda, et see pere on olemas. Pere põhikirjade järgi alles tuleb luua. Ühede põhikirjades pereloomise küsimus on lahendatud väeosas teenivate suhtes, teistes põhikirjades aga pere loomine täies ulatuses on pandud kas väeosade ülemade, rinnamärgikomisjonide või väeosade ohvitseridekogu peale. Pereloomise küsimus väeosas teenivate kaitsevæelaste suhtes eelnimetatud põhikirjades suuremal jaolt on lahendatud nii, et väeosas teenivad kaitsevæelased omandavad väeosade rinnamärgi kandmise õiguse teatud aja väljateenimisega väeosas. Selleks ette nähtud ajannormid on väga mitmesugused, mõnest kuust kuni viie aastani, kusjuures väärib tähelepanu veel see, et suuremas jaos põhikirjades ajateenijatelt nõutav lühem teenistuskestvus kui ohvitseridelt ja üleajateenijatelt. Kõige selle juures jääb täiesti selgusetuks, milleks põhikirjades pereloomise küsimus üldse on võetud üles. Võiks arvata, et peret, millesse kuuluvuse sümboliks on väeosade rinnamärk, tahetakse koostada ainult eriti kvalifitseeritud liikmetest, kuid siis jääb arusaamatuks, kuidas ajateenija võib omandada nõutava kvaliteedi rutem kui elukutseline kaitsevæelane ja mikspärast see pere, mille liikmeskond on mõeldud väga mitmekesine, peaks olema ja mille poolest ta võiks olla kvalifitseeritud väeosade ohvitseridekogust, sest põhikirjade järgi ei anna kogu liikmeks olemine iseenesest ohvitserile veel väeosade rinnamärgipere liikme õigust ja suuremas jaos põhikirjades ohvitserilt nõutav teenistuskestvus on suurem sellest teenistuskestvusest, mis Vabariigi ohvitseridekogude põhikirja järgi ohvitserile annab väeosade ohvitseridekogu liikme

õigused. Näib, et väeosa rinnamärgi tähtsaima eesmärgi taotlemiseks nende põhikirjad on otsinud liigselt keerulisi teid, milles eesmärki ennast ähvardab äraeksimine.

Teenete eest väeosa rinnamärki põhikirjade järgi võib annetada igale kodanikule, ka välismaalastele, ja isegi asutistele. Milles need teened peavad väljenduma ja kuidas neid hinnata, seda ükski põhikiri ei määra. Järelikult need küsimused peab lahendama rinnamärgi annetaja — väeosa ülem, rinnamärgikomisjon või väeosa ohvitseridekogu — oma vaadete ja hinnete kohaselt. Võib oletada, et ka neis vaadetes ja hinnetes võib tekkida sama suur mitmekesisus kui põhikirjade enestes väljendatud seisukohtades. Isikute hulgas, kellele võib annetada väeosa rinnamärki, suuremas jaos põhikirjades on nähtud ette ka kaitseväge kõrgemad juhid. Kui üldse tuleb kahelda, kas on otstarbekohane kasutada väeosa rinnamärki teenetemärgina, siis kaitseväge kõrgematele juhtidele väeosa rinnamärgi kandmise õiguse andmist annetamise teel ei saa vist küll kuidagi pidada otstarbeko-

haseks. Kui on näha ette, et kaitseväge kõrgematel juhtidel on vajalik kanda väeosa rinnamärki mõnesugustel juhtumitel, siis põhikiri peaks nägema ette neile ka sellise õiguse. Annetamine ei ole põhistatav. Kõrgemate kaitseväge juhtide ülesanne on hoolitseda kõikide väeosade eest ühtlaselt, mispärast oletamine, et kõrgemal kaitseväge juhil võiks olla erilisi teeneid väeosa vastu, oleks ebaõiglust eeldav. Teiselt poolt iga kaitsevaelane on kohustatud pidama lugu ja austama täies ulatuses kõiki kaitseväge kõrgemaid juhte, mispärast erilise lugupidamise või austuse avaldamine oleks avaldajale enesele halvaks atestatsiooniks. Võib olla, et tegelikult tõesti on olemas vajadus kaitseväge teenetemärkide järele, kuid isegi niisugusel juhul vajaks veel kaalumist küsimus, kas selleks on võimalik ja otstarbekohane kasutada väeosa rinnamärki.

On raske veenduda väeosa rinnamärgi võimetes täita kõiki põhikirjades temale ette nähtud ülesandeid. Ühe hoobiga mitmet märki tabada tahtmise katsel harilikult on tulemuseks see, et ei tabata ühtki märki.

—st.

Sõjaväelisi teateid välisriigest.

Maailmasõjas langenute sõdurite kalmistu Itaalias.

Kaitseväge kalmistutest omapäraseimaks tuleb kahtlemata lugeda seda, mis asutatud itaallastelt Redipuglias, Garitzia ja Monfalcone vahel. Kalmistu alla võetud maa-ala kujutab endast kõige mõjusamalt tõelist lahinguvälja lugematu arvu sügavate lehitritega lõhkenud suurtükimürskudest ja kokkuvarisenud kaevikutega, millede vahel väänlevad okkstraattõkkete jäänused katkirebitud traadi, murtud või kõverakskoolutatud teivastega. Küngaste otsa ja kalmistu ristirästi läbistavate kiviste jalgradade äärde on laotud ristitaoliselt humnikusse mõlki löödud ja kuulidest läbi puuritud teraskiivreid, vedeleb kuulipildujate ja püsside osi, seisab helgiheitja ilma silmadeta, surmani haavatud suurtükke ilma rästeta, pooleldi maa sisse vajunud automobiil, roostetanud mürske, ümbervisatud väljaköök, purustatud lennuki propellerid j.n.e. Kõige selle kõlbmatuks muutunud sõjavarustuse keskel sügavas maapõues puhkab viimast und umbes 30.000 itaalia sõdurit, kes olid langenud Maailmasõja lahingutes Carso'l ja Isonzo'l, võideldes isamaa eest. Neist paljude nimed on teadmata ja nende hauakividele on raiutud pealkiri: „Siin puhkab tundmatu sõdur“. Epitaafid teistel kalmudel nagu paneksid tuksuma elusädeme selles igavese rahu paigas, mis samal ajal nii piltlikult kõneleb surmapõlgtuse ja eneseohverdamisega siin peetud tormistest võitlustest vastaste vahel... Nii, näiteks, on kirjutatud ühel kalmistule asetatud pärjal: „Märkigu need hõbedased lindid si-

nule teed taevasse“. Teise hauakivi peal seisab: „Tundmatu jalaväelase paljastatud rind on paremaks kilbiks kui kaevikute teras...“ Kolmandal on dialoog, mis elavalt tuletab meelde vanu Sparta aegu: „Vaata minu rinda, isa, ja ütle, kas oled sa rahul?“ — „Just nüüd, Albert, tunnen ma rohkem kui kunagi varem, et olen sinu isa.“ — „Aga mis ütleb minu armas ema, kes on jäänud nüüd täiesti üksinda maailma?“ — „Sinu teine ema, Itaalia, saab teda trööstima, et ta meid on kaotanud!“ Itaalia kuninga vend hertsog Emmanuel Philibert d'Aoste, kes oli võidelnud selles rindeosas, avaldas oma testamendis järgmist viimast soovi: „Ma tahaksin, et mind maetaks, kui see võimalik on, Redipuglia kalmistule III-da väekorpuse kangelaste keskele. Me tahame ühiselt kaitsta Itaalia piire...“ Hertsog suri 8 aastat pärast rahu saabumist ja maeti tema soovi kohaselt sellele omapärasele kalmistule, kus puhkavad tema lahinguvennad ühes oma relvadega. (L'Illustration, 5. nov. 1932.) K.

„Sõduri“ toimetus müüb kuni tagavara jätkub

Jalaväe määrustik I osa

1926. aasta väljaanne

hinnaga á 10 senti.

Sõjakirjandus.

BELGIA.

BULLETIN BELGE DES SCIENCES MILITAIRES.

Mai 1933.

1. Lend. kol. R. Desmet. Vägedetransporditeerimine lennukel. Autor leiab, et siiani see lennukite kasutamise ala ei ole leidnud väärrikat hindamist. Samal ajal tegelik elu on näidanud, et vägede transporteerimist lennukel võib edukalt teostada. Nii, näiteks, Põhja-Ameerika Ühendriikide õhuanõvrel 1931. a. lahingelõunade varustust veeti järele raskeil lennukel; oli kaks juhtumit, kus suurtüükiväe patarid toimetati lennukel edasi 40 km kaugusele. Samuti ka inglased on kaks korda teostanud vägede transporteerimist lennukel ja koguni võrdlemisi suures määras. Esimene kord üks jalaväe kompani okt. 1931. a. veeti Egiptusest Kypre saarele seal lahtipuhkenud mässu mahasurumiseks. Selle kiiresti läbiviidud abivägede juuretoomisega hoiti ära rahutuste levinemine ja ka suuremad kulud, mis oleks tulnud kanda, kui kompani oleks kohale toimetatud harilikul viisil. Teine niisugune ulatuselt suurem vägede transporteerimine leidis aset 1932. a., mil osutus tarvikuks üks Suez kanal piirkonnas dislokeeritud jalaväe pataljon, ümmarguselt 550 meest, kiiresti üle viia Iraki. Selle ülesande täitmisele rakendati kaks eskadrilli, milledest üks asus Egiptuses ja teine Irakis. Eskadrillides olid Vickers-Victoria tüüpi kahemootorilised lennukid, milledest igaüks omas 5-mehelise meeskonna ja võis tõsta üles 23 reisijat ühes nende juures oleva varustusega; lennukiirus 125 km, tegevuse raadius 650 km. Matka kaugus ümmarguselt 1200 km (Suezist Hinaidini — Bagdadi lennuväljani), mis pärast lend pidi teostuma kahes etapis. 2. juunil k. 0420 üks kompani laaditi 9 lennukile, ja tõusis kohe õhku. Neist 7 lennukit jõudsid samal päeval k. 1630 Hinaidisse; kaheksas lennuk pidi ette võtma hädamaandumise, kuna tema reisijad toimetati edasi ühel tagavaralennukil; üheksas lennuk pidi samuti maanduma kõrbes ja seal õõ mööda saatma. 23. juunil k. 0400—1700 transporteeriti analoogilistes tingimustes teine kompani, ja 25. juunil kolmas kompani, kusjuures üks lennuk oli sunnitud hädamaanduma. 26. juunil saadeti teele (laskurikompani varustusega) kuulipildujate kompani kahes grupis k. 0400 ja 0900. Liivatu su puhul mõlemad eselonid olid sunnitud maanduma, mis pärast jõudsid päralt Hinaidisse alles 27. juunil kell 1733. Pataljon toimetati tagasi Egiptusse perioodis 17. juulist kuni 11. augustini samuti õhuteel, igal nädalal 70 meest, et mitte väsitada lendavat koosseisu ja rikkuda materjalosa. Lennul sõdureil oli kaasas nende harilik varustus ühes tagavara toidumoon portsjoniga ja veetagavaradega. Langevarjusid ei olnud välja antud.

Kaalunud veel vägede transporteerimise võimalusi lahinguvälja ja sõjateatri piirkonnas ja selgitanud neid väiteid mõne näitega Maailmasõjast, kus teostati edukalt väiksemate sõdurgruppide transporteerimist üle rinde vastase seljatasgusesse, autor tuleb otsusele, et tulevikus peab niisuguseid võimalusi tõsiselt arvestama, olles valmis vastase õhuteel maha visatud dessantosi tagasi lööma ja tarbekorral ise dessante tegema vastase maa-alale. — 2. Leitn. Thonnard. Jõgede ületamine. Teoreetiline küsimuse käsi-

telu. Artiklil on järg. — 3. Kapt. major Leseul. Laskurikompani väljaõppe teostamise üksikasju. Küsimust käsitletakse Belgia olude ning eeskirjade kohaselt. Antakse rida läbitöötatud õppeülesandeid ja töökavasid jao lahinguõppe alal, eriti mis puutub tule juhtimisse jaõlemalt. Oma ülevaatlikkuse poolest väärrib tähelepanu vastupanupesale tuleplaani. — 4. Major Delvaux. Prantsusmaa marssal Sébastien Le Prestre de Vauban. Märkmeid selle suure väejuhi elust ja tegevusest. — 5. Kapt. Nannan. Galiitsia lahing augustis 1914. a. Vene kindr. Golovin'i samanimelise raamatu refereerimine. Artiklil on järg. — 6. Relvastuse vähendamise ning piiramise konverents. MacDonald'i plaani sisuline selgitamine. — 7. Major Dengis. Alade tulistamine rk-st. 27. apr. 1932. a. Beverloo laagris toimetatud öise laskmise tagajärgede hinnang. — 8. Kapt. Naviaux. Siinuste, cosiinuste, tangensite ja cotangensite väärtuse tabel 2 kuni 2— murkade tarvis 0—1600. Tabelid ühes vastavast selgitustega. — 9. Kindral Grade. Laskemetodite lihtsustamise poole. Põhjalik, hulga joonistega ja tabelitega illustreeritud uurimus. — 10. Res.-lt. Devresse. Kaardi probleem suurtüükiväe laskmiste teostamisega. — 11. Bibliograafia.

ITAALIA.

ESERCITO E NAZIONE.

Mai 1933.

1. Mussolini. Juhi sõna. Eessõna kindral Adriano Alberti raamatule „Testimonianze straniere sulla guerra italiana 1915—1918“. (Välisriikide arvamusi itaallaste tegevuse kohta 1915.—1918. a. sõjas.) Teinud lühikese ülevaate küsimusest, autor tuleb otsusele, et Itaalia ohvrid ja tema sõdurite vaprus Maailmasõjas on tunnustamist leidnud. Kõik need, kes seda püüavad maha salata, olevat Itaalia vaenlased, kuna teised on tema sõbrad, vaatamata sellele, kuidas nad suhtusid Itaaliale minevikus. — 2. Armando Diaz. Ülemjuhataja mälestusi Piave võidust. Piave lahingu viienda aastapäeva puhul Milanos Maailmasõjaaegse itaallaste ülemjuhatajalt marssal Diazilt peetud kõne tekst. Ära toodud sama lahingu viieteistkümnenda aastapäeva puhul. — 3. E. Miroglia. XXIV mai — Püha jalavägi. Ood ehk ülemlaul jalaväele, keda autor loeb tähtsamaks väeligiiks ja rahva sõjalise jõu ning vaimu selgemaks kehastajaks. Lahingutes saab jalavägi harilikult kõige rohkem kannatada, kuid selle eest 75% võiduloorberitest kuuluvad ka temale. Nii Maailmasõjas jalaväe osaks olevat langenud: 270 kuldmedalit, 30.418 hõbemedalit, 42.966 bronsmedalit ja 17.557 sõjariisti vapruste eest lahingus. Maailmasõjas Itaalia rahvas olevat nõudnud oma sõjaväelt võitu ja selle võidu olevat temale annud jalavägi. Võit aga ei mängivat saavutiste lõpupunkti, vaid lähteala, mitte saavutatud eesmärki, vaid etappi teel uutele kaugematele eesmärkidele; võit ei tohtivat olla pehmeks tooliks, kus võib mugavalt istuda, andudes mälestustele mõõdunud kuulsusrikkadest aegadest. Võit ei olewat mitte selleks, et teda aastas üks kord meelde tuleta ja siis 364 päevaks rahulikult unele suikuda. Ei, ta peab olema kannuseks, mis kihutab edasi, vastu veelgi

suurematele saavutistele. Seepärast: „Ave, Santa Fanteria!“ võidusaavutaja. Nii mõtiskleb autor, kujukalt iseloomustades Itaalia juhtivates ringkondades valitsevaid meeoleolusi. — 4. Alciione. Meie laevastik XI aastal. Enne Maailmasõda Itaalia laevastik luges oma ridades 11 soomuslaeva, 9 soomusristlejat, 3 luurelaeva, 34 miinihävitajat, 60 miinilaeva, 20 allveelaeva. Washingtoni konverentsil veebruaris 1922. a. lubati Itaaliale ja Prantsusmaale pidada tonnaažilt enamvähem ühesugused merejõud vahemeres. Seda tasakaalu olevat prantslased hakanud rikkuma oma erakordselt suure laevastiku ehitusprogrammiga, mis muu seas nägevat ette kaks korda rohkem allveelaevu kui Itaaliale ja ühe 26.500-tonnilise kiirsoomuslaeva ehitamise. Praegu olevat kummagil riigil 7 kümnetuhande-tonnilist ristlejat, prantslastel — 10 kuue- kuni seitsmetuhande viiesaja-tonnilist ja itaallastel — 12 viie- kuni seitsmetuhande-tonnilist kerget ristlejat, prantslastel 30 luurelaeva ja miinihävitajat 15 samasuguse itaalia laeva vastu. Soomus- ja veealustes laevades prantslastel olevat tunduv ülekaal. — 5 L. Susani. Rodõse okupeerimine 6.—16. mail 1912. a. Selle sündmuse lühike kirjeldus. — 6. D. Itaalia sõjavägi Napoleoni ajal. Sõjaajaloolisi andmeid. — 7. M. Valetti-Borgnini. Jalaväe pataljoni edu arendamisel. Küsimust käsitletakse konkreetse taktikalise ülesande lahendamisega. — 8. G. Bottari. Fonotelemeetria rühma kasutamine lahingus. Konkreetne näide. — 9. E. Servadio. Ääremärkuseid ühe suure kurbumängu juure. Ettekuulutamisi Maailmasõja kohta, milledest mõned kuuluvad möödunud sajandi keskpaika, isegi XVIII sajandi lõppu. — 10. L. A. Maggioratti. Itaalia inseneride ja arhitektide entsüklopeedia. Järg. — 11. Mitmesugust Bibliograafia.

Bibliograafia.

1. Adolf Hitler. Mein Kampf. (Minu võitlus.) München, 1933. I ja II köide. 406+372 lk. Hind 7.50 kr. (Kv. st. raamatukogu nr.nr. 21135 ja 21134.)

Teos annab ülevaatiiku pildi Saksa rahvus-sotsialistliku liikumise arengust ja Hitleri võitlusest Saksa rahvus-ideoloogia eest. Teos, ehkki väga subjekttiivne, on huvitav selles, et annab kujuka ülevaate, kuidas üksik isik, omades kindla tahte ja ideoloogia, suudab tõmmata kaasa suured rahvamassid, saades lõppeks rahvusdiktatoriks, nagu seda on Mussolini ja Hitler.

2. Georg Brandes. Cajus Julius Caesar. Berlin 1925. I ja II köide. 363+400 lk. Hind 15 kr. (Kv. st. raamatukogu nr.nr. 21128 ja 21129.)

Paremaid teoseid Julius Caesari üle.

3. Dagobert Mikusch. Gasi Mustafa Kemal. Euroopa ja Aasia vahel. (Gasi Mustafa Kemal. Zwischen Europa und Asien.) Leipzig, 1929. 331 lk. Hind 8 kr. (Kv. st. raamatukogu nr. 21130.)

Mustafa Kemal sündis 1880. a. väikse pangameetniku perekonnas. Revolutsioonilised ideed avaldusid Mustafa Kemal juures juba kadettide koolis. Noore ohvitserina kindralstaabis Kemal asutas Salonikis salaseltsi „Vabaduse Ühing“,

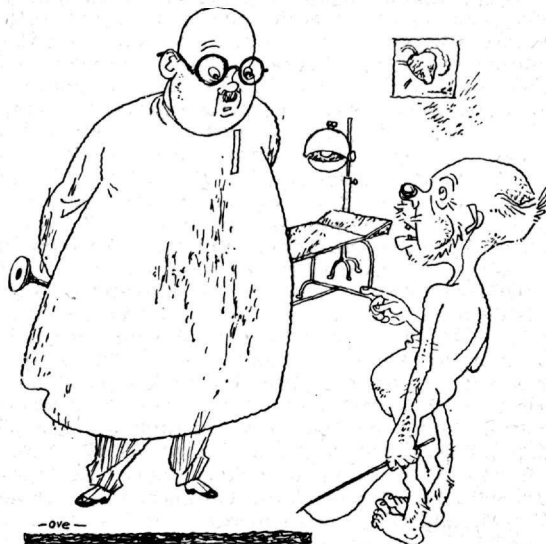
mille eest sultan Abdul Hamid laskis ta vangistada ja saatis ta siis Süüriasse väiksele väljapaistmatule kohale. Kuid Kemal töötas ka siin oma ideede läbiviimiseks innukalt edasi, saavutades nende levitamises hiilgavaid tagajärgi nii sõjaväes kui laialdastes rahvakihtides. Maailmasõjas Kemal juhtis edukalt Dardanellide kaitset, mille järgi teda hakati ülistama kui Dardanellide ja Konstantinoopoli päästjat. Omades suure populaarsuse sõjaväes ja rahvas, oli Kemalil Maailmasõja lõppedes kerge teostada oma plaane — Türgi riigivormi muutmist monarhiast vabariigiks. Viimase presidendiks sai Kemal. Jõudes valitsuse etteotsa, algas Kemal võitlust vanade türki traditsioonide vastu, mis rahva arengut sajandite jooksul olid takistanud. Türgi on tänapäeval moodne riik, mis tuleb lugeda Kemal otseseks teeneks.

Teos on esimene autentiline Mustafa Kemal, türki reformaatori ja uue Türgi kui riigi looja biograafia.

4. V. Marcu. Scharnhorsti suur komando. (Das grosse Kommando Scharnhorsts.) Leipzig, 1928. 346 lk. Hind 7.50 kr. (Kv. st. raamatukogu nr. 21135.)

Teos käsitleb Preisi militarismi tõusu ja sõjalise jõu arengut ja Scharnhorsti osa selles.

5. K. L. Oertzen. Relvastus ja desarmeerimine. Ülevaade kõikide riikide sõjavägedest ja sõjandusest. (Rüstung und Abrüstung. Eine Umschau über das Heer- und Kriegswesen aller Länder.) Berlin, 1933. 216 lk. Hind 17.50 kr. (Kv. st. raamatukogu nr. 21142.) K. Kr.

Võru anekdoote.

Võrus praktiseerib suure kuulsusega arst, kellel on palju patsiente. Aja säästu mõttes lastakse vastuvõtu tundidel arsti tuppa vaid lahtiriidetalt. Jutule arsti juure tahab ka üks tõsine maamees ning ei taha kuidagi alluda seal maksvale korrale. Suure puiklemise peale riietub siiski lahti ning pääseb jutule. Arst pärib harjunud viisil patsiendilt haiguse üle teateid. Vanamees hoides krampplikult käes piitsa, vastab: „Tõin tohtrihärrale kasepuid, mida tohtrihärra tellis laadapäeval. Puud on väga hääd.“

Tõtt ja nalja.

„Siin, armas Milly, sulle peotäis lilli; varsti lähem laagrisse, — seal ülendatakse mind kapraliks... ja siis... siis...“

Kah laagripalavik.

— „Teate mis, proua Prillmann, mu mees rääkis, et lähme tänavu Lõunalaagrisse!“

— „Tõesti, oi ma ei tahaks küll!“

— „Fuih! ma ei saa aru, kuidas ma elan Siidisuka külas — mul ei ole mitte ühte paari siidisukki; mineva aasta ostsin mehe pesuraha arvel ühe paari — aga need on läbi!“

Teatejooks.

„Kuule Juss, kas sa's tead, mispärasst toda joossu „teate“-jooksuks nimetatakse?“

„Noh kas sa's tää; katsu ise joossa, küll siis tääd kuidas kondid valutava!“

Male.

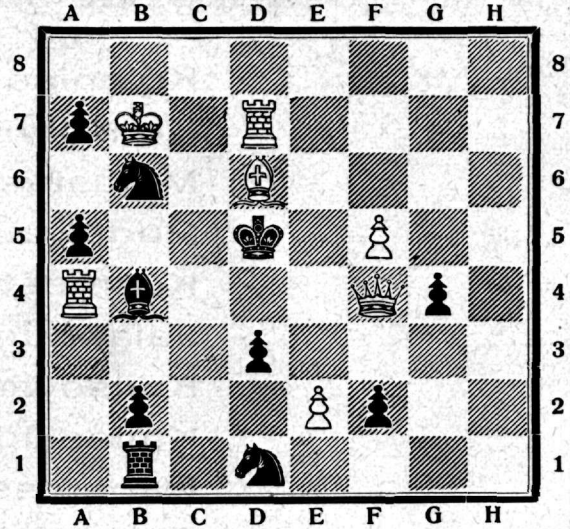
Toimetaja A. Burmeister.

Kirjade aadress: Nõmme, Nurme t. 29.

Ülesanne.

Kokku seadnud Johann Scheel (Slendalis, Norras).

Mustad.

Valged.

Valged: Kb7, Lf4, Wa4 ja d7, Od6, Ee2 ja f5.

Mustad: Kd5, Wb1, Ob4, Rb6 ja d1, Ea5, a7, b2, d3, f2 ja g4. Valged algavad ja annavad matt kahe käiguga.

K. Kippingi ülesande (vt. „Sõdur“ nr. 18/19) lahendus.

Seis: Valged: Ka4, Od5, Ra6 ja c6. Mustad: Ka8, Vg2, Ee2. Mutt kahe käiguga.

1. Ka4 — a5, 2. e2 — e1L, 2. Ka5 — b6 jne.

1. (Ka4 — a5), Vg2 — g8, 2. Rc6 — d4+ jne.

1. (Ka4 — a5), Ka8 — b7, 2. Rc6 — e7+ jne.

Tähelepanuks väeosadele ja asutistele!

„Sõduri“ tellimise raha tasumise hõlbustamiseks palume raha sissemaksta kohalikku Eesti Panga osakonda ülekandmiseks „Sõduri“ jooksvale arvele

Eesti Panga Tallinna osakonnas nr. 643.

**Kõik kes odavasti osta soovivad tulevad
meile ostma, sest hinnad seni veel vanad.**

Saadaval suures valikus

Koloniaalkaubad
Konservid
Maiustused
Pudukaubad
Kosmeetika
Jalanõud
Kaitsevæe tarbed
Kaitseliidu tarbed
Paberossid
Tubakad
Napsid
Õlled jne.

Sõjavæe Majandusühisus

Tallinn, Vene 5, telef. 429-42
Kopli 21
Tartu, Kõnnu 3, telef. 11-16

Võru, Jüri 24, telefon 1-29
Rakvere, Lai 17, telefon 79
Pärnu, Rütli 27, telefon 2-97

Rätsepa töökoda

asukohaga Tallinn, Vene 5

Valmistab tellimise peale soodsa hinnaga vormi- ja erariideid.